

Aatasara Ioni + Maaki

and Mark in the Aatasara dialect of the South Tairora language of Papua New Gu

Contents

MAAKI Maakiva Iesusiva nruorara tura	1
IONI Ioniva Iesusiva nruorara tura	48

Aatasara Ioni + Maaki

**John and Mark in the Aatasara dialect of the South
Tairora language of Papua New Guinea**

Buk Jon na Buk Mak long tokples Omwunra Toqura (Aatasara) long Niugini

Language: Omwunra Toqura (South Tairora)

Provided by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0. You may share and redistribute this Bible translation or excerpts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

cf7aff1e-ebc4-505f-85b9-6ba9e1d3d652

ISBN: 978-1-5313-0504-8

MAAKI

Maakiva Iesusiva nruorara tura

Ioniva nramari ni varu vaitiva nraase qora tiva nu quara

(Matiu 3:1-12; Ruku 3:1-18; Ioni 1:19-28)

1 Iesusiva Kotira mwaaquvano varura. Mwira qua suqe qua mwira osara vahireraro mwataamama vahiho. ²Haaru mwo enta Asaiaava Kotira qua qovarama sero qara ntuva tero tiqaro, Taqaane, ni qua nraase qora tiva niani vaitira ne titaariro mwiva i vuni viqaro i aara tequama mwataa-narove. (Mal 3:1)

³Mwi vaitiva qumina mwataqaa variqaro aasara ntero tiqaro, Nroravano vuani aarara tequama mwateta mwira aara avuqavuma mwataivaro mwiva mwi aararaqama so vuarive tianarove, tura. (Ais 40:3)

⁴Kotiva mwira saahaqa huvaro Asaiaava hoqare varu entara mwi quara qara ntuva tovaro airi ihi vi vuvaro mwo enta Ioniva qumina mwataqaa qovarama vura. Qumina mwataqaa qovarama viro Ioniva nraase qora nramari niqaro mwisa tiva niro tiqaro, Néta qora saiqa vare varira qaqira seta nramari varaivaro Kotiva né qora saiqa vare vari quara nruka nataarive, tiro. ⁵Ioniva mwitaa ti varuvata Iutiataitave, Ierusalemaitave, esaa mwi mwatanaasa itai itai mwiva qua tunani vita uto variqata mwisa niari qora saiqa vare varura tiva qovarama sovaro Ioniva nramari mwisa nura.

⁶Ionira tuavaaqa vahireraro mwo quara kameri saahi vara sero ututo tuavaaqa vahuvaro mwiva mwiraqai ututero reti tavaarana rupatero varura. Ioniva sia sara vara tu sero nraraitiro,

mwiva kaikori nrero voravano kuruto nramarira nreqaro mwi sararaqai nre varura.

⁷Ioniva nraase qora tiva niro tiqaro, Ni naatiara nriari vaitiva kepusavano ni naatara sero nrora vaitivanoma varianarove. Mwiva nrora vaitivano varisana ne qumina vaiti variqanara tina, sia né so kakataama vina nai suqu nraamwuma tai saantara avantu mwataanirave. ⁸Ne qaqi nramari ini ni varuqo. Mwiva Kotira mwaraqura ini nianarove, tiro. Ioniva mwitaa turama.

Ioniva Iesusira nramari mwura

(Matiu 3:13-17; Ruku 3:21-22)

⁹Mwi entara Iesusiva Nasareti mwatusa Kariritairo nri ntero Ioniva varunani utontero vuvaro Ioniva Sotaani nramariqi variqaro Iesusira nramari mwura. ¹⁰Nramari mwira mwuvaro Iesusiva nramariqitairo qaqinani mwaari ntero taqovaro naavuvano qatua vuvaro mwiqitairo Kotira mwaraquravano kuri mwuku voti huva uto ntero Iesusiraqaa varura. ¹¹Uto ntero Iesusiraqaa varuvaro quavano naavutairo mwitaama tiro:

E ni maaquvano variararo ni mwutusavano iara mwoqavata vahiso. Ne iara qamwateqanama varuqo, tiro.

Saataaniva Iesusira mwataara hura

(Matiu 4:1-11; Ruku 4:1-13)

¹²Quavano naavutairo mwitaa tuvaro qamwanrama sero Kotira mwaraquravano Iesusira vita varero qumina mwataqaa sia vaitivata varu mwataraqaa uro sovaro varura. ¹³Mwini uro sovaro Iesusiva 40 entara variqiro vuvaro Saataaniva Iesusirara qora saiqa varaarive tiro, mwira mwataara hiqaro taqovaro Iesusiva sia mwira qua riaraitiro, sia qora saiqa utura. Iesusiva mwitaamaqiro viqaro qaasau vahikurivano nrue varunani

varuvata naavuniaa vaitinravu uto mwiraqaa suqema seta ntaqaihi varura.

**Iesusiva Karirini uro nai
saiqa hoqarama tora**

(Matiu 4:12-17; Ruku 4:14-15)

¹⁴Mwi entara mwo husa Ionira ntavaaqavu seta viteta karavuqi uro sovaro Iesusiva Karirini uro variqaro Kotira mwasaasa suqe mwasaasa nraase qora tiva niro tiqaro, ¹⁵Mwi entava nri ntaiso. Kotiva iniqaa ntaqaihiari entava qaumaqa iso. Né qora saiqa uti varira qaqira seta ne suqe mwasaasa tiva nianira né mwi quarara quqaave tiva seta riemwaqi vuata, tura.

Iesusiva Saimonisa Enturusa naarora

(Matiu 4:18-20)

¹⁶Iesusiva mwitaa tiva sero vuva Kariri nruka tosa sataa viqaro taqovaro Saimoniva nai qata Enturusantiri variqaro vahe ne varura. Mwitanasa tavusa saiqa vare varutanasa vahe nte varuvaro ¹⁷Iesusiva mwitanasara tiqaro, Nétana ni naatiara nriate. Nétana vahe ntava se-qata tavusa varaantema seta ni naatiara nriqata nraase qora vitevarave, tiro.

¹⁸Iesusiva mwitaa tuvata mwitanasa mate mwiqiarani niari vahe mwini seta Iesusira vatavare vurama.

Iesusiva Semisisa Ionisa nraarora

(Matiu 4:21-22)

¹⁹Mwitanasa mwira vatama seta vuvaro Iesusiva pataqa viqaro taqovata Sepetira mwaaqutana Semisivavata, mwira qata Ionivavata, votuqi variqata vahe ntuke hi vura haqire varura.

²⁰Mwitanasa vahe haqire varuvaro gamwanrama sero Iesusiva mwitanasa nraarovata mwitanasa rieta niari qora Sepetiravata, mwira saiqa varo vaitisavata, votuqi seta Iesusira vatama seta vurama.

**Iesusiva vaana titovaro
nritarero vura**

(Ruku 4:31-37)

²¹Mwitanasa Iesusira vatama seta vuvaro Iesusiva vuva Kapeniaani uro variqaro mwaara tu entaraqaa mwaara nraavuqi vera ntero variqaro mwiqi varusa mwasaasa tiva niro. ²²Iesusiva nraase qora tiva ni varuvata mwisa mwira qua rieta tiqata, Qike, mwiva nara quave tiri tiva timwiso? Mwiva sia mwaara osara ti varia vaitinravusa tiantema sero ti variso. Mwiva nrora vaitivano tiantema sero ti variso, tura.

²³Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaara nraavu mwiqi varuvaro vaanavano mwira vutaqi varu vaitiva nraavuqi vera ntero qua aasara ntero tiqaro, ²⁴Iesusio, e Nasaretiniaavave. E tiri nataa hirerarave nriaro? E tiri ntuqutu taiqa sarerarave nriaro? Ne i osara ntapihi sauva e nriaro. Kotiva i titaisara e Kotira saiqaqai vare variarava variaro, tiro.

²⁵Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwira irora hiro tiqaro, Tirema variane. Mwi vaitiraqitaira nritarera vuane, tiro. ²⁶Iesusiva mwitaa tuvaro vaana mwiva mwoqama sero mwi vaitira tu varero qasaa qasaama sero qua aasara ntava mwatero qaqinani nritarero viro. ²⁷Vaanavano nritarero vuvata mwiqi uairama vita varusa sauqu ntukikiraqata seqata nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Nara inraisavanove govarama viso? Mwaa quara qaraaha quave. Mwi vaitiva kepusa qua tibatama vaanavanovata mwira qua riaavo, tura. ²⁸Mwisa mwitaa tivaqi vita nrita huvata esaa Karirini varusavata mwi quara riora.

Iesusiva Saimonira nriraatarara saahaqama sovaro qaqi tivura

(Matiu 8:14-15; Ruku 4:38-39)

²⁹Iesusiva mwaara nraavuqitairo veva ntero Semisisa Ionisa vita varero vuva uro Saimonisa Enturusa nraavuqi vera ntero varura. ³⁰Saimonira nriraatarara mwavanta tutoqa huvaro taintaqaa vaite varuvata mwisa mwirara Iesusira tiva mwita. ³¹Tiva mwuvaro Iesusiva mwira uro taqero mwira sauquqa tu varero mwira mwaaviarama sero. Mwitaama sovaro mwira mwavantavano suqema viro naitarama vahuvaro mwi nraaseva tiviro sara uta nireraro tequa hura.

Iesusiva nriqa vusa saahaqama sovata qaqi varura

(Matiu 8:16-17; Ruku 4:40-41)

³²Iesusiva mwi mwatusaraqi varuvaro huarivano visovaro entama vuvata nraase qora nriqa vusavata, vaanavano vutaqi varusavata, vita vareta Iesusiva varunani uro sora. ³³Mwita huvaata esaa mwi mwatusaraqinaasavata Iesusiva varu nraavura qeti mwira nrima varita huvai sora. ³⁴Huvai seta varuvaro Iesusiva nraase qora airinti mwo qara mwo qarama sero nriqa vusa suqema natovaro mwisa nriqa vuva taiqa vuvata so varura. So varuvaro vaanavanovata airi vaitiqi varusa titamwa sovata nritareta vura. Nritareqata vi varuvaro Iesusiva vaana mwisara qao tiro tiqaro, Siavata qua tiate, tiro. Vaanavano Iesusira ntipihi sovarora tiro, Iesusiva mwitaa tura.

Iesusiva Karirini nrueqaro qua mwasaasa tiva nura

(Ruku 4:42-44)

³⁵Mwira qararaara sia qaata huvaro Iesusiva tiviro veva ntero uro sia vaitivanovata varunani Kotiravata qua tireraro vura. ³⁶Mwini vuvaro Saimoniva

nai henasavatama sero mwira huua hirero viro. ³⁷Vusa uro Iesusira huua seta mwiravusa mwirara tiqata, Quqaara e mwaini variarata esaa mwaa mwatusaraqinaasa iara huua hi variavo, tita.

³⁸Mwiravusa mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Varaivaqenravu mwo mwatusa mwo mwatusavata nrueqata qua mwasaasa nraase qora tiva niare. Ne mwasaasa mwisa tiva nirera nruvave, tiro.

³⁹Mwita tiva sero mwiravusavata vita varero Karirini nrue variqaro mwaara nraavu mwoqi mwoqi vera ntero variqaro mwasaasa nraase qora tiva niqiro viqaro vaiti vutaqitairo vaanavata titamwa sovata nritare vurama.

Uhumakara utu vaitira saahaqama sora

(Matiu 8:1-4; Ruku 5:12-16)

⁴⁰Iesusiva mwasaasa tiva niqiro vi varuvaro vaiti mwovano uhumakara utu vaitiva Iesusiva varunani nrintero tori sauru raviro Iesusirara po se tiqaro, E ni saahaqa hiataa hirera, e soma ni uhumakara nruka matenarave, tiro.

⁴¹Mwita tuvaro Iesusiva mwi vaitirara po se tiva mwatero, nai sauqu miavi mwira mwavantaqaa vatero tiqaro, Ne mwitaa hiataa isana i mwitaama mwatarerave. I mwavantara suqema vuarive tuqo, tuvaro ⁴²mwira uhumakara qamwanrama tavanta vuvaro mwiva so varura. ⁴³Mwiva so varuvaro Iesusiva mwi vaitirara kepusaqama sero tiqaro, ⁴⁴Sia mwosavata tiva niritira, viraro Kotira saiqa vara mwate vari vaitiva i mwavanta taqaarive. Mwiraqaataira e Mosesiva mwaara qua tiva tora rieqarama Kotira mwo inraisa mwirata nraase qoravano iara tiqata, Quqaama mwira mwavanta suqema viso tiate, tiro.

⁴⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaitiva sia Iesusiva tunte hiraitiro, mwi quara viti tiva ni viri tiva ni huvata esaa vaiti riovaro mwira saara Iesusiva mwo mwatusa mwo mwatusa qoqaa vuariva sia vahuvaro mwiva qaqira sero sia mwatutani viraitiro, qumina sata variqiro vuvata nraase qora itai itaita mwira taqar-erata nrurama.

Iesusiva hini mwavanta qutu vu vaitira suqema mwatora

(Matiu 9:1-8; Ruku 5:17-26)

2 Iesusiva Karirini nruantero nrima nruantero Kapeniaani uro varuvata mwi mwatanaasa Iesusiva nrima variso tu quara rieta ²mwisa airivano uro Iesusiva varu nraavuraqi uairama vita nraavu mwiavata kuraama seta qetiana-vata huvaiqu sovaro mwovano mwiqi vera ntaariva sia soqa hura. Mwitaa huvaro Iesusiva nraavu mwiqi variqaro mwasaasa tiva ni varura.

³ Iesusiva tiva ni varuvata vaiti mwon-ravuvano niari hena vaiti mwo mwira mwavanta hini qutu vura taintama vare nrura. Erahiamuaantema vaitin-ravu mwira taintama vareta nrura. ⁴ Mwiravusa nri nteta Iesusira nraaqani vuanarave tita, taqovata nraase qora airivano varuvata mwiravusa nraavu vutaqi vera nteva sia soqa hura. Sia soqa huvata mwiravusa qaqira seta nraavu qiata tahiporaqaa mwaari nteta mwi vaitira vara mwaari vateta, Iesu-siva nraavu vutaqi varuvata mwiravusa Iesusiva varura mwira miavi ntukuraa seta. So ntukuraa seta nriqa vu vaitira taintaqaa vatora qasomase saqi vuvaro mwi taintava nraase qora vutaqaa uto vahura. ⁵ Vahuvaro Iesusiva riovata mwi vaitinravusa niariaqai tiqata, Quqaama mwaa vaitira Iesusiva so suqema saanarove, tu vaitinravusa varuvaro Iesu-siva hini mwavanta qutu vu vaiti-

rara tiqaro, Ni maaquo, e Kotira qua raaquta saanara ne mwi quara nrukama mwatauqo, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwaara osara ti varu vaitinravusa mwiqi varusa riemwaqi vita tiqata, ⁷ Qaqao, mwi vaitiva naraqamave mwitaa tiso? Mwiva mwitaa tiqaroma Kotira uaqama mwate variso. Siamu qumina vaitivano variqaro nai hena vaitiara, E Kotira qua raaquta saanara nruka mwatauqo, tianarove. Kotiva mwivaqai so mwitaa tianarove, tita.

⁸ Mwisu mwitaama nraato riovaro Iesusivavata mwisu vu nraato tura ntapihu sero tiqaro, Né nataamaqive mwitaama riaavo? ⁹ Ne mwaa vaitira hini mwavanta qutu virara tiqanama, E Kotira qua nteqa saanara ne nrukama mwatauqo, tuqatama né niara tiqata, Qaqao, i quavano unra quave. Sia quqaa govava hianarove, tiarave. So mwaini ri-aate. Ne mwi vaitirara tiqana, Tivira ena tainta tu varera vuane, tiariro sove ni quara mwiva mwitaa hianarove? Né tiva mivaqena riaase, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaama sero mwisu saparama natero mwiva mwisara qaiqaa tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nroraqama saisanara tina, ne soma mwatani variqana vaitivano Kotira qua nteqa saani quara nruka saanirave. Né ni quara quqaa quave tiate tina, ne mwate mwaa vaitirara mwitaa tirerave, tiro.

Mwitaa tiva sero Iesusiva hini mwavanta qutu vu vaitirara tiqaro, ¹¹ Tivira ena tainta tu varera ena mwaatani vuanema tuqo, tiro.

¹² Mwitaa tuvata esaa nraase qora mwira taqe varuvaro mwi vaitiva tiviro miavi nai tainta tu varero vuvata mwisu nriharoma vita sauqu ntukikiraagate varita Kotira nruvu tuaahereta tiqata, Mwaa saiqara mwo qara hi saiqara sia taqauna saiqarave, tura.

Iesusiva Rivaira nraarora

(Matiu 9:9-13; Ruku 5:27-32)

(Mwi entara taakisi vare varu vaitisa mwonravuvano taakisi vareqata hini munima niari tuteta hini munimaqai niari nrora vaiti nura. Mwitaa huvata qumina nraase qoravano taakisi varo vaitisa esaa mwisara muara vaitiqaima variavo tura.)

¹³Iesusiva Kapeniaani vari sero mwiraqaatairo nrima ntantero Kariri nramari tosasataa vuvata nraase qora airivano mwiva varunani uairama vita varuvaro Iesusiva qua mwasaasa mwisa tiva niro. ¹⁴Mwiraqaatairo mwiva vuva uro variqaro taqovaro Rivaiva, Arapiaasira mwaaquvano, opisi nraavuqi taakisi vare varuvaro Iesusiva mwirara tiqaro, Ni naatiara nrriane, tiro. Mwitaa tuvaro Rivaiva tiviro Iesusira vataqiro vurama.

¹⁵Iesusiva Rivaira nraavuqi uro variqaro nai nraaqiaranravuvata sara nre varuvata airi vaiti taakisi vare varusavata, vaiti mwonravu mwisara uaqaaahi saiqara uti variasave tusa mwisavata, nraavu mwiqi variqata sara nre varura.

¹⁶Iesusiva vaiti mwiravusa sapata sara nre varuvata Parisi vaiti mwaara osara ti varusa taqovaro Iesusiva taakisi vare varusavata, uaqaaahi saiqara uti variasave tusa mwisavata, sara nre varuvata mwisa Iesusira nraaqiaranravu sapara hita tiqata, Naraqamave Iesusiva uaqaa hia vaitisa sapata sara nre variso? tita.

¹⁷Parisi vaitinravuvano mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa qua riero tiqaro, Qaqi vari vaitiva sia totaava hinani vi varirave. Nriqa vi vaitivaqai totaava hinani vi varirave. Ta vaitisave tiqata, Te avuqavuma seta nrue varurasave tiasa, ne sia mwisa nraararerana tuvuvave. Ne uaqaa hia nraase qorasa nraararerana tuvuvave, tiro.

Sara auramaterara tura

(Matiu 9:14-17; Ruku 5:33-39)

¹⁸Mwi entara Ionira nraaqiaranravuvanovata, Parisi vaitinravuvanovata, sara auramate varuvata vaiti mwonravuvano Iesusira sapara hita tiqata, Ionira nraaqiaranravuvanovata, Parisi vaitinravuvanovata, sara auramate variavo. So naraqamave i nraaqiaranravuvano sia sara aurama taraitita, qaqi sara nre variavo? tita.

¹⁹Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraase vararera tiari vaitiva nai vataasavata qaqi varirera, sove mwovano mwira vataasara sara aurama taate tianaro? Qaqao, siama so mwovano mwitaa tianarove. Nraase vararera tiari vaitiva qaqi varirata mwira vataasa sia sara aurama taraitita, qaqima sara nrevarave. ²⁰Mwo enta nri ntairata mwisaqitai nraase vararera tiani vaitira tu varetu qaqinani vara saivata mwi entaraqaataita mwira vataasa ti atura ntiqata sara aurama tevarave, tiro.

²¹Mwitaa tiva sero Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tiva niro tiqaro, Mwovano tuavaaqa nrihi nrahitu vuanira haqirareraro siama mpuruqa qaraaha toqa sero mwiraqa ntaaqautero haqiraanarove. Mpuuruqa qaraaha mwira toqa saairo qaara vahiraro tuavaaqa nrihi mwivavata nroraqama sero nrahituanso tiro, sia mwitaa hirave.

²²Qaiqaa tirerave. Uaini qaraaha tati sero sia mwovano memeraa pahiqo ututaira haaruaa taqu vara sero qaraaha uaini mwira mwiqi raurirave. Memeraa pahi mwiva nraahaqama viraqa mwiva mwitaa hiraro uainivano kepusa uaini utu viqaro memeraa pahi nrahitu saanarove. Mwitaa hiraro uainivanovata memeraa pahivanovata uaqama vuanarove. Memeraa pahiqotai

ututaa taqura qaraaha taqu vara seta mwiqiqai qaraaha uaini rauruarave, tiro.

(Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tu quara osaravano mwataamama vahiro. Mwira votima seta siama nraarunia osaravata qaraaha osaravata kuaaqi uairama seta tutaate, tura).

Mwaara tu entarara tura

(Matiu 12:1-8; Ruku 6:1-5)

²³Mwo enta mwaara tu entaraqaa Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata nraaso vutaqi qakuma votihura uiti vara tatoraqi vi varuvata mwira nraaqiaranravuvano viqatama uiti tava nteqa seqa nravaqita vi varuvata ²⁴Parisi vaitivano mwisa taqeta Iesusirara tiqatama, Mwataqi mwisa taqaane. Mwaaraqaa qao tiva tai inraisarama mwisa vareta hivo, tita.

²⁵Parisi vaitinravuvano mwitaa tuvoro Iesusiva niari tiva niro tiqaro, Haaru ini haivaqava Devitivavata, mwiavata nrusa mwisavata, sara nraataa huvata varuvaro Devitiva kuaa qara hura mwira ne sia vukuqi saara ntuva seta riarave? ²⁶Apaiataava Kotira saiqqa vara mwate varuva vuniaa vaitivano varu entaraqaa Devitiva Kotira nraavuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara sero nrero nteqa sero nai mwira vatama seta nrusavata hini nuvata nrorave. Kotira saiqqa vara mwate varu vaitisaqai mwi sarara nraataara vahuvoro qumina vaitivano mwi sarara nrero mwi quara nteqa sorave, tiro.

²⁷Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Kotiva vaitiara riefqaro mwaara enta vahianarove turave. Kotiva sia mwaara entara riefqaro vaiti utu tairave. ²⁸Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nroraqama saisana variqana ne mwaara entaqaa ntaqaihiqanama nena sasa hiani

saiqara soma varaanirave, tiro. Iesusiva turama.

Mwaara tu entaraqaa Iesusiva vaiti sauqu suqema sora

(Matiu 12:9-14; Ruku 6:6-11)

3 Mwo enta Iesusiva mwaara nraamwuqi vera ntero taqovoro vaiti mwovano sauqu hini kukokaqama vuva varuvata ²mwiqi varusa mwonravuvano tiqata, Sai variqata taqaararo Iesusiva vaiti sauqu kukoka mwira mate mwaara tuna entaraqaa suqema sairera, mwira saara mwiraqaa qua vataare, tita.

³Mwisa mwitaa tiva seta Iesusira taqe varuvaro Iesusiva sauqu hini kukokaqama vu vaitirara tiqaro, E nrira vaiti variara vutaqaa tivira variane, tuvoro mwiva tiviro varuvaro ⁴Iesusiva mwisa sapara hiro tiqaro, Tirenravu teta mwaara qua riefqatama mwaara tiana entaraqaa nataa hiani saiqarave so varaanarave? Te mwi entaraqaa vaiti mwo saahaqamave mwataanarave? Mwira uaqamave mwataanarave? Mwaara tiana entaraqaa te vaiti mwo saahaqa hiararo mwiva qative varianarove? Te qaqira seta mwi vaitira ruve saanarave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwisa sia quavata tisa tirema varuvaro ⁵Iesusiva taqovata mwisa sia mwi vaitirara po se tiraitita, kepusa viri rate varuvaro mwira saara Iesusira mwutusavano uaqqa huvoro mwira raraqa tovaro mwi vaitirara tiqaro, Ena sauqu ntatutaane, tuvoro mwiva nai sauqu ntatuta sovaro suqema vura.

⁶Mwira sauquvano suqema vuvata Parisi vaiti mwiravusa mwaara nraavuqitai veva nteta uro Herotira vataqita nruosa sapata uairama vita variqata Iesusira nataama setave ru saanarave tiva seta nai tiva mwi nai tiva mwi hi varura.

**Nraase qoravano itai itaita
uro Iesusira taqora**

⁷Iesusiva nai nraaqiaranravu vita varero nruka tosasata uro varuvata nraase qora airivano Kaririniaasave, Iutiani-aasave, ⁸Ierusaremiqinaasave, Itumi-aniaasave, Taiaaqinaasave, Saitoniqinaasave, Sotaani nramari vutura qarahi hini varusave, mwisa Iesusiva mwo saiqa mwo saiqa vare varurara rieta, mwisa Iesusiva varura nramari tosani uairama vita varura.

⁹Nraase qora airivano uairama vita varuvarora tiro, Iesusiva nai nraaqiaranravuara tiqaro, Nraase qoravano ni ntaqutivorave. Votu terama seta vataivaqena mwiqi mwaarintena variase, tiro. ¹⁰Iesusiva nraase qora airi suqema sovatarata tita, nriqa vusa mwira tu vararerata uti variqata nai ntaquti nai ntaquti hi varura.

¹¹Mwisa mwitaa hi varuvata nraase qora mwonravu vaanavano mwisa vutaqi varusa, mwisa Iesusira taqeta mwira vuni uto ntita variqata aasara nteta tiqata, E Kotira mwaaquvanove, tita. Vaanavano mwisa vutaqi varu vaitisa mwitaa tuvaro ¹²Iesusiva mwisara kepusaqama sero tiqaro, Sia ni osarara tiate. Tirema variate, turama.

Iesusiva vaiti 12 nraavu vita vatora

(Matiu 10:1-4; Ruku 6:12-16)

¹³Iesusiva mwini vari sero uro taaqi mworuqaa variqaro nai mwutusa vahu vaitisaqai nraanrovata mwisa uro varuvaro ¹⁴Iesusiva vaiti 12 nraavu saara ntuva sero mwisara ne mwisa vitaarita ni qua vareta tiva niqi vuata tiva sero, mwisa nroraqama sero mwisara tiqaro, Nénravu ni airiqama mateta ni qua tiva niate tinama, ne ini vita vatauqo. ¹⁵Nénravu vaana titavarero nritarero vuarive tina, ne ini kepusa ninerave, tiro.

¹⁶Iesusiva mwaa vaitinravusa vitora:

Saimonira — Iesusiva mwira mwo nrtutu ntavatero Pitaavave tiro.

¹⁷Semisisa Ionisa — Mwitanaasa Sepe-tira mwaaqutana varura. Iesusiva mwitanasa mwo nrtutu Poanesisi-satanave tura. (Poanesisi mwaa quaraqitai titerata, Naaruva Nruquqa Ti Varirave, tita.)

¹⁸Enturura

Piripira

Pataromiura

Matiura

Tomaasira

Semisira — mwiva Arapiaasira mwaaqu

Tatiaasira

Saimonira — -mwira nrtutu mwo

Serotira

¹⁹Iutaasira — mwi vaitiva Iesusira ntavaaqavu saate tiro, mwira qovarama so vaitiva.

Iesusiva 12 vaiti mwi vaitinravusa vitora.

**Mwo husa Iesusirara ueraqama vi
vaitivama variso tura**

(Matiu 12:24-32; Ruku 11:14-23)

²⁰Iesusiva nai nraaqiaranravu vita varero nraavuniara niari mwaatani vuvata qaiqaa nraase qora airivano mwira taqarerata uairama vita varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata sara nraariva sia soqa huvaro varuvata ²¹Iesusiva vataasa mwi quara rieta Iesusirara tiqata, Qike, mwiva ueraqamama viso. Sai uro mwira vitaare, tiva seta vurama.

²²Mwaaara osara ti varu vaitisa mwonravuvano Ierusaremitaita utonte mwitaama tita, Vaana vuniaava Belsepurivama Iesusira vutaqi variso. Belsepuriva mwira vutaqi variqaro mwira saahaqa hi varisaroma Iesusiva vaitiqitairo vaana tite variso, tita.

²³Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa nraanrovata vaini nruvaro mwo quaqaa ntuva sero mwisara tiqaro,

Saataaniva nataama serove nai henara titairaro nritaraanarove. ²⁴Kuaa mwatanaavano ntuqamavi variqata niaritana nai ntaqi nai ntaqi hisa sia so varivarave. ²⁵Kuaa nraavunaavano ntuqamavi variqata niaritana nai ntaqi nai ntaqi hisa, mwisavata sia so varivarave. ²⁶Saataaniva ntaqaihi vari vaanasa ntuqama vita nai ntaqi nai ntaqihhi varivaro Saataaniva sia mwisaaqaa ntaqihhiqiro viraro mwisa kepusavano taiqaanarove. ²⁷Muara varaiva sia kepusa vaiti mwo nraavuqi qumina vera ntero mwo inraisa varairave. Muara varaiva vuni kepusa vaiti mwira nraante rupa sero vatero mwiraqaatairo vera ntero mwo inraisa mwiani muara varairave.

²⁸Ne quqaa qua tianira riaate. Nraase qoravano uaqqa hiani saiqara mwo qara mwo qara hiani saiqara uti vari quarave, uaqqa hi quara mwosara ti vari quarave, Kotiva soma esaa mwi quara mwi quara nraase qora qaqi nruka sero tauru nataanarove.

²⁹Vaitivano Kotira mwaraqurara uaqqa hi quara ti vari quara Kotiva mwaa entaravata nraatiaravata mwi quara sia nruka sero tauru nataanarove, tiro. ³⁰Iesusirara vaanavano mwira vutaqi variso tuvarora tiro, mwiva mwitaa tura.

Iesusira vataasa mwira taqarerata nrura

(Matiu 12:46-50; Ruku 8:19-21)

³¹Iesusiva mwitaa tuvata mwira nrovavata, mwira qatanravuvata, nri nteta mwaata qetiqaqa tivi varita tiqata, Iesusira tivaro tuvuarive, tuvata ³²nraase qora airivano Iesusira tataaqa mwatasaa vita varusa Iesusira tiva mwita tiqata, I nrovavata, i qatanravuvata, mwaataqa variqata iara tuvuaane tiavo, tita.

³³Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa sapara hiro, Tavave ni ntova

variso? Tasave ni qata vasaa variavo? tiro.

³⁴Mwitaa tiva sero mwira tataaqa vara ututu mwatasaa vita varusa taqero tiqaro, Mwaasama ni ntosa ni qata vasaa variavo. ³⁵Ni qova naavuni varira mwira qua rieqata nrue variasa, mwisama ni qata vasaa variavata, ni nura nasaa variavata, ni ntosavara varita hiavo, tura.

Uiti humwu iso quaraqaa ntuva sero tura

(Matiu 13:1-9; Ruku 8:4-8)

4 Iesusiva nruka tosani uro variqaro nraase qora qua mwasaasa tiva niase tuvata nraase qora airivano uairama vita mwira ututuma sovarora tiro, Iesusiva qaqira sero votu mwoqi mwaari ntero mwiqi mwatasaa viro nramariqaa varuvata nraase qoravano nramari tosa sata varura. ²Mwisa mwataqaa nramari tosa sata varuvaro Iesusiva mwo qua mwo quaqaa ntuva seqaro tiva nura.

³Iesusiva tiqaro, Ne tianira riaate. Vaiti mwovano sara vara tireraro humwu itatamaqiro vurave. ⁴Mwiva sara humwu itatamaqiro vuvaro mwohuva aara tosani uto ntuvoro kurivano nrima nrava sorave.

⁵Mwitaa huvaro humwu mwonravuvano ori mwataqaa uto ntuvoro mwatavano sia vevatoqama vahuraqaara tiro, qamwanrama qupiqa vuvaro ⁶mwira tuqavano sia mwataqi vevato vuraqaara tiro, huarivano nri ntero itovaro aaharama vurave.

⁷Mwitaa huvaro humwu mwonravuvano uakusa qupiqoraqi uto ntiro uakusa vatama sero qupiqa vuvaro uakusavano ntuvagu sovaro sia tava riorave.

⁸Mwitaa huvaro humwu mwonravuvano suqe hu mwataraqaa uto ntiro suqema sero qupiqeqaro suqe tava riorave. Mwo huva airi tava riemwa tovaro mwo huva uro

mwoqavata riemwa tovaro mwo huva uro mwiravata nraatarero mwoqavata riemwa torave, tiro.

⁹ Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tiva ni taiqa sero tiqaro, Ini nraato vahirera, mwi quara osara ntapihi seta riaate, tiro.

Iesusiva sia vutu sero tiraitiro, mwo quaqaa ntuva seqaro nraase qora tiva nu osarara tura

(Matiu 13:10-17; Ruku 8:9-10)

¹⁰ Iesusiva qua tiva ni taiqa sovata nraase qoravano niari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nariaraa varuvata mwira nraaqiara 12 nravuvanovata, mwo husavata, mwiva varunani nri nteta Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tu osarara sia ntapihiraitita, Iesusira sapara huvaro ¹¹ Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Kotiva nraase qoraqaa ntaqaihiani quara uqetatai quara, mwi quara Kotiva iniara qaqi sairata mwi quara osara riaate tirave. Mwitaa tiva sero mwo nraase qora qaqinani variasa mwi quara osara sia ntapihi sera tiva niane tisanara tina, ne mwi quaraqaa ntuva seqana mwisa tiva nirerave.

¹² Ne mwo quaqaa ntuva sena tiarita nraase qoravano taqeqatavata siama ntapihi seta taqevrave.

Mwisa ni qua rietavata siama ntapihi seta rievrave.

Mwisa ni qua riegata niari uqaahi saiqara qaqira saivarovauma Kotiva mwisa uqaahi saiqara vare quara nruka nataanarove, tiro. (Ais 6:9-10)

Uiti uru itatamaqiro vura mwira osara ntapihi sero Iesusiva nai nraaqiaranravu tiva nura

(Matiu 13:18-23; Ruku 8:11-15)

¹³ Iesusiva mwitaa tiva sero mwinravusara tiqaro, Né mwo? Ne mwi quaraqaa ntuva sena tu osarara hiave

né ntapihi riaavo? Né sia mwi quara osara ntapihise riaivera, ne nraakiara mwo quaqavata ntuva sena tiani quara, né nataama setave so mwiavata ntapihi seta rievrave? ¹⁴ Ne vaasa mwi quaraqaa ntuva sena tu osarara tirerave.

Vaitivano humwu itatama tora mwi quara osara vahireraro Kotira quama vaiso.

¹⁵ Humwu aaraqaa utontu quara mwira osara vahireraro nraase qora mwonravuvano mwi humwura votima seta variarave. Mwi nraase qorasa Kotira qua riaavaro Saataaniva nri ntero mwisa vu nraato mwutusaqitairo mwi quara ntavihi sero varairave.

¹⁶ Mwohia nraase qorasa ori mwataqaa uto nti humwura votima seta variarave. Mwiravusa Kotira mwasaasa rieta mwi quarara qamwata seta variavaro ¹⁷ quavano sia mwisa mwutusaqi visata mwi nraase qorasa sia mwi quara mwo enta mwo enta riaraitita variavata mwi quara saara mwo hiasa mwisa uaqama natarerata uti variavata mwisa tiri rivorave tiqata Kotira qua qamwanrama qaqira seta varia nraase qorasa variarave.

¹⁸ Mwohia nraase qorasa uakusa pupiqairaqi itatamato humwura votima seta variarave. Mwi nraase qorasa Kotira qua rieta ¹⁹ mwiraqaaita mwisa mwananiaa inraisara nroraqama seta riemwaqi viqata munimarave, mwo inraisarave, qamwata seqata mwo inraisa mwo inraisa vararerata riemwaqi vita Kotira qua qaqira saavaro Kotira quavano sia mwi nraase qorasaqi vaisata variarave.

²⁰ Mwisa mwitaa hiavata mwohia nraase qorasa suqe mwataqaa itatamato humwura votimase variarave. Mwi nraase qorasa Kotira qua rieta mwi quarara quqaave tiva seta, mwi quara riemwaqi vita suqe saiqa Kotirani varaqita vuarave. Mwohia nraase

qorasa mwi quara riegata suqe saiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mwohia nraase qorasa mwisa nraatara seta uro mwoqavata suqe saiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mwohia nraase qorasa mwisa saiqavata nraatara seta uro nai mwoqavata suqe saiqa Kotirani varaqita vi variarave, tiro. Iesusiva turama.

**Iesusiva ovara mwo
quaqaa ntuva sero tura**

(Ruku 8:16-18)

²¹ Iesusiva mwitaa tiva sero mwo quaqaa ntuva sero tiqaro, Ova qupi sero taini uro vatairave? Kina vara sero ntuvaqu tairave iso? Tainta mwevaqi veta vatairave iso? Qaqao, sia mwitaa hiraitiro, ova qupi sero tuaahera sero qoqaa mwaari vatairave. ²² Naatiara esaa uqeta taani inraisara qoqaama qovarama saanarove. Ntuvaqutaani inraisara esaa qoqaama qovarama saanarove. ²³ Ini nraato vahirera, mwi quara osara ntapihi seta riaate, tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Né qua riaara mwira ntapihi seqata riaate. Né nara tusaqaave mwosa nítave mwosa vara natera mwi tusaraqaama Kotiva nítavata niqaro mwiraqaa mwoqavatama nianarove. ²⁵ Kotira qua riariva variqiro viraro Kotiva mwira saahaqa hiraro mwiva mwira qua mwoqavatama rianarove. Kotira qua sia riariva variqiro viraro mwiva nara inraisave tutaanira mwira vara sairaro mwiva qaqima varianarove, tiro.

**Sara humwusanaa qupiqaanirara
mwo quaqaa ntuva sero tura**

²⁶ Mwitaa tiva sero Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tiva niro tiqaro, Kotiva ntaqaihariva mwaa quara votima seroma vaiso. Vaitivano sara

humwu isatama tero ²⁷ mwiraqaatairo mwiva uro vaitero tiviro qaiqaa vaitero tiviro mwitaamaqiro vi varisaro sara humwuvano nai ntukohiro qupiqe varirave. Vaitivano sara humwu mwiva qupiqaani osarara sia ntapihisaro ²⁸ nai mwataqi vahiho naiqama sero qupiqairave. Tauraaqama sero uru mwiva ntukohiro turu vera sero uro tava riemwa taisaro tava mwiva kepusaqa hirave. ²⁹ Kepusaqa visaro vaitivano paipa varero uro tava mwira teqa seqaro varairave, tiro.

Maasiteti uruqaa ntuva sero tura

(Matu 13:31-32; Ruku 13:18-19)

³⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero qua tiva niqiro viro mwitaama tiro: Kotiva ntaqaihiva nara inraisara votima serove vaiso? Mwirara rieqana nara quaqaa ntuva sena tianirave?

³¹ So mwi maasiteti satari mwira tava votima seroma vaiso. Uru mwiva nai pataqani vahirarama tuqo. Vaitivano uru mwira vara sero mwataqi tutaisaro ³² qupiqero satari nroraqama viro hini sara tutaaravata nraatara sero nritarero satari nrora vaisaro mwira sauquvanovata nrora vaisaro kurivanovata mwira sauquqaa nraavu hoqatero mwira aamanaqi varirave, tiro.

³³ Mwitaa tiva sero Iesusiva mwi quara voti hira mwo qua mwo quaqaa ntuva seqaro tiva niqiro viro nraase qoravano ntapihi seta rie quaraqai mwisa tiva nura.

³⁴ Mwiva nraase qora qua tiva nireraro sia vutu sero tiraitiro, mwo quaqaa ntuva seqaro tiva niqiro vuvata nraase qoravano niari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nariaraa nai nraaqiaranravu sapata variqaro mwi quara osara ntapihi sero mwiravusa tiva nura.

**Toqa vaururu utura Iesusiva
irora huvaro taiqora**

(Matiu 8:23-27; Ruku 8:22-25)

³⁵Mwi entara entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravuara tiqaro, Nrivaqenravu nramari nrora mwaa qara vare vutura hini tosani vuare, tiro. ³⁶Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano nraase qora uairama vusa mwini seta Iesusiva varu voturaqi mwaarinteta mwira vita vareta vuvata votu mwonravuvano mwisa vatama seta vurama.

³⁷Mwisa nramari mwiraqaa vi varuvaro qamwanrama sero toqa vauruvano nroraqama sero tiqaro nramari raaqutaqiro nrivi varuvaro nramarivano votuqi mwaarintero kuraama sarerero uti varuvaro ³⁸Iesusiva votu vitiqi quruma ntuva sero vaite varuvata mwira nraaqiaranravuvano mwira uro huruma seta tiqata, Mwaara ti variara vaitio, tirinravu nramarivano ntaqutu saanirara e siave nroraqama sera riaaro? tita.

³⁹Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva vaitoraqitairo tiviro toqa vaururu mwira irora hiro nruka mwirara tiqaro, Qaqi tirema vahiane, tuvaro toqavano taiqa vuvaro nramarivano utovi tirema vahura.

⁴⁰Tirema vahuvaro Iesusiva nai nraaqiara mwisara tiqaro, Nara inraisa nraatuve aatu hi variavo? Né siave niara kepusaqama seta rieta hiavo? tiro. ⁴¹Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano aatu hita sauqu ntukikiraaqateta tiqata, Qike, mwaa nai nataahi vaitivave? Toqa vaururuvanovata, nramarivanovata, mwira qua riaiso, tita tura.

**Iesusiva vaiti mwoqitairo
vaana titamwa sora**

(Matiu 8:28-34; Ruku 8:26-39)

5 Mwira nraaqiaranravu mwitaa tiva seta votuqi vusa nrukaqa qara vareta

hini tosa Kekesaani uro ntovaro ²Iesusiva votuqitairo mwaavi ntovaro vaiti mwovano ori ontavuqitairo veva ntero uto Iesusira hunta sora.

³⁻⁴Mwi vaitiva vaiti qunte varura ori ontavuqi variqiro vi varuvaro vaanavano mwira vutaqi varuvaro varuvata mwo husa seni vara seta mwira rupa taare tita, rupa tovaro mwi vaitiva airi saanta suqu sauqu rupa tora ntapihiqaro ntukekaama sora. Qaiqaavata mwitaama seqata mwira rupa taare tuvaro mwiva seni ntukekaamaqi sorara tiro, mwovano mwira rupaariva sia varura. Mwira nraataraariva sia varuvaro ⁵mwi vaitiva entaqivata, ataahiraqaavata, vaiti qunte varura ori ontavuqi viro nriri hiqaro qua aasara tivaqiro viro taaqiqaavata nrueqaro qua aasara tiqaro oriqotairo nai mwavanta toqaaqamaqiro vi varura.

⁶Mwi vaitiva variqaro niaratairo Iesusira taqero santero uro mwira suqutarani uto ntiro variqaro ⁷mwoqama sero aasara ntero tiqaro, Iesusio, Kotiva nai virini variva varisara e mwira mwaquvano variaro. Ni nataa hirere nriraro? Kotirara rieqara sia ni ruanema tuqo, tiro. ⁸Iesusiva vuni mwi vaitirara tiqaro, Uaqa hiara vaanavao, mwi vaitiraqitaira nritarera vuane, tuvarora tiro, mwi vaanava mwitaa tura.

⁹Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaanarara ena nrutu tiane tuvaro vaana mwiva nai nrutu ntero tiqaro, Ni nrutu Airivave. Te airivanoma mwaa vaitiraqi varuro, tiro. ¹⁰Mwitaa tiva sero mwi vaanava qaiqaavata airi nani Iesusirara po se tiro tiqaro, Sia mwaa mwataragaataira tiri titaane, tiro.

¹¹Mwitaa tiva seta vuru taqovaro mwi entara quara airintivano uhiqa nre varuvata ¹²vaananravuvano Iesusirara po se tita tiqata, Qaqi tiri titairaqa quara mwisaqi viqetaare, tuvaro ¹³Iesusiva

mwisa qaqi sovata vaana airivano mwi vaitiraqitai nritareta uro quara mwisaqi viqeteta varuvata mwiraqaataita quara 2000 nruvuvano santeta okai veva vahu-raqi uto nteta nramariqi avuhu vuvaro nramarivano esaa mwisa ntaquti sora. ¹⁴ Quaravano nramariqi ntuva vita qutu vuvata quaraqaa ntaqaihu vaitinravusa taqeta mwiraqaatai santama teta mwatasa nroraqi uro mwi quara tiva nita aaranivata viqata viti viri tiva niqi vuvata mwi mwatanaasa mwi inraisara taqarerata nrima ¹⁵ Iesusiva varunani taqovaro vaasa vaana airivano mwira vutaqi varu vaitiva qaqi mwatasaa viro tuavaaqa utu tero mwira vu nraato ntapihii vuvaro varuvata mwisa mwira taqeta aatuma seta varura.

¹⁶ Mwisa mwi vaitira taqeta aatu hiqata varuvata vaiti mwonravu vaasa mwi inraisara taqosa tiva nita tiqata, Iesusiva mwitaama saisaroma mwi vaitiva suqema viso, tiva seta quararavata tiva nuvata ¹⁷ mwi mwatanaasa mwoqama seta aatu hita Iesusirara tiqata, E tiri mwataqaataira vuane, ti varura.

¹⁸ Mwi mwatanaasa mwitaa tuvaro Iesusiva votuqi qaiqaa mwaari nte varuvaro vaasa vaanavano vutaqi varu vaitiva Iesusirara po se tiro tiqaro, Sai nevata ivata vuase, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Sia mate nivatama sera vinarave. E ena mwaatani uro variqarama Kotiva i suqema sero saahaqama mwatairara ena nruvunaasavata tiva niane. Kotiva iara po se tiva mwatai quara uro ena nruvunaasavata tiva niane, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaitiva Iesusiva tunte hiro mwi mwatara sero uro sauqurutana mwatasa vahunani nrueqaro Iesusiva nai suqema mwatorara nraase qora tiva niqiro vuvata esaa mwira qua riosa mwi quara rievata

mwisa niari sauqu ntukikiraaqa teqata varura.

Sairaasiva Iesusira uro hunta sora

(Matiu 9:18-26; Ruku 8:40-56)

²¹ Mwi mwatanaasa Iesusirara sia tiri mwaatani variane tuvaro Iesusiva votuqi qaiqaa mwaari ntero nrima nntantero nrukaqa qara varero hini tosanii vuvata mwini nraase qora airivano uairama vita mwiva varunani ututuma vita varura.

²² Varuvaro vaiti mwovano mwi mwatusaraqii mwaara nraavuqaa ntaqaihi varuva, Sairaasiva nri ntero Iesusira taqero mwira suqutarani uto ntiro Iesusirara ²³ po se tiro tiqaro, Ni naavuravano qaumama qutu vuanarove. E nrira ena sauqu mwiraqaa vatairaro mwira nriqa vuariva taiqa viraro qaqi variarive, tiro. ²⁴ Mwi vaitiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwisantiri vurama.

Nraase mwovano Iesusira vaaqa vitiqa tu varora

Iesusiva Sairaasisantiri vi varuvata nraase qora airivano mwira vataqita viqata itai itaita mwira raaqutaqi vi varuvaro ²⁵ nraase mwovano esaa enta tora taqamwaqiro vuvavata mwisaqi varura. Mwi nraaseva 12 ihiaara tora taqamwaqiro viqaro nroraqama sero nriqa vuvaro variqaro ²⁶ mwo totaa mwo totaasara ni saahaqa hiata tiva sero, munima nuvata mwisa sia mwira saahaqa hiraitita, mwira munimaqai nruvase varuvaro mwira mwavanta mwoqavata uaqama vuvaro varura.

²⁷⁻²⁸ Mwi nraaseva nraase qora vutaqi variqaro Iesusiva saiqa varorara rievqaro Iesusira naatiara nriqaro nai riero tiqaro, Ne mwira tuavaaqaqa tu varaariro ni nriqa viva qamwanrama taiqa vuarive, tiro. Nraase mwiva mwitaa tiva sero Iesusiva vaaqaqaqa tu varovaro ²⁹ qamwanrama sero mwira nraare ntova aaharama vuvaro mwiva

taqovaro mwira mwavantavano so vahura.

³⁰Mwira mwavantavano suqema vuvaro varuvaro Iesusiva qamwanrama sero taqovaro mwira kepusa hinivano vivuvaro mwiva tuqataa viro nraase qora mwira vataqita nrusa sapara hiro, Tavave niqaa tu varaiso? tiro.

³¹Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravu tiqatama, Nai tavave iqaa tu varaiso? Ena taqaane, nraase qora airivano i tataaqani viqata i raaqutaqi vi variavo, tita.

³²Mwitaa tuvato Iesusiva qaqiqai vaiti viri mwira huaama sareraro aitutu hi varuvaro ³³nraase mwiva nai mwavanta suqema vurara riero mwira nraatu hiqaro suqu sauqu nti varuvaro uro Iesusira suqutarani uto ntiro mwi quara esaa qoqaa tiva mwuvaro ³⁴Iesusiva nraase mwirara tiqaro, Ni naavurao, e niara mwiva ni saahaqa hianarove tiararoma i mwavantavano suqema viso. Soma i mwutusavano qihaasa hirara vuane, tiro.

Sairaasira nraavura tivuma sora

³⁵Iesusiva mwi quara qaqi ti varuvata Sairaasira nraavuqitaita vaiti mwonravu nri nteta Sairaasira hunta seta mwirara tiqata, I nraavuravano qutuma viso. Hauri mwaara ti vari vaitira ntavaaqavu tero, tuvato ³⁶Iesusivavata mwiravusa qua riero mwaara nraavuqaa ntaqaihi varu vaitirara tiqaro, Sia aatu hiane. Niara kepusaqama sera rieqara variane, tiro.

³⁷Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva Pitaaravata, Semisiravata, Semisira qata Ioniravata, mwiravusaqai vita varero ³⁸Sairaasira nraavuqi nrintero taqovata nraase qora nroraqama seta ti atura ntiqata ntate varuvato ³⁹Iesusiva nraavuqi vera ntero tiqaro, Narare né ntate variavo? Mwi qiaatarava sia qutu viso. Mwiva qaqi vaitema variso, tiro.

⁴⁰Iesusiva mwitaa tuvata mwisa Iesusira quara raima mwateta varuvato Iesusiva esaa nraase qora vara veva mwaatani sero qiaatarava mwira nrosa qosavata, taaramwonravu nai vita tosavata, mwiravusaqai vita varero qiaatarava mwiva qutuvata vatoraqi uro ⁴¹mwira sauquqaa tu varero nai quaqitairo tiqaro, *Tarita kumi* — mwaa qiaataravao, ne iara tivuanema tuqo, tiro.

⁴²Iesusiva mwitaa tuvato mwi qiaatarava qamwanrama tiviro nrue varura. Mwiva 12 ihi vara so qiaatarava tiviro nrue varuvata mwinravusa mwira taqeta nriharoma vita mwoqama seta sauqu ntukikiraagate varuvato ⁴³Iesusiva mwinravusara kepusaqama sero tiqaro, So mwaa taqaarara sia mwosa tiva niate. Mwaa qiaatarara saraqai mwiata, turama.

Nasaretiqinaasa Iesusira qoririma mwatora

(Matiu 13:53-58; Ruku 4:16-30)

6 Iesusiva mwi mwatara sero nai mwaatani vuvata mwira nraaqiaranravuvano mwira vatama seta vurama.

²Iesusiva nai mwaatani uro variqaro mwaara entaqaa uro mwaara nraavuqi qua mwasaasa tiva ni varuvata nraavu mwiqi nraase qora airivano varusa mwira qua rieta sauqu ntukikiraaqateta tiqata, Qike, mwi vaitiva taitairove mwi quara mwi quara riase? Mwiva suqe osara mwo vu nraato mwo vu nraato taitairo vara qirove tiso? Tava mwi saiqara osara mwira tiva mwisarove mwiva nrora saiqa vare variso.

³Mwiva taintave mwitaa inraisa uti varivama variso. Mwiva Mariaara mwaaquve. Semisivave Iosisivave Iutaavave Saimonivave mwisama mwira qatanravu variarave. Mwira nruranravuvata mwaini variarave, tita. Mwitaa tivaqi viqata Iesusira

nrvunaasa mwirara qumina vaitive tiva seta, mwira qoririma mwatora.

⁴Mwisa mwitaa huvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Poropeti vaiti Kotira qua tiva ni variariva mwo mwatani uro variraro mwi mwatanaavama mwirara qamwateqaroma mwira nrtutu tuaaheraanarove. Mwi vaitiva nai mwaatani variqaro nai nrura qata sapata variraro mwira nrvunaava mwirara qumina mwaa mwatanaavaqaima variso tiva sero siana mwira nrtutu tuaaheraanarove, tiro.

⁵Mwitaa tiva sero nraase qoravano Iesusirara qumina vaitive tura saara Iesusiva sia so nai mwatusaqi nrora saiqa varaariva vahuvoro mwiva nriqa vusa pataqaatanaqaaqai nai sauqu vato-vata suqema vura. ⁶Mwira nrvunaasa mwirara sia so tiri saahaqa hiarivave turara Iesusiva airi nraato tiqaro varura.

**Iesusiva nai nraaqiara 12
nrvu mwo mwatusa mwo
mwatusa titovata vurara tura**

(Matiu 10:5-15; Ruku 9:1-6)

Mwi mwatusaraqitairo Iesusiva tiviro vintante nrintante mwo mwatusa mwo mwatusa variqi viqaro nraase qora mwasaasa tiva niqiro vura.

⁷Iesusiva nai nraaqiara nraarama sero taaratana taaratana titovata 12 mwiravusa mwona mwona vura. Mwiva mwisa titeqaro vaitiqitaita vaana titaivata qaqinani nritareta vuata tiro, mwiva mwisa kepusa niqaro qua mwitaama tiro: ⁸Nénravu virera hiqatama siana mwo inraisa mwo inraisa vareta viraitita, aaraqaa sauru guru vare viraqaima vareta vuata. ⁹Siana sarave tuave munimave vareta vuata. Suqu nraavu mwiraqaima vara ututaate. Sia sioti taaratana ututaate. Kuaiqaaqai utu vareta vuata, tiro.

¹⁰Iesusiva mwi quara tiva sero mwaa quaravata tiqaro, Nénravu vivaro ta mwatanaavave iniara qamwateqaro ini vitairera, né nraavu kuaikuqikai variqita vitama mwi mwatusara seta vuata. ¹¹Né vivaro ta mwatanaasave sia ini qamwata nateta ini qua sia riarera utivera, né-taqaatai ntuverauma seta qaqira setama mwisa tiva nita tiqata, Naatiara nétama taqevarave, tiate, tiro.

¹²Iesusiva mwitaa tiva sero titovata mwira nraaqiaranrvuvano uro viti viri tiva nita tiqata, Uaqa hi aarara qaqira seta suqe hi aaraqaa vuata, tita. ¹³Mwitaa tivaqi viqata vaiti vutaqi vaana varusa titovata qaqinani nritare vuvata airi vaiti nriqa vusa, mwisa qi-ataqaa vahavera qu nateqata suqema natovata so varura.

Nramari ni varu vaitira Ionira rusora

(Matiu 14:1-12; Ruku 9:7-9)

¹⁴Mwitaa huvaro esaa mwi mwatanaava Iesusirara nai tiva mwi nai tiva mwi hi varuvarora tiro, Herotiva vuniaa vaitivano mwi mwatara Kariri mwataqaa ntaqaihi varuva, mwivavata Iesusira nrtutu riora. Nraase qora hini husa Iesusirara mwitaama tita, Mwi vaitiva Ionivave. Ioniva nramari ni varu vaitiva qutu vuva qaiqaa tiviro nrue variso. Mwiva qaqi tiviro nrue variqarora tiroma nrora saiqa so vare variso, tita.

¹⁵Hini husa mwitaa tuvata hini husa qaqao tita, Mwi vaitiva tiri haivaqava Iraisava qovarama viso, tita. Mwitaa tuvata mwo husa Iesusirara tiqata, Haaru poropeti vaiti Kotira qua qovaramase varusa, Iesusiva mwisa votima seroma variso, tita.

¹⁶Nraase qora Iesusirara mwitaa ti varuvaro Herotiva mwi quara riero tiqaro, Qike, mwi vaitiva nramari ni varu vaitivama variso. Né tiavaro mwira nrunta teqa sova Ioniva, mwivama

gutu viraqitairo qaqi tiviro nrue variso. Mwiva gutu viraqitairo qaqi tiviro nrue variqarora tiroma, mwiva nrora saiqu so vare variso, tiro.

¹⁷⁻¹⁸Tauraa Herotiva nai qata Piripira nraata Herotinramarira varatero varuvaro Ioniva nri ntero airi Herotirara tiqaro, E ena qata nraata sia varaataarama varera hiaro, tuvaro mwira saara Herotiva nai nraata Herotinramarirara tu quara rieqaro mwiva naivano vaiti mwo titovaro Ionira ntavaaqavu sero rupaqiro uro karavuqi sora.

¹⁹Sovaro Ioniva karavuqi varuvaro Herotira nraatavano Herotinramariva varuvaro Ioniva mwirara tu quava mwira raraqa tovaro Ionira rusarera utuvaro sia mwira rusaari aarava vahura.

²⁰Ioniva vaiti suqeva avuqavuma sero nrue varurara tiro, Herotiva mwirara rieqaro mwira nraatu aatu hiqaro sia mwira rusaate tiro. Mwitaa tiva sero Herotiva Ioniva ti varu quarara qamwateqarovata mwiva mwira quara taara nraato tura.

²¹Mwitaamaqi vuvaro mwo enta Herotinramariva Ionira rusaari aarava so vahura. Mwi quara osaravano mwataamama vahiro. Herotiva nai mwato entava qovara huvaro mwi entaraqaa nrora vaiti sara nineraro mwisa nraarora. Mwiva ntaqu vaitisaqaa ntaqaihi varu vaitisave, airi inraisa vato vaitisave, mwiva mwisa nraarama sero sara niro.

²²Sara nuvata mwisa nre varuvaro Herotinramarira nraavuravano nrima mwisa ihi ntava natero. Mwiva ihi nte varuvata Herotivavata mwiva sara nrusavata mwi mwaraatara qamwata mwateta. Herotiva nai nraata nraavurara qamwatero mwirara tiqaro, Nara inraisarave i mwutusa vaiso? Ni tiva miraqe i mwiase, tiro.

²³Mwitaa tiva sero mwiva sauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Ne quaquama tuqo. E nara inraisarave tiraqena ne i mwianirave. Mwata hini ne ntaqaihianirara tiraqena ne tusama sena i mwianirave, tiro.

²⁴Herotiva mwitaa tuvaro mwaraata mwiva veva ntero uro nai nrora sapara hiro tiqaro Nto, ne nara inraisarave tiariro ni mianarove? tiro. Mwitaa tuvaro mwira nrova tiqaro, Ioniva nramari ni vari vaitira mwira qiata miane tiane, tiro. ²⁵Mwira nrova mwitaa tuvaro mwira nraavuravano santero uro vuniaa vaiti Herotirara tiqaro, Qamwanrama sera Ioniva nramari ni vari vaitira nrunta teqa sera tanaaqaa varaqira nrima miane, tiro.

²⁶Mwaraata mwiva mwitaa tuvaro Herotira mwutusavano uqa huvarovata mwiva vaasa sauqu nriqiqaa vatorara rieqaro, sara nrarerata nru vaitisaravata rieqaro tiqaro, Ne mwaraata mwirara tu quara nteqa saasorave, tiva sero ²⁷mwiva karavu vaitiqaa ntaqaihi varu vaitira mwo titero tiqaro, Ionira qiata qamwanrama sera varaqira nrima miane, tuvaro mwiva uro karavuqitairo mwira nrunta teqa sero ²⁸mwiraqaatairo mwira qiata tanaaqaa vatero varaqiro nrima mwaraata mwira mwuvaro mwiva varero uro nai nrora mwura.

²⁹Mwitaama sovata Ionira nraaqiaranravuvano mwi quara rieta mwisa nrima Ionira mwavanta varaqita uro quntama sora.

Iesusiva pata sara airiqama sero 5,000 vaiti nura

(Matiu 14:13-21; Ruku 9:10-17; Ioni 6:1-13)

³⁰Iesusiva nroraqama sero titovata vu vaitisa nrueta uro ntante nrima uairama vita Iesusira nraaqani variqata mwisa

niari saiqa varoravata, niari nraase qora tiva nu quaravata, Iesusira tiva mwura.

³¹Mwi entara nraase qora airivano Iesusira taqarerata vita nrita hi varuvarora tiro, Iesusivavata mwira nraaqiaranravuvata sia suqemase sara nreva vahuvata varura. Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Vivaqenravu uro qumina sata tetaraa variarata nénravu tesa hiate, tiro.

³²Iesusiva mwitaa tiva sero mwinravusa vita varero votuqi mwaari ntero saareraqaama tero qumina sata varirerata vurama. ³³Mwiravusa vuvata airi nraase qoravano mwisa taqeta tiqata, Mwisate mate mwinima vivarave, tiva seta mwo mwatusa mwo mwatusaqitaita mwisa santeta nruka tosasataa mwataqaa vusa uro Iesusiva votuqima tero virera hunani mwisa nraante uro ntoro.

³⁴Mwisa nraante uro ntovaro Iesusiva naatiara nrintero votuqitairo mwatani mwaavi ntero nraase qora airivano uairama vusa taqero mwisara po se tiva sero tiqaro, Qike, vaitivano sia mwisaqaa ntaqaihi varisata sipisipivano niariaraa nrue varia sipisipisa votima seta mwaa nraase qorasa api nrue variavo, tiro. Mwitaa tiva sero mwini variqaro Iesusiva qua mwasaasa mwisa tiva ni varura.

³⁵Iesusiva tivaqiro vuvaro huari muani otuntuvata Iesusira nraaqiaranravuvano mwiva varunani uro nteta tiqata, Huarivano muani tuvi visaro mwaini qumina satave. ³⁶E nraase qora mwasaasa titairata mwisa uro sara vahiani mwatusaraqiri nrueqata sara soqaamase nraate. Mwisa sia sara ntuva vareta nriasave, tita.

³⁷Mwira nraaqiaranravu mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, nétama mwisa sara niate, tiro. Tuvata mwisa Iesusira sapara hita tiqata, Te nrora munima 200

kinaa mwira setave sara vara seta mwisa nianarave? tita.

³⁸Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinravusa sapara hiro tiqaro, Mpereti nataamave ntuva taavo? Né uro taqaate, tuvata mwisa uro taqeta nrima tiva mwita tiqata, Mpereti kyauquruvata tavusa taaratanavataqai ntuva taavo, tita.

³⁹Mwira nraaqiaranravu mwitaa tuvaro Iesusiva nraase qora tiva niro tiqaro, Né mwusau mwaa mwo sata mwo sata esaama mwatasaa vita variate, tiro.

⁴⁰Mwitaa tuvata mwisa mwo sata 100 nraavu mwatasaa vita varuvata mwo sata 50 nraavu mwatasaa vita varuvata mwitaamaqi vita esaa nraase qoravano mwatasaa vita varura.

⁴¹Mwatasaa vita varuvaro Iesusiva mpereti hini sauqu mwiravuravata, tavusa taara mwitanavata, vara sero naavuni taqeqaro Kotirara suqemave tiva sero, mpereti nteqa sero nai nraaqiaranravu niro tiqaro, So né varaqita uro nivata mwisa nraate, tiva sero tavusa taara mwitanavata tusama sero nraase qora mwisa esaa nuvata ⁴²esaa mwisa visosama nrora.

⁴³Visosama nrovata Iesusira nraaqiaranravu mwiraqaataita nraase qoravano mperetivata tavusavata nreqata viti vaati sora utu tuntu seta tua nrora ntutantutoraqi 12 nraavu kuraama sora.

⁴⁴Mwi entara 5,000 vaiti airivano mwi sarara nrora.

**Iesusiva nruka turuqaa
suqu ntavaqiro vura**

(Matiu 14:22-33; Ioni 6:15-21)

⁴⁵Iesusiva mwisa sara niro mwiraqaatairo qamwanrama sero nai nraaqiaranravu titero tiqaro, Né nraante votuqi mwaarinte nrukaqaamate vutura qarahi hini Vetasaitaani vi varivaqenama ne nraase qora titaarita

niari mwaatani vuate, tiro. ⁴⁶Mwitaa tuvata mwisa vuvaro Iesusiva verara taaqigaa Kotirara aasara ntareraro viro.

⁴⁷Iesusiva Kotirara aasara ntareraro vuvaro entama vuvata votuqi vusa nruka tavaara sata vi varuvaro Iesusiva nari-araa qaqinani variro. ⁴⁸Iesusiva mwini variqaro taqovaro toqavano mwisa virera tunatairo nriqaro votu raaqutaqiro vuvata votuqi varusa mwusaari tiqata nramari huvaqitaqi vura. Mwitaamaqita vuvaro qauma qataa hirera huvaro Iesu-siva mwisa hunta sareraro nruka tu-ruqaa nriri.

⁴⁹⁻⁵⁰Mwiva nriqaro mwisa nraatarase vuase tiro, utuvata mwisa taqovaro Iesu-siva nruka turuqaa nri varuvata mwisa mwoqama sero nraatuqa tovata vaanave tiva seta, aatu hiqata oi aai ti varura.

Mwisa oi aai ti varuvaro Iesusiva qamwanrama sero mwisara tiqaro, Kepusaqama seta variate. Nema nruqo. Sia aatu hiate, tiro. ⁵¹Mwitaa tiva sero Iesusiva votuqi mwaari ntero mwisa sapata varuvaro toqavano taiqa viro tirema vahuvata mwisa qike tita, sauqu ntukikiraaqate variqata ⁵²Iesusiva mpereti taaraqa airiqama sero nraase qora nunrara sia mwisa vu nraato ntapihuvata sia Iesusira osarara ntapihi seta riora.

Iesusiva Kenesaretini uro variqaro nriqa vusa suqema sora

(Matiu 14:34-36)

⁵³Mwisa vutura hini vantara Kenesare-tini uro nte mwaavi nteta votu ru-pate ⁵⁴mwataqaa virera huvata mwi mwatanaasa Iesusira ntapihi seta taqeta, So mwaa mwivave, tita. ⁵⁵Mwitaa tiva seta mwisa santeta uro vututai vurutaita nriqa vu nraase qorasa vitaqita uto Iesu-siva variso tunani sora.

⁵⁶Iesusiva mwi mwataraqaa variqaro mwo mwatusa mwo mwatusa pata mwa-tusave, nrora mwatusave, vuta nraasoqi

vahu mwatusarave, Iesusiva mwini nrue varuvata mwi mwatanaasa nriqa vusa vitaqita mwatusaqaa seta Iesusirara po se tita tiqata, Sove nriqa vi nraase qorasa i tuavaaqa vitiqaa sauqu tivarave? tu-varo Iesusiva sove tuvata esaa mwiraqaa sauqu tu so nraase qorasa suqemaqai vura.

Kotiva tiva tai quava vaitivano tiva tai quaravata nraatarata sero vahira

(Matiu 15:1-9)

7 Parisi vaitinravuvata mwaara osara ti varu vaitisavata Iesusira taqar-erata Ierusalemaita nrima Iesusiva varunani uairama vita variqata ²taqo-vata Iesusira nraaqiara mwonravuvano variqata Parisi vaiti mwisa qua mwaara osara qaqira seta sia sauqu hiqaraitita, sara nre varura.

³Mwi entara Parisi vaitinravuvata esaa Iutia mwatanaasavata niari haivaqasa tiva to quara rieqata mwitaa mwitaama seqata mwisa niari sauqu hiqe varura. Mwisa sia sauqu hiqosa sia sara nrora. ⁴Mwisa uro maaketi-qi nrueta uro ntanteta nrima varita sia niari sauqu hiqama saraitita, sia sara nrora. Mwisa haivaqasa kaapu hiqe osararave, tanaa hiqe osararave, mwo osara mwo osara tiva nuvata mwisa riemwaqi viqata nrue varura.

⁵Mwisa mwi quara riemwaqita nrue varusara tita, Parisi vaitin-ravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, Iesusira sapara hita tiqata, Tiri haivaqasa qua tiva tora i nraaqiaranravuvano nteqa seta sia sauqu hiqaraitita, sara nre variavo. Naraqamave mwisa mwitaa hi variavo? tita.

⁶Mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa niari tiva niro tiqaro, Né unraqama seqata suqe saiqa vare variasave. Asaiaava haaru variqaro iniara avuqavuma sero qara ntuva torave. Kotiva mwira saa-

haqa huvaro Asaiaava Kotiva mwitaama tiso tiro:

Mwaa mwatanaasa nroqitaiqai ni nrutu tuaahere variavaro mwisa mwutusaavano sia niara vaiso.

⁷Mwisa mwaara tiqatama mwisa niari haivaqasa quaqai tiva niqata mwisa quminama ni nrutu tuaahere variavo, tura. (Ais 29:13)

Asaiaava mwitaama sero qara ntuvatorave. ⁸Kotiva iniara mwitaa mwitaa hiate tu quara né mwi quara qaqira setama vaitivano tiva taa quaraqaima riemwaqita nrue variarave, tiro.

⁹Mwitaa tiva sero Iesusiva mwisara qaiqaa tiqaro, So suqema hiavo. Kotiva mwitaa mwitaa hiate tu quara né mwi quara qoririma seta ini haivaqasa tiva to quaraqai riemwaqita vi variasave.

¹⁰Mosesiva Kotiva tiva to quara riero iniara tiqaro, Ena nrosa qosara nrutu tuaahera nataane. Nai nrosa qosara uaqahiani quara ti variiani vaitira rusaate, turave.

¹¹Kotiva mwitaa tiva to quava vaisata né mwi quara sia riaraitita, néta riemwase né tiqata, vaitivano nai nrosa qosara tiqaro, Ne nítana saahaqa hirera tu munimara sia nítana niraaitina, Kotirani vatarerave, tirera, ¹²mwi vaitiva soma nai nrosa qosara qaqira sero sia mwitanasaqaa ntaqaihiqiro vuanarove, tiarave. ¹³Né unra qua mwitaa tiqatama Kotira qua nteqa setama níta haivaqasa tiva nu quara mwiraqaima nraase qora tiva ni variavo, tiro.

Nara inraisavano vaiti uaqama mwataisaro Kotiva mwirara uaqahivaitirave tura

(Matiu 15:10-20)

¹⁴Iesusiva nraase qora uairama vusanraarama sero mwisa tiva niro tiqaro, Né esaa ne tirera hiani quara suqema seta riqeatama variate. ¹⁵Saravano qaqitairo

vaiti vutaqi vi inraisava sia vaiti uaqama mwataisaro Kotiva mwirara mwiva uaqahivaitirave tianarove. Vaiti vutaqitairo govvara hi inraisava vaiti vara sero uaqama sairave. ¹⁶Ini vu nraato suqevu nraato vahirera, mwi quara osarantapihi seta riaate, tiro.

¹⁷Iesusiva mwitaa tiva sero nraase qora uairama vusa mwini sero nraavuqi uro varuvata mwira nraaqiaranravavano Iesusiva vaasa tu quara osarara mwira sapara huvaro ¹⁸Iesusiva tiqaro, Qike, ini vu nraatovata mwo? Ini vu nraatovano siave ntapihi riaiso? Saravano qaqitairo vaiti vutaqi vi inraisava sia so vaiti uaqama mwataisaro Kotiva mwirara mwiva uaqahivaitirave, tianaro. ¹⁹Vaitivano sara nraisaro sia mwi sarava mwira vu nraatoqive mwutusaqive viraitiro, qaqi vaiti raraqi utovahiho so mwiqitairo qaqinani tuvitarairave, tiro. Iesusiva mwi quara tiva niqaro mwi quaraqotairo nraase qoravano esaa sara so nraivaro Kotiva siama iniara uaqaa hia vaitisave tianarove, tura.

²⁰Iesusiva mwitaa tiva sero qua mwo tiqaro, Vu nraatoqinaa inraisavano, mwutusaqinaa inraisavano, mwi inraisava mwi inraisava vaiti uaqama saisaro Kotiva mwi vaitirara uaqahivaitirave tirave. ²¹Vaiti vu nraato mwutusaqitairo uaqahivaitirave saiqara utuariva nriso. Vaitivano nraasevata api nruaariva vu nraatoqitairo nriso. Muara varaarivavata mwiqitairo nriso. Vaiti ru saarivavata mwiqitairo nriso. Mwora nraata vaatiara nruaarivavata mwiqitairo nriso.

²²Mwova hi inraisarara mwutusanriraro varaariva vu nraatoqitairo nriso. Airi munimave mwo inraisave vaterovata qaiqaa saataavataqai vararerave ti variariva vu nraato tuaraqitairo nriso. Unra qua tiarivave, sia nai mwavantaqaa suqema ntuvava

quarivave, mwova hi inraisarara vairiqa hiarivave, mwora nrutu vara mwataniqa hiqaro tiarivave, né nrora vaitive tiarivave, api nruaaniraraqai riemwaqi quarivave, ²³esaa mwi inraisava vaiti vu nraato mwutusaqitairo nri ntero vaiti uaqama saisaro Kotiva mwira saara mwirara uaqqa hi vaitirave tianarove, tiro.

**Mwo mwatanaa nraasevano
Iesusira kepusara riovaro
Iesusiva mwira saahaqama sora**

(Matiu 15:21-28)

²⁴Iesusiva mwitaa tiva sero mwi mwatara sero uro mwo mwatani Taiaavata Saitonivata vahu mwataraqaa varurama. Mwiva uro variro sia mwovano ni taqaarive tiva sero, nraavu mwoqi varuvaro nraase mwovano mwiva varura vaasa ntapihhi sora. ²⁵Ntapihhi sero nraase mwira nraavuraqi vaanavano varu nraaseva Iesusiva varuraqi nrintero Iesusira nraaqani mwira suqusata uto ntiro varura. ²⁶Mwi nraaseva nai mwo mwatanaava sia Iutaa mwatanaava, mwiva Siria mwata Ponisiaqi mwatatova varura. Mwi nraaseva Iesusirara po se tiro tiqaro, Ni naavuraqitaira vaana titairaro qaqinani nritaraarive, tiro.

²⁷Nraase mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva nai tiva mwiro mwo quaqaa ntuva sero tiqaro, Qaqao, ne nraaqiara nraante sara mwirerave. Ne nraaqiara sara vara sena vairi niasorave, tiro. (Mwi quara osara mwataamama vahiro: Iesusiva tiqaro, Sai ne Iutaa mwatanaasa nraante saahaqa hiase. Ne mwo mwatanaasa nraante saahaqa hiasorave, tiro.)

²⁸Tuvaro nraase mwiva tiqaro, Nro-rao, e quqaa tiararovata, vairivano tainta mvevaqi variqaro nraaqiaravano sara viti vaati nreqata saara nrairave, tiro.

²⁹Nraase mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Suqema tira hiaro. E mwitaa tiaranara tina, ne vaana mwira titauqaro qaqinani nritaraiso. I nraavuravano so variso. So ena mwaatani vuane, tiro.

³⁰Iesusiva mwitaa tuvaro nraase mwiva nai mwaatani vuva nrintero taqovaro vaanavano mwira nraavuraqitairo nritarero vuvaro mwi qiaatarava taintaqaa suqema vaite varurama.

**Nraato tita vuvaro quavata
sia ntapihhi sero tu vaitira
Iesusiva saahaqama sora**

³¹Iesusiva Taiaani variro mwiraqaatairo Saitoninivata uro variro mwitairo vintantero sauqurutana mwatusa vahunani-vata vintantero mwitairo nruka nramari Karirini uto ntora.

³²Mwini uto varuvata mwo husa vaiti mwo vitaqita uro Iesusiva varunani sora. Mwira nraato tita vuvaro quavata sia ntapihhi sero tu vaitira vitaqita uro Iesusiva varunani seta Iesusirara po se tita tiqata, Ena sauqu mwiraqaa vatairaro suqema vuarive, tita.

³³Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva nraase qoraqitairo vaiti mwira vitero uro niariraatana variqata Iesusiva nai sauqu vukahiqo vaiti mwira nraatoqi veta vatero quantu vihi sero mwira mwaaqiriqaa vatero ³⁴naavuni taqeqaro mwira ua huvaro po tiva sero nai quaqitairo tiqaro, *Epatave*—Qatua vuane, tiro.

³⁵Mwitaa tuvaro mwira nraato tita vuva qamwanrama qatua vuvaro so riero varuvaro mwira mwaaqirivanovata so vahuvoro qua ntapihhi sero ti varura.

³⁶Mwitaa huvaro Iesusiva mwira nraavunaasara kepusaqama sero tiqaro, Mwaa inraisara taqaara sia mwosa tiva niate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwisa Iesusira qua sia riaraitita,

mwi quara viti viri tiva niqita vura. ³⁷Mwisa viti viri mwi quara tiva niqi vuvata mwi quara riosa qike tita, sauqu ntukikiraakateta tiqata, Mwiva esaa saiqa suqema sero vare varivave. Mwiva nraato tita vuasa suqema saisata so riarave. Mwiva sia qua tiasa suqema saisata so qua ti variarave, tura.

**Iesusiva qaiqaa pata sara
airiqama sero nura**

(Matiu 15:32-39)

8 Mwi entara nraase qora airi saatavano Iesusira taqarerata nrima uairama vita varura. Mwisa sia sara mwoqanivata ntuva taraitita, qaqi varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu nraarama sero tiqaro, ²Ne nraase qora mwaa variasara po tuqo. Mwisa taaramwo enta ni vatama seta variqi viqata niari sara nraava taiqa saavo. ³Ne mwisa niari mwaatani titaarita mwisa nraataa hiro vuqitairo nrivu nrivuhirata aaraqaa uto ntivorave. Mwo hiasa niarataitavata nriasave, tiro.

⁴Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiara mwisa qaqao tita, Mwaa qumina mwusauqaave. Taitaitave sara varaanarave, tita. ⁵Tuvaro Iesusiva mwisa sapara hiro, Nénravu nataama mperetive ntuva taavo? tuvata mwisa tiqata, Mpereti 7 nraavu ntuva tauro, tita.

⁶Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva nraase qora uairama usara tiqaro, Mwatasaata mwasasaa vuata, tiva sero mpereti 7 nraavu vara sero Kotirara suqeve tiva sero, mwi sarara nteqa sero nai nraaqiaranravu niro nraase qora niate, tiro. Tuvata mwisa nraase qora uairama vusa nura. ⁷Nuvaro Iesusiva tavusavata vatora vara sero Kotirara suqeve tiva sero tiqaro, Tavusavata tusama seta niate, tiro.

⁸Mwitaa tuvata mwisa nuvata nraase qoravano soqama seta nrora. So nreta

viti vaati sora mwira nraaqiaranravu vano tuntu seta ntutantutoraqi 7 nraavu kuraama sora. ⁹Mwi entara 4,000 nraase qora airivano mwi sarara so nrora. ¹⁰So mwiraqaatairo Iesusiva nraase qora titero mwiva nai nraaqiaranravu sapata votuqi mwaari ntero nruka nramari qara varero Damanutaa mwtani viro.

**Parisivano Iesusirara nrora saiqa
tirivata tiva timwiane tura**

(Matiu 16:1-4; Ruku 12:54-56)

¹¹Iesusiva Damanutaa mwtani vuva uro ntovata Parisi vaitinravu Iesusiva hunani nri nteta Iesusira irorama mwatarerata mwira mwataara hiqata taqaare tiva seta tiqata, E nrora saiqa tiri vuqaa varairaqeta te taqe iara quqaama Kotiva i titaiso tiare, tita.

¹²Mwisa mwitaa tuvaro Iesusira ua huvaro po tiro tiqaro, Mate mwaa varia nraase qorasa naraqamave tiqata nrora saiqa tiri tiva timwiraqe te i osarara quqaave tiare ti variavo? Ne quqaa tianira riaate. Mate mwaa entara variasa varivaqena ne sia nena osara mwisa tiva niqana nrora saiqa vararerave, tiro. ¹³Iesusiva mwitaa tiva sero qaqira mwisa mwini sero votuqi mwaarintero nrukaqama tero vutura hini tosaniana viro.

**Parisi vaiti saiqa nraatu
rauriqata variate tura**

(Matiu 16:5-12)

¹⁴Nrukaqaa vi varuvata Iesusira nraaqiaranravuvano mpereti tauru seta sia vararaitita, kuaiqaiqai votuqi vatovaro ¹⁵Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tiqaro, (Taupatai inraisava mperetiqi visaro mperetivano sotairave.) Parisivanovata Herotivavata taupataira votima seta variavo. Né mwisa nraatu aatu hiqata variate.

¹⁶Mwitaa huvata mwira nraaqiaranravuvano Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tu quara sia ntapihiraitita, nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Nara quave tiso? Mpereti sia varaunara mwirara rieqarove mwitaa tiso? tita.

¹⁷Mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwisa ti varu quara riero tiqaro, Né naraqamave mpereti sia varaara saara airi qua ti variavo? Siave ini vu nraatovano ntapihi visata ntapihi seta riaavo? Ini nraato tita visatave né sia ntapihi seta riaavo? ¹⁸Né vu nraato vataasa né siave ntapihi seta rieta taqaavo? Né ne saiqavaraurara tauruve saavo? ¹⁹Ne 5,000 nraase qora mpereti sauquru nteqa sena niavata nreta viti vaati sora nataama tua né mwi entara kuraama sorave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwisa tiqata, So te mwi entara tua 12 nnavu kuraama saavanarave, tita.

²⁰Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, So ne 4,000 nraase qora mpereti 7 nnavu niavata nreta viti vaati sora nataama tua né mwi entara kuraama sorave? tiro.

Tuvata mwisa tiqata, So te tua 7 nnavu mwi entara kuraama saavanarave, tita.

²¹Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, (Né ne mwi saiqara varaurara ntapihi seta riaataara vaisata né tauru seta mpereti kuaiqa vare nriarara airi qua ti variavo.) Ini vu nraato ntapihi virata ni osarara riaataara vaisata né nataamaqitave ni osarara sia ntapihi riaavo? tiro.

**Iesusiva vaiti mwo vu qipa
vura ntapairi mwatora**

²²Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata vusa Vetasaitaani uro nteta mwini varuvata mwo husa vu qipavu vaitira vita varetu Iesusiva varunani uro seta Iesusirara po tita tiqata, vaiti mwaaqaa ena sauqu vatairaro so taqaarive, tita.

²³Mwitaa tuvaro Iesusiva vu qipavu vaitira sauqu tu varero vitaqiro uro mwatasa mwaaqani sero mwini variqaro mwira vuqaa taara vihi sero nai sauqu mwiraqaa vatero mwira sapara hiro tiqaro, Mwo inraisa sove taqera hiaro? tiro.

²⁴Iesusiva mwitaa tuvaro vaiti mwira vu qauma ntapairi virera huvaro mwiva vutu taqero tiqaro, Ne vaiti taqe varuqata mwisa satari nraantantama setama nrue variavo, tiro.

²⁵Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa nai sauqu mwira vuqaa vatovaro mwira vuvano ntapairi vuvaro mwiva suqema sero esaa inraisa taqero. ²⁶vaiti mwiva ntapihi sero taqovaro Iesusiva mwira titero tiqaro, Sia mwi mwatusaraqi nrma ntantera viraitira, ena mwaatani vuane, tiro. Turama.

**Pitaava Iesusira osarara tura
(Matu 16:13-20; Ruku 9:18-21)**

²⁷Mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranravuvata uro Sisariaa Piripai qaumato vahu mwatusaraqiara viro. Araaqaa viqaro nai nraaqiaranravu sapara hiro tiqaro, Nraase qoravano niara tavave tiva seqatave ti variavo? tiro.

²⁸Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Mwo hiasa iara Ioniva nramari ni varivave tiavata, mwo hiasa iara mwiva tiri haivaqava Iraisavave ti variavata, mwo hiasa iara mwiva tiri haivaqava poropeti vaiti mwovano qaiqaa qovarama viro nrue variso ti variavo, tita.

²⁹Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa sapara hiro tiqaro, So nénravu mwo? Né niara ta vaitiva varisove tiavo? tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, E Karaisiva, mesaiaa vaitivanove. E Kotiva titai vaitiva variaro, tiva seqatama te varuro, tiro. ³⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinravusara kopusaqama sero tiqaro,

Siavatama mwi quara mwosa tiva niate, tiro.

**Iesusiva naatiara nai
qutuanirara tiva nura**

(Matiu 16:21-28; Ruku 9:22-27)

³¹Mwitaa tiva sero Iesusiva qua hoqarama tero vutu sero nai nraaqiaranravu mwiva naatiara nai qutuanirara tiva niro tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nriqa vuani inraisara airi vararerave. Nrora vaitivanovata, Kotira saiqa vara mwate varia vaitisa vuniaa vaitivanovata, niara qumina vaitive tiva seta, ni qoririma matevarave. Mwisawitaa hiqatama ni ru saivaqena ne qutu vina taaramwo enta varina qaiqaa qaqi tivuanirave, tiro.

³²Iesusiva mwi quara vutu sero qoqaa tiva nuvaro Pitaava Iesusira vita uhini sero qaqao tiro, Qora quama tira hiaro, tuvaro ³³Iesusiva tuqataa viro nai nraaqiaranravu taqero Pitaara irora hiro tiqaro, Saataanio, niarasata vuane. Sia ni vuqaa variane. E sia Kotiva riaintema sera riaaro. E qumina vaitivano riaintema sera rie variaro, tiro.

³⁴Iesusiva mwitaa tiva sero nraase qora uairama vusavata nai nraaqiaranravuvata nraarama sero tiva niro tiqaro, Ni vataqiro nriari vaitiva mwiva nai mwutusa vahianira qaqira sero vaiti ruseta hirite satarira vara qu varero ni naatiara nrinarove.

³⁵Nai mwatani qaqi varianiraraqai nroraqama sero riaariva, mwi vaitiva esaarama qutu vuanarove. Vaitivano niara riemwaqiro viqaro ni saiqa varareraro ni qua riemwaqiro viqaro uro qutu vuariva, mwi vaitiva esaa enta qaqi variqiro vuanarove.

³⁶Vaitivano mwatani variqiro viqaro esaa inraisava uairama sero mwiraqaatairo qutu viraro mwiva uairama taani inraisava nataama serove mwira saahaqa

hianarove? Sia mwi inraisava mwira so saahaqa hianarove.

³⁷Vaitivano qutu viro nara soqaave mwinro qaiqaa qaqi variqiro vuanarove? Sia mwiva mwi entara so soqaa utu sero qaiqaa qaqi variqiro vuanarove.

³⁸Mwaa entara mwatani varia nraase qorasa uqa hi saiqara utiqatama Kotira qaqira saavo. Vaiti mwovano niaravata ni quaravata mwoqama sero sauruariva, mwi vaitiva variraqene ne mwatani mwatatai nraaqiarava variqana naatiara ne tuvuni entaraqaa naivata saurira inraisava vara mwianirave. Mwi entara ni qora kepusa osaravano niqaatairo itero ntuvaahe variraqena naavuniaasa vatama sena tuvuanirave. Mwi entara ne mwi vaitira naivata saurira inraisava vara mwianirave, tiro. Iesusiva turama.

9 Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Ne quqaa tianira riaate. Vaiti mwonravu mwaini mate mwaa tivita variasa sia qumina qutu vivarave. Kotiva nraase qoraqaa kepusaqama sero ntaqaihiari entava nrinira mwisa taqeta qutu vivarave, tiro.

**Iesusira mwavantavano nai
mwo qarama mwo mwavanta
suqe mwavanta suqu vura**

(Matiu 17:1-13; Ruku 9:28-36)

²Iesusiva mwitaa tuvaro 6 enta nritarovero mwiva Pitaaravata, Semisiravata, Ioniravata, mwiravusaqai vita varero taaqi nroraqaa niariaraa varirerata vita. Mwini uro varuvaro mwisa vuqaa Iesusira mwavantavano suqu viro vahuvaro ³mwira tuavaaqavanovata mwoqama sero itero tahuqi varura. Siana so vaiti mwovano hiqama tairaro mwitaama sero tahuqu vuanaro.

⁴Mwitaama sero mwira mwavantavano suqu viro vahuvata mwira nraaqiara taaramwonravuvano variqata taqovata Iraisasa Mosesisa mwisa

haivaqasatana qovarama vita variqata Iesusira vatama seta qua ti varura.

⁵Mwitanasa Iesusira vatama seta qua ti varuvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, sugemama tirenravu i vatama seta mwaini nrurasa varuro. E sove tirera, te haraara nraavu taaramwonravu iara mwo, Mosesirara mwo, Iraisaarara mwoma seta hoqa nataare, tiro. ⁶Mwisa mwoqama sero nraatuqa tovata varuvarora tiro, Pitaava nara quave tianirave tiro, mwi quara turama.

⁷Mwitaa tuvaro tonavuvano qovara hiro mwisaqaa ntuvacu sovaro quavano tonamwucitairo tiqaro, Mwaa ni maaqu mwirara ni mwutusa nti variva variso. Nénravu mwira qua riaate, tiro. ⁸Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano qamwanramase tuqataaqata hiqata taqovaro sia mwovanovata Iesusira nraaqani varuvaro Iesusivaqai nariaraa varura.

⁹Mwitaa huvata mwisa taaqi mwiraqaataita tuvi varuvaro Iesusiva mwinravusara kepusaqama sero tiqaro, Mateqaa taqaa inraisarara sia mwosa qamwanrama seta tiva niate. Ne mwatani mwatatai nraaqiarava ne naatiara qutu vina qaiqaa qaqi tivina varianiraqaataita né soma tiva niqita vivarave, tiro.

¹⁰Mwitaa tuvata Iesusiva tuntema seta sia mwosavata tiva ninraitita, niariaqai nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Iesusiva nai qaiqaa tivuanirara tira nataa hi quarave tiso? tita.

¹¹Mwitaa tiva seta mwisa Iesusira sapara hita tiqata, Mwaara osara tiva ni varia vaitisa tiri tiva timwita tiarave. Iraisaava tiri haivaqava mwiva nraante qovarama viro nri ntaanarove, ti variarave. Naraqamave mwisa mwitaa ti variavo? tita.

¹²Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, So mwisa quqaa ti vari-

arave. Iraisaava nraante esaa inraisa ntapihi sero tequama tareraro nriarivama variso. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwo? Nara qua niara qara ntuva tova vahirave? Niara mwiva airi nriqa vuani inraisara varaqiro virata mwiraqaataita mwisa mwira qoririma mwatetama mwirara qumina vaitive tivarave tiro, qara ntuva torave.

¹³So ne iniara tiqana Iraisaava vaasa nrima varurarama tuqo. Mwiva nrima varuvata vaiti mwonravuvano mwira niari sasa huntema seta mwira uaqama mwatorave. Kotira vukuqi qara ntuva tova tiqaro, Naatiara mwira mwitaa hirave tura mwivau mwira mwitaa hurave, tiro.

**Iesusiva nraaqiaraqitairo
vaana titovaro nritarero vura**

(Matiu 17:14-21; Ruku 9:37-43)

¹⁴Mwitaa tiva sero Iesusiva nai nraaqiara hininravu sonani uto taqovata nraase qora airivano uairama vita varuvata mwaara osara ti varu vaitisa mwini variqata Iesusira nraaqiaranravu sapata irora hi varura.

¹⁵Mwisa uto ntovata mwini uairama vita varusa qamwanrama seta Iesusira taqeta nriharama vita santeta uro mwira qua mwantovaro ¹⁶Iesusiva nai nraaqiara hini mwinravusa sapara hiro tiqaro, Nara inraisa saarave né mwisa sapata irora hi variavo? tiro.

¹⁷Mwitaa tuvaro nraase qora vutaqitairo vaiti mwovano mwira tiva mwiro tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, vaanavano ni maaqu vutaqi varisaro mwiva sia so qua tisanara tina, ne e hianarani vitena nruqo. ¹⁸Vaanavano ni maaqu ntavaaqavu sero mwira mwataqaa tuta saisaro mwira nroqitairo taaraparavano nrisaro nai vai kutisaro esaa mwira mwavantavano ntapihi viro kepusaqama vivihirave. Ne i nraaqiarara vaana titavaro nritarero vuarive tuqata

mwisa mwitaa hiare tiavaro vaanavano sia nritare virave, tiro.

¹⁹Vaiti mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Né mwaa entara varia nraase qorasa Kotirara qumimaqama seta sia mwirara riaavo. Qike, né ni pupohaira uti variavana ne nataama nanive nkyi sapata varianirave? Ne nataama entave variqana ini saahaqa hianirave? So nraaqiara mwira vita varet mwaini nriate, ²⁰tuvata vite nruvaro vaanavano Iesusira taqero nraaqiara mwira vara mwataqaa tuta sovaro tuqataaqata hi varuvaro mwira mwavanta ntirintiri hi varuvaro taaraparavano mwira nroqitairo mwo uti varura.

²¹Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwira qora sapara hiro tiqaro, Taire hoqarama serove mwitaa iso? tiro. Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Nraaqiara pataru varisaro mwitaamaqiro virave. ²²Vaanavano mwira rusaase tiro, mwira vara tiaqive nramariqive tuta sairave. E tiri so saahaqa hirava varirera, tiriara po tiqara tiri saahaqa hiane, tiro.

²³Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, E tiqara, E so tiri saahaqa hiravave variaro tianarave. E siave ntapihira hiaro? Kotirara kepusaqama sero riaariva esaa saiqa so varaanarove, tiro. ²⁴Tuvaro nraaqiara mwira qova qamwanrama sero tiqaro, So ne Kotirara riemwaqina vuva siama soqa iso. Evata ni saahaqa hiraqena ne Kotirara kepusaqamase riemwaqina vuase, tiro.

²⁵Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata nraase qora uairama vusa itai itai vaini nruvaro Iesusiva vaana irora hiro tiqaro, E sia qua tiara vaanavave. E nraatora hiaro vaanavave. E nraaqiara mwiqitaira nritarera vuane. Sia qaiqaavata nraaqiara mwiraqi viqetera vari-ane, tiro.

²⁶Mwitaa tuvaro vaana mwiva nro-raqama sero aasara ntero nraaqiara mwira vara ntuqutuvoro ntirintirima sero mwiva qutu vusa nraantantamwa sero ntuva viro vahuvata nraase qoravano tiqatama, Mwiva qutuma viso, tita. ²⁷Tuvaro Iesusiva mwira sauquqaa tu varero mwira vara mwaaviarama sovaro so qaqi tiviro varura.

²⁸Nraaqiara mwiva so qaqi tiviro varuvaro Iesusiva mwiraqaatairo uro nraavuqi varuvata mwira nraaqiaranravuvano uro mwira tiremase nariaraa sapara hita tiqata, Te vaana mwira titauraro sia nritarero virave. Naraqamave te sia so mwitaa huro? tita.

²⁹Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwitaa hiani vaanara sia so qaqi titaivaro nritarero vuanarove. Kotirara aasara nteqatama titaivaro so nritarero vuanarove, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva qaiqaa nai qutu viro qaqi tivuanirara vutu sero tiva nura

(Matiu 17:22-23; Ruku 9:43-45)

³⁰⁻³¹Mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata mwi mwatara seta Karirini vura. Mwini viqaro qua ntapihi sero nai nraaqiaranravu tiva niariva vahuvarora tiro, mwovano te vuanara huaama sero taqaaso tiro uqetase titero vura. Iesusiva nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Mwovano ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama sairata ni ntavaaqavuqita uro vaiti sauquqi saivata ni ru saivaqena qutu vina taaramwo enta vari senama qaiqaa qaqi tivuanirave, tiro.

³²Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano mwi quara osara sia ntapihi riaraitita, mwiva qua tura nraatu aatu hiqata sia mwi quara osarara sapara hura.

**Tavave tirinravuqitairo
nroraqama viro vuniaa
vaitivano varianarove tura**

(Matu 18:1-5; Ruku 9:46-48)

³³Mwiravusa vusa Kapeniaani uro nto-
varo Iesusiva nraavuqi uro variqaro nai
nraaqiara mwisa sapara hiro tiqaro,
Nénravu aarana nriqata nara qua tiva se-
tave irora hiavo? ³⁴Mwitaa tuvata
mwisa sia qua tiraitita, tirema varura.
Mwiravusa aarana nriqata mwitaama
tita, Tavave tirinravuqitairo nroraqama
viro vuniaa vaitivano varianarove? tura.
Mwitaa turara tita, mwisa sauriqata sia
Iesusira tiva mwita.

³⁵Mwiravusa sia qua tuvaro Iesu-
siva mwatasaa viro mwisa nraarama
sero tiva niro tiqaro, Sai ne nroraqama
vuani vaitira osara ini tiva niase. Vaiti
mwovano nroraqama vuataa hiariva
siamu vuni uro variqaro nroraqama vua-
narove. Mwiva nroraqama vuataa hiraro
naatiarani variqaro esaa nraase qora
saiqa vaiti variarivama nroraqama vua-
narove, tiro.

³⁶Iesusiva mwitaa tiva sero nraaqiara
pataru vita sero mwisa vuqaa vatero
mwira avuhu sero tutero tiqaro, ³⁷vaiti
mwovano niara rieqaro nraaqiara
mwataa hianirara qamwateqaro suqema
mwataariva mwiva nivatama mwitaama
mataanmarove. Mwiva mwitaa hiqaroma
Kotiva ni titairavatama qamwata
mwataanmarove, tiro. Iesusiva turama.

**vaiti mwovano Iesusira nrtutu
nteqaro saiqa varora**

(Ruku 9:49-50)

³⁸Iesusiva mwi quara tuvaro Ioniva
tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, te
taqauraro vaiti mwovano i nrtutu nte-
qaro vaana tite varirave. Mwi vaitiva sia
tirivata i vataqiro nrue variva mwitaa
ihatara tita, te mwirara eqaane tiva seta,
mwira antua tauro, tiro.

³⁹Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro,
Sia mwi vaitira antuaate. Mwovano
ni nrtutu nteqaro nrora saiqa varero
mwiraqaatairo mwiva sia qamwanrama
sero niara uaqqa hi quara tianarove.

⁴⁰Mwovano sia tiri nrvutaaqqa hiariva
varirera, mwi vaitiva tiri nrvavunaavama
varianarove, tiro. ⁴¹Ne tianira riaate.
Ini nramari nraataa hirata variarava
mwovano iniara Iesusira nraaqiarave
tiva sero, nramari ini niani vaitiva vari-
raro Kotiva sia mwira tauru saraitiro,
mwira soqaa suqema sero mwianarove,
tiro.

**Mwora uaqqa hi aarara
nraamwuterorave tura**

(Matu 18:6-9; Ruku 17:1-2)

⁴²Iesusiva mwitaa tiva sero nraaqiara
pataru vaasa avuhu sero tutorara tiqaro,
Nraaqiara mwaa voti hiariva ni qua
riariva variraro vaiti mwovano nri
ntero uaqqa hi aarara mwira nraamwu-
tairera, mwira saara mwi vaitiraqaa
qua nroraqama sero vahianarove. Vaiti
mwira nruntaqi ori nrora saantaru sero
nrugaqi tuto saivaro mwi vaitiva sia
nraaqiara pata mwira uaqqa hi aarara
nraamwutaatarave.

⁴³Mwi quara rieqarama i sauqu hini-
vano uaqqa hi saiqaqara uti varirera,
mwira teqa sera saane. Mwiraqaataira
sauqu kuaiqaqai vahiariva soma naavuni
vira qaqi varinarave. E sauqu taaratana
vahiariva uaqqa hi saiqaqara uti vari-
raro i tia iteqaro sia qipaaniaqai tuta
saasorave.

⁴⁴[Mwi mwataraqi imwivano qutu
vuani mwavantara qaqiqai
nravaqiro vi varianarove.

Tiavano iteqaro siana qipa vuanarove.]

⁴⁵I suqu hinivano uaqqa hi saiqaqara
uti varirera, mwira teqa sera saane.
Mwiraqaataira suqu kuaiqaqai vahiariva
soma naavuni vira qaqi varinarave.
E suqu taaratana vahiariva variraro

i tia nroraqama sero itaaniraqi tuta saasorave.

⁴⁶ [Mwi mwataraqi imwivano qutu vuani mwavantara qaqiqai nravaqiro vi varianarove.

Tiavano iteqaro siana qipa vuanarove.]

⁴⁷ I vu hinivano uaqā hi saiqara utirera, vauru saane. E vu kuaiqaihi vahiariva soma Kotiva ntaqaihi mwatusaraqi vira qaqi variqira vinarave. I vu taaratana vahiariva uaqā hi saiqara utuqira viraro i tia nroraqi tuto saasorave.

⁴⁸ Mwi mwataraqi imwivano qutu vuani mwavantara qaqiqai nravaqiro vi varianarove.

Tiavano iteqaro siana qipa vuanarove. (Ais 66:24)

⁴⁹ Hore aatai ntema sero tiaqotairo esaa nraase qora aataanarove. ⁵⁰ Hore suqe inraisave. Horevano uaqama viro sia qiasaa hirera, siana so qaiqaa utu sairaro qiasaa hianarove. So né hore suqera votima seta varivaro ini mwutusa qihaasa hirata nariara nariara suqe hiqata variate, tiro. Iesusiva turama.

**Nraase qaqirase
osarara Iesusiva tiva nura
(Matiu 19:1-12; Ruku 16:18)**

10 So Iesusiva mwi mwatara sero Iutiaani vuva uro Sotaani nramari qarero vutura hini tosani vura. Iesusiva uro varuvata qaiqaa nraase qora airivano mwiva varunani uairama vita varuvaro Iesusiva nauqaa hunte qaiqaa mwasaasa mwisa tiva ni varura.

² Iesusiva mwini varuvata Parisi vaitinravu mwiva varunani uro nteta Iesusiva api qua tiarive tita, mwisa mwo qua Iesusira sapara hita tiqata, Sove vaitivano nai nraata qaqira saanarove? tita. ³ Tuvaro Iesusiva niari sapara hiro tiqaro, Haaru ini haivaqava Mosesiva

nara quave iniara mwitaa mwitaa hiate tiqaro tiva torave? tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwinravusa tiqata, Mosesiva mwataa tiva torave: vaiti mwovano nai nraata qaqira sareraro hiqaro qara mwo ntuva sero nai nraata mwinro tiqaro, So i qaqira sauqo, tiva seroma titaanarove, torave. Mosesiva qua mwitaama sero tiva torave, tita.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mosesiva variqaro taqovaro ini haivaqasavara mwutusavano kepusaqa huvata sia mwisa Kotirara riorave. Mwitaa hi varuvarora tiro, Mosesiva mwi quara tiva torave.

⁶⁻⁷ Tauraaqama sero sia mwitaama vahurave. Tauraa Kotiva naavuvata mwatavata utu sero vatero tiqaro, Ne vaitivata nraasevata utu sena vataurara tiro, vaitivano nai nrosa qosa sero nai nraatantiri ntaaqau vita mwitana kuaa mwavanta votima seta varivarave.

⁸ Mwitana sia mwo mwavanta mwo mwavanta variraitita, mwitana kuaa mwavantaqaima varivarave, turave.

⁹ Kotiva naivano vaativata nraatavata vara kuaaqaa ntaaqau tairara tiro, sia mwovano mwitanasa tusama saarive, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero nraavuqi uro varuvata mwira nraaqiaranravu Iesusira mwi quara osarara sapara huvaro ¹¹ Iesusiva mwinravusa tiva niro tiqaro, vaiti mwovano nai nraata qaqira sero mwo nraase varaariva, mwi vaitiva qaraaha nraasantiri nrueqaroma muaraqama seroma mwisantiri nruaanarove. ¹² Mwira votima sero nraasevano nai vaati qaqira sero qaraaha vaiti varaariva, mwi nraasevavata qaraaha qoraisi mwisantiri nrueqaroma muaraqama sero nruaanarove, tiro.

Iesusiva nraaqiaranravuqaa nai sauqu vateqaro suqema mwatora

(Matiu 191-12:13-15; Ruku 18:15-17)

¹³Iesusiva varuvata nraase qora mwisa niari nraaqiara vita varetā Iesusiva nai sauqu mwisaqaa vataarive tita, Iesusiva varunani uro saare tuvata Iesusira nraaqiaranravuvano mwisa irora hi varura.

¹⁴Mwitaā huvaro Iesusiva taqero nai nraaqiaranravu niari irora hiro tiqaro, Qaqao, né nraaqiara mwisa qaqi saivata ne hunani nriate. Sia mwisa aara antuaate. Kotiva ntaqaihiari mwatusava mwi nraaqiarasa voti hiasa mwisa mwatusama vahianarove. ¹⁵Mwaa quara ri-aate. Vaitivano sia nraaqiara votima sero Kotira qua riariva, mwi vaitiva siama Kotiva ntaqaihiari mwatusaraqi vuanarove, tiro.

¹⁶Iesusiva mwitaā tiva sero nraaqiara mwisa avuhu sero tutero nai sauqu mwisaqaa vateqaro mwisa suqema mwatora.

Airi inraisa vato vaitirara tura

(Matiu 191-12:16-30; Ruku 18:18-30)

¹⁷Iesusiva aarana virera huvaro vaiti mwovano santero nrima Iesusira sapara hiro tiqaro, E mwaara ti variara vaitiva suqevave. Ne nataa hi saiqara mwo saiqā mwo saiqā suqē saiqā Kotirani vara mwataaniraqaatainave naatiara ne esaa enta qaqi variqina vuanirave? tiro.

¹⁸Mwitaā tuvaro Iesusiva tiqaro, E naraqamave niara vaiti suqevave tiaro? Kotivaqaima suqeva variso. ¹⁹E Kotiva tiva to quarara riaane. Mwira quavano mwataama sero vahirave:

Sia mwora rusaane.

Sia mwora nraasera nruaane.

Sia muara varaane.

Sia unra qua tiane.

Sia unra utu seqara mwova hiani inraisa-ara varaane.

Ena nrosa qosa nrtu tuaahera nataane, turave. (Kis 20:12-16)

Kotira quavano mwitaama sero vahirave, tiro.

²⁰Iesusiva mwitaā tuvaro mwi vaitiva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, ne nraaqiarasaa variqana ne mwi quara rieqana mwitaā mwitaamaqina nrurave, tiro.

²¹Mwitaā tuvaro Iesusira mwutusavano mwi vaitirara vahuvoro mwira taqeqaro mwira tiva mwiro tiqaro, E kuaa inraisaraqai aara ntaaro. Uro ena vatena inraisara mwosa nira munima vara sera vehi nraase qora tusama sera niraro naavuni i soqaa vahiarive. Mwitaama sera mwiraqaataira ni vataqira nrriane, tiro.

²²Iesusiva mwitaā tuvaro mwi vaitiva mwi quara riero inraara viri ratero varura. Mwiva airi inraisa vatovara tiro, sia Iesusira qua riaraitiro, qaqira sero mwira mwutusavano uqa huvaro vurama.

²³Vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu vara ututuma sero taqero tiqaro, Airi inraisa vatesa Kotiva ntaqaihi mwatusaraqi mwusaari tu seta vivarave, tiro.

²⁴Mwitaā tuvata mwira nraaqiaranravuvano mwi quara rieta, Qike tita, Iesusiva nataihi quarave tiso, tuvaro Iesusiva qaiqaavataqai mwi quara tiqaro, Ni nraaqiaranravu tuaavo, nraase qoravano Kotiva ntaqaihi mwatusaraqi virerata mwusaari tuseqatama vivarave. ²⁵(Kameri quara nroravano nataama serove vuqa uvintaqi ntuqiaaraanarove? Sia so mwitaā hianarove.) So kamerivano vuqa uvintaqi ntuqiaaraariva so vahirarove, airi inraisa vataarivavata Kotiva ntaqaihi mwatusaraqi so vuanarove, tiro.

²⁶Iesusiva mwitaā tuvata mwira nraaqiaranravuvano mwira quara airi nraato tiqata qike tita, Airi inraisa

vataariva Kotiva ntaqaihinani sia so virera, nai tarave Kotiva vitaanarove? tita.

²⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa itu-tuma sero taqero tiqaro, Mwatani vari-asa niari kepusara siama so vivarave. Kotiva saahaqa hirata so vivarave. Kotiva esaa saiqa vare varivave, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaane. Tirenravu i vataqita virera hiqata esaa inraisa mwini seta qaqima nruru, tiro.

²⁹ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaate. Sia ne né saiqa varerara tauru saanirave. Vaiti mwovano nai nraavu maatave, nai qata vasaave, nai nrura nrasaave, nrora qorave, nai nraaqiarave, nai mwatave, mwini sero niara riero ni saiqara riero vuariva, ³⁰ mwi vaitiva mwira qiata soqaa vareqaro sia kuaa nani varaanarove. Mwiva mate mwaa mwataraqaa soqaa vareqaro airi nani varaanarove. Mwiva nraavuve, qata vasaave, nrura nrasaave, nrosave, nraaqiarave, mwatave, mwi inraisara mwi inraisara airi inraisa varaanarove. Ni qua varaari vaitiva varirata mwira saara mwira uaqama mwataivaro varianarove. So ni qua varaariva qutu viraro Kotiva mwirara esaa enta qaqi variqira vuane tianarove.

³¹ Mate nraase qora airivano vuni vari-asa qaso tuvitareta naatiaranima vari-varave. Mate naatiarani variasa qaso nritareta vunima varivarave, tiro.

Iesusiva taara mwo nani nai qutu viro qaiqaa tivuanirara nai nraaqiaranravu vutu sero tiva nura

(Matiu 20:17-19; Ruku 18:31-34)

³² Mwisara Ierusalemniara aaraqaa vi varuvaro Iesusiva nraante nariaraa vuni vi varura. Mwiva vuni vi varuvata mwira nraaqiaranravuvano naatiara nriqata airi vu nraato tuqita vi varuvata

nraase qora mwonravuvano Iesusira vataqita nrusavata aatu hiqata nri varura.

Mwitaamaqi vi varuvaro mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiara 12 nraavu nraarama sero niariaraa vita varero viqaro naatiara naiqaa qovara hiani inraisara qaiqaa tiva niro tiqaro, ³³ Riaate. Te Ierusalemni uro variarata vaiti mwonravuvano ni mwatani mwataai nraaqiarara ntavaaqavuuqita uro saivata Kotira saiqa vara mwate vari vaitisa mwisa vuniaa vaitinravuvanovata, mwaara osara ti varia vaitisavata, mwisa niara mwira ru saate tiva seta, ni vitaqita uro Romeni mwatanaasa sauquqi tuta saivata ni ru sevarave. ³⁴ Mwi mwatanaasa niara raima mateta, niqaa quaanu vihiteta, saantaqo ni ntuqutuse vateta, ni rusaivaqena qutu vuanirave. Ne qutu vina taaramwo enta varina qaiqaa qaqi tivuanirave, tiro. Iesusiva turama.

Semisisa Ionisa niaritana nroraqaa hirara Iesusira sapara hura

(Matiu 20:20-28)

³⁵ Sepetira mwaaqutana Semisisa Ionisa Iesusiva varunani uro nteta Iesusira sapara hita tiqata, Mwaara ti variara vaitio, e mwo inraisa tiritana quara eo tiva sera mwitaama tiva taanterama nruru, tita. ³⁶ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne nítana nataave hianirave? tiro.

³⁷ Tuvata mwitanasa tiqata, Naatiara e kepusavano nraase qoraqaa ntaqaihiqara nrora vaiti taintaqa mwatasaa vira variqara e tiraro tiritanaqitairo mwovano nroraqama viro i sauqu tanarani mwatasaa viro variraro mwovano nroraqama viro i sauqu saanaaqani mwatasaa viro variarive. Tiretana mwirara rieqatama i sapara huro, tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Nétana sia ntapihni seta vu nraato

tiraitita, apiqama seta ni sapara hiavo. Kaapuqitai nramari nraantema sena ne nriqa vuani nramarira nraanira, sove né-tanavata nrevarave? Ne nriqa vuani in-raisa nramari varaantemase varaanira, sove nétanavata varevarave? tiro.

³⁹Tuvata mwitanasa tiqata, Tiretana soma mwitaa hianarave, tuvaro Iesusiva mwitanasa tiva niro tiqaro, Quqaama ne nramari nraanira nétanavata nrevarave. Quqaama ne nramari varaanira nétanavata varevarave. ⁴⁰Ni sauqu tanarani-vata saanaaqanivata mwatasaa vita vari vaititanasara siama ni saiqa vaiso. Ni qova vaiti taaratana tequamataisa, mwitanasama mwiraqaa mwatasaa vita vari-varave, tiro.

⁴¹Mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini 10 nravuvano mwi quara rieta mwira saara Semisisa Ionisa irora hura.

⁴²Mwiravusa mwitanasa irora hi varuvaro Iesusiva mwiravusavata mwitanasavata nraarama sero eqate tiro, Mwo mwatanaasa ntaqaihiqi vi varia osarara né ntapihiarave. Mwisu qiata vaitivano nritareta virito variqata mwi saiqara mwaa saiqara vara timwataate ti variarave. Mwisu nrora vaitivano tiqata, Te nroravano varuro. Tiri quaqai riemwaqita vuete, ti variarave.

⁴³Nénravu sia mwisa nraantantaate. Iniqitairo mwovano nrora varireraro mwiva ini saiqa vaiti nraante variro naatiara nroraqama vuanarove. ⁴⁴Iniqitairo mwovano nritarero vuni varireraro tiariva, mwiva rupa tai vaitira vottima sero ini saiqa vara nataanarove. ⁴⁵Ne mwatani mwataai nraaqiaravama varuqo. Nevata sia nraase qoravano nini saiqa vara mataatera tuvuvave. Ne nraase qorani saiqa varaqina viqana airi nraase qora saahaqama natena mwisara qutu virerave tiva sena tuvuvave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Vatimiaasira vu ntapairi sora

(Matiu 20:29-34; Ruku 18:35-43)

⁴⁶Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vuva Ierikoni nrintero mwi mwatusara nraatarero virera huvata nraase qora airivano mwira vataqita vi varuvaro vu qipa vu vaitiva Vatamiaasiva, Timiaasira mwaaquvano variqaro mwo inraisa miate tiva seqaro naaru ti varu vaitiva aara tosanu mwatasaa viro varura.

⁴⁷Mwiva mwini variqaro riovata mwo husa tiqata, Iesusiva Nasaretinaava nritare vi variso, tuvaro riero mwiraqatairo mwiva paatiro Iesusirara aasara ntero tiqaro, Iesusio, Devitira mwaaqu, qaqi niara po se tiva mataane, tiro.

⁴⁸Vu qipa vu vaitiva mwitaa tuvata airi nraase qoravano mwira irora hita tiqata, Tirema variane, tuvaro mwiva sia mwisa qua riaraitiro, qaiqaa paatiro aasara ntero tiqaro, Devitira mwaaqu, qaqi niara po se tiva mataane, tiro.

⁴⁹Mwitaa tivaqi vuvaro Iesusiva nrima mwiraqaa tiviro variro tiqaro, Nraaraivaro nriarive, tuvata mwisa vu qipa vura nraarama seta tiqata, So qamwa teqara variane. Tivuane. Mwiva ima nraaraiho, tita.

⁵⁰Mwisa mwitaa tuvaro vaiti mwiva nai vaaqa qutora vara qaqinani sero tiviro Iesusiva tivi varunani vuvaro ⁵¹Iesusiva mwira sapara hiro tiqaro, Nivano i nataa hiarive tirave nriaro? tiro. Mwitaa tuvaro vu qipa vu vaitiva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, e ni vu ntapairi saanterama nruqo, tiro.

⁵²Mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, So vuane. E niara mwiva so ni saahaqa hianarove tiararoma i vu ntapairi viso, tiro. Mwitaa tuvaro mwira vuvano qamwanrama sero ntapairi vuvaro mwiva so taqero. Mwiva so taqeqaro Iesusira vataqiro aaraqaa vurama.

**Nraase qoravano Iesusira
qamwata mwate varuvaro
mwiva Ierusaremiqi vura**

*(Matiu 21:1-11; Ruku
191-12:28-40; Ioni 12:12-19)*

11 Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata vuvaro Ierusaremi qaumato vahuvata mwisa Betapaasivata Betaani mwatusanivata uro ntora. Mwatusa mwitanava Oripī taaqi mwevaqi vahura.

²Uro ntero Iesusiva nai nraaqiara taaratana titero tiqaro, Nétana viti mwatusaraqi vivaro ini vuvano vaasama ntonki mwo saantaru tera taqaanarove. Mwira qaraaha ntonki sia vaiti mwovano mwira mwoqaaqaa mwatasaa viro varirave. Nétana uro mwira huaama seta mwira ntatu seta vitaqita nrima ni miate. ³Mwovano initanara narave uti variavo tirera, nétana mwitaama mwira tiva mwiate. Tiri nroravano ntonki mwirara tisatama nruro. Pataqa vari sero qaiqaa vara sairaro nrinarove, tiate, tiro.

⁴Iesusiva mwitaa tuvata mwitanasa mwatusa mwiqi uro ne taqovaro ntonkivano aaraqaa qetiana saantarutova varuvata mwitana mwira avanti varuvata ⁵vaiti mwonravu mwini tivita varusa tiqata, Nétana naraqamave mwira avanti variavo? ⁶tuvata mwitanasa vaasa Iesusiva tu quara tiva nuvata so vitaate tita.

⁷Tuvata mwitanasa qaraaha ntonki mwira vitaqita uro Iesusira mwura. Uro mwita mwira nraaqiaranravuvano niari vaaqa ntonki mwoqaaqaa vuti mwato- varo Iesusiva mwiraqaa mwaarintero mwatasaa viro variro aaraqaa vura.

⁸Aaraqaa vi varuvata nraase qoravano Iesusirara qamwateqata niari tuavaaqa aaravau vuti mwatovata hini husa vu- taqitaita satari mware teqaqita uro aar- avau vuti mwatora.

⁹Mwitaamaqi viqata Iesusira vuni vi varu nraase qorasavata, mwira mwoqani nri varu nraase qorasavata, aasara nteta tiqata,

Sai mwira nrtutu tuaaheraare.

Nroravano nai nrtutuqa nri vari vaitira suqema mwataiso. (Sng 118:26)

¹⁰Tiri haivaqava Devitiva kepusaqama sero ntaqaihintema sero mwivavata ntaqaihiqiro vuanirara tiro, Kotiva mwira suqema mwataiso.

Esaa naavuniyaasa mwira nrtutu tuaaher- aate, tita.

¹¹Mwitaa tivaqita vuvaro Iesusiva Ierusaremini uro ntora. Uro ntero Kotira nraavu nroraqi verantero esaa inraisa mwiqi vahura taqamwa sero, veva ntero entama virera huvaro nai nraaqiara 12 nravu sapata nrima ntantero Betaanini vura.

Fiki sia tava riora

(Matiu 21:18-19)

¹²Mwira qararaara mwinravusa Betaan- itaita uto ntanteta nri varuvaro Iesusira nraataa huvaro ¹³mwiva taqovaro vu- tura mwosata fiki, mwira tava nre varu satariva vahuvato mwira mware airi vahura. Mwira tava vahirera, hiqi sena nraase tiva sero, Iesusiva taqovaro sia mwira tava rio entava vahuvatoro tiro, mwareqai ntora.

¹⁴Mwareqai ntovaro Iesusiva fiki mwira irora hiro tiqaro, So, naatiara sia mwovanovata iqaatairo hiqi sero nraarive, tiro. Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvata mwi quara riora.

Iesusiva Kotira nraavuqi vura

*(Matiu 21:12-17; Ruku
191-12:45-48; Ioni 2:13-22)*

¹⁵Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vuva Ierusaremini nrintero Iesusiva qaiqaa Kotira nraavuqi vera ntero taqovata so- qaa saiqqa varo vaitisa mwiqi variqata so- qaa saiqqa vare varura. Mwitaa hi varu-

varo Iesusiva mwisa vara veva mwaatani sero, munima mwusaari tuqataaqi varu vaitisa taintavata vara rauru sero, kuri niqata munima vare varu vaitisa taintavata vara rauru sero.

¹⁶Mwitaama sero mwiva mwi nraavura aatareqaniara tiqaro, Mwaini sia aaravano vaiso. Né soqaa mwitaa inraisa vareqata sia mwaini vitare nritare hiate, tiro.

¹⁷Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva qua tiva niro tiqaro, Kotira vukuqi mwitaama qua qara ntuva tova vahirave.

Nraase qora mwo mwatanaa mwo mwatanaasa ni nraavuara Kotirara aasara nte varia nraavurave tivarave, turave. (Ais 56:7)

Né variavaro mwaa nraavuva muara vaitivano quqetase uairama hia nraavura votima seroma vaiso, tiro.

¹⁸Iesusiva mwitaa tuvata Kotira nraavuqi variqata Kotira saiqa varo vaitisavata, mwisa Iesusira qua rieta mwira saara Iesusira ruse aarara huaa hi varura. Mwisa taqovata qaqi nraase qoravano Iesusiva tu quarara qamwateqata sauqu ntukikiraaqate varuvata mwinravusa mwirara rieqata Iesusirara aatu hiqata varura.

¹⁹Iesusiva Ierusalemni varuvaro enta hirera huvaro mwiva nai nraaqiaranravuvata Ierusalemni sero vurama.

Fiki aaharama vura

(Matiu 21:20-22)

²⁰Mwira qararaara toqaqi mwinravusa uto ntanteta nriqatama mwira nraaqiaranravuvano taqovaro fiki mwira sauqu sauquvanovata tuqavanovata aaharama viro vahuvaro ²¹Pitaava Iesusiva mwi satarirara tu quara riemwa tero Iesusirara tiqaro, Qike, mwaara ti variara vaitio, taqaane. Fiki e irorama taarava tamusama viso, tiro.

²²Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinravusa tiva niro tiqaro, Ne tianira riaate. Nénravu Kotirara kepusaqama seta riemwaqita nruaate. ²³Nénravu mwitaamaqi viqata mwaa taaqirara tiqata, Tuvitarera nrukaqi ntuva vuane, tivarave. Mwitaa tiqata sia taara nraato tiraitita, quqaqama mwitaa hianarove tivera, Kotiva ininravu saahaqa hiraro taaqivano tuvitarero nrukaqi ntuva vuanarove.

²⁴Ne mwirara rieqanama iniara mwitaa tivarave. Né mwo inraisa vararerata Kotirara aasara nteqata quqaama mwi inraisara ni mianarove tiqatama né mwi inraisara mwo inraisa mwo inraisa so varevarave.

²⁵Né tivi variqata Kotirara aasara nteqatama mwovano ini uaqama nataani quava vahirera, né mwi quara sia riemwaqi viraitita, mwi vaitira qua tauruse qaqira seta Kotirara aasara tiate. Né mwitaa hivaro ini qova naavuni variva né uqa hi saiqara uti quaravata qaqira sero tauru nataanarove. ²⁶[Né sia mwosaqaa qua vahira qaqirase tauru saivera, ini qova naavuni variva siana nítaqaavata qua vahianira qaqira sero tauru saanarove,] tiro.

Iesusirara tava i nroraqama saisarave e mwi saiqara varaqira vi variaro tura

(Matiu 21:23-27; Ruku 20:1-8)

²⁷Iesusiva mwitaa tiva sero nai nraaqiaranravuvata uto ntero Ierusalemni uro varura. Iesusiva qaiqaa Kotira nraavu nroraqi vera ntero nrue varuvata Kotira nraavuqi variqata Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, Iutaa nrora vaitivata, mwisa Iesusiva hunani uro nteta ²⁸Iesusira mwira irora hita tiqata, E ta vaitiva variqarave mwaa saiqara vare variaro? Tava i nroraqama

saisarave e mwaa saiqara vare variaro? tita.

²⁹Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva niari tiva niro tiqaro, Sai ne nraante ini saparama nataarita né ne tiani quara so tiva mivera ne nena nroraqama vina variqana mwaa saiqara varaanirara ini tiva niase. ³⁰Tava Ionira nroraqama sovarove mwiva nraase qora nramari nurave? Kotivave iso, qaqi vaitivanove iso? Né ni tiva mivaqena riaase, tiro.

³¹Iesusiva mwitaa tuvata mwisa niari sapara hita tiqata, Te nara quave tianarave? Mate te tiqata, Kotiva Ionira nroraqama sorave, tiarera, Iesusiva tiriara, Né naraqamave Ionira quara sia quqaave tiavo? tianarove. ³²Qaiqaa mate te tiqata, vaitivanoqai Ionira nroraqama sorave, tiarera, mwi quavavata sia soqa hianarove, tura. Qaqi nraase qoravano Ionirara Kotira qua qovarama so vaitivave turara tita, mwisa qaqi nraase qora nraatu aatu hiqata sia mwitaa tita.

³³Mwisa mwitaa tiva seta mwiraqaatai Iesusirara tiqata, Nai tava Ionira nroraqama sorave? Sia te ntapihunarave, tita.

Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Né mwitaa tiavana ne nina nroraqama saisana mwaa saiqara vare varurara sia nítavata tiva nianirave, tiro. Iesusiva turama.

Uaini vara tutoraqi sia suqema seta ntaqaihu vaitisara tura

(Matiu 21:33-46; Ruku 20:9-19)

12 Iesusiva mwitaa tiva sero mwo quaqaa ntuva sero mwisa tiva niro tiqaro, vaiti mwovano uaini vara tutero mwira vara ututu qurisa ratero mwata quvu sero uaini tatianira ututero haraara nraavu mwonta vaivaraara nraavu hoqa sero vatorave. Mwiraqaatairo niara mwo mwatani virera hiqaro mwo husa tiva niro tiqaro, Né ni uaini vutaqi ntaqaihiqata

varivaqe ne vuase, tiva sero mwiva niara mwo mwatani vurave.

²Mwini uro varuvaro uaini hiqi entava nri ntovaro mwiva nai saiqa vaiti mwo titero tiqaro, E uro ni vutaqaa ntaqaihi mate variasa tiratama uaini ninanivata hiqise mataate, turave. ³Mwitaa tuvaro mwini vuvata mwira vutaqaa ntaqaihi mwate varu vaitisa mwira saiqa vaiti mwira ntavaaqavu seta saavuqotaita ntuqutu seta vateta, sia uaini hiqise mwira mwiraitita, qaqi titovaro nrima ntantero vurave.

⁴Qaqi nrima ntantero vuvaro nraaso qova nai saiqa vaiti mwo titovaro vuvata mwira vutaqaa ntaqaihi mwate varusa mwira qiata ntukavu seta saurira inraisa mwurave. ⁵Mwitaa huvaro nraaso qova nai saiqa vaiti mwo qaiqaa titovaro vuvata mwira rusorave. So mwitaamaqi vita, hini nai saiqa vaiti titosa saavuqotaita ntuqutu seta, hini rusorara tuqo. ⁶Mwira saiqa vaiti taiqa sovaro vaiti kuaiqaqai varura. Mwi vaitiva nraaso qora mwaaquvano varuvaro mwira qora mwutusavano mwirara mwoqavata vahu vaitiva varuvaro mwira qova mwiravata naatiara esaara titero tiqaro, Mwisa ni maaqu taqeta niara mwira mwaaquve tiqatama mwira suqema mwatevarave, tiro.

⁷Mwitaa tiva sero mwira titovaro mwini vuvata mwira vutaqaa ntaqaihi varu vaitisa mwira mwaaqu taqeta, nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Mwira qova qutu viraro mwaa vaitiva nai qora mwavata, mwitaa inraisivata, varaarivama variso. Nrivaqe te mwira rusaararo mwiva varareraro hiani inraisava tiriniqai vahiarive, turave. ⁸Mwisa mwitaa tiva seta mwira mwaaqu ntavaaqavuse ruseta mwaaqani mwaati qaqira sorave, tiro.

⁹Iesusiva mwitaa tiva sero mwisa saparama natero tiqaro, Mwisa mwitaa

hurara tiro, nraaso qova nai mwaaqu rusera saara nataave hianarove? Aaso qova nri ntero nai vutaqaa ntaqaihi vaitisa ru taiqa sero saata vaiti mwonravuara tiqaro, Néma ni vutaqaa ntaqaihi mataate, tianarove, tiro. ¹⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva mwisara tiqaro, Né siave Kotira vukuqi mwaa quara saara ntuva seta riaavo? Mwi quava mwataama tiro:

Ori nraavu hoqeata ori mwo sia suqerave tivase qaqira saava, mwi oriva puhaqama viso.

¹¹ Kotiva mwi orira vara sero nroraqama saisata te mwira saiqa taqeta suqerave tunarave, turave. (Sng 118:22-23)

Kotira vukuqi mwitaamase qara ntuva torave. Né siave mwi quara saara ntuva seta riaavo? tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nrora vaitinravuvano ntapihri riovaro Iesusiva uaini vutaqaa ntaqaihi mwato vaitisara tiqaroma mwisaaqaa ntuva sero tuvata mwisa Iesusira ntavaaqavu seta ko tiare tura. Mwitaa tiva seta nraase qoravano mwiqi uairama vusa tiri irora hivorave tita, mwisa nraatu hiqata Iesusira seta vurama.

Taakisiqa hirara Iesusira sapara hura

(Matu 22:15-22; Ruku 20:20-26)

¹³ Iutaa vaiti nroraanravuvanto vari seta mwiraqaatai mwisa Parisi vaiti mwonravuvata, Herotira nravunaasa mwonravuvata, viteta tiqata, Né Iesusira sapara hivaro mwiva api qua tiraqe mwiraqaa qua vataare, tita.

¹⁴ Tuvata mwisa Iesusiva hunani uro nteta mwira sapara hita tiqata, Mwaara ti variara vaitio, te taqaurara e suqe quaqai ti variaravave. E sia vaiti nraatu aatu hiraitira, nrora vaitiaravata, qumina vaitiaravata, kuaa quaqai ti variaravave. E vaitivano Kotira vataqita vi aarara ntapihri sera tiva ni variaro.

So mwaa quara tiva timwiraqe riaare. Te Kotira qua rieqata sove te Romeni mwatanaasa vuniaa vaiti Sisaara taakisi mwianarave? (Mwi mwatanaasa sia Kotira qua riaasave.) Mwira taakisi mwianarave siave mwianarave? tita.

¹⁵ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata mwisa nroqaataita suqe suqe ti variqata mwisa vu nraatoqitaita Iesusira uaqama mwatarerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Naraqamave nénravu nivanto api qua tiarive tita mwitaa tiavo? So munima mwoku vara saivaqe ne taqaase, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvata munima mwira kuauru mwuvaro mwiva mwisa sapara hiro tiqaro, Munima mwiraqaa tara virivata tara nrutuvatave vahiso? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvata mwisa Sisaarave tuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Mwirara rieqatama né Sisaava hianira nai mwita, Kotiva hianira nai mwiare, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwisa mwi quara rieta tiqata, Qike, mwiva tiri qua nraatara sero suqe qua tiso, tiva seta sauqu ntukikiraaqate varura.

Saitiusi vaitinravuvano qutu vita qaiqaa qaqi tivirara Iesusira sapara hura

(Matu 22:23-33; Ruku 20:27-40)

¹⁸ Saitiusi vaitivano Iesusiva varunani uro ntorra. Saitiusi mwisa niari mwaara qua rieqatama mwisa tiqata, vaitivano qutu viro so mwiva esaarama qutu viro siana qaiqaavata tivuanarove, ti varu vaitisa uro nteta ¹⁹ Iesusira sapara hita tiqata, Mwaara ti variara vaitio, tiri haivaqava Mosesiva mwaara qua tiva timwiqaro mwitaa turave. Vaitivano sia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwira qatavanove vasaavave mwira nraata varatero nraaqiara mwata humwuarama mwataanarove, turave.

²⁰ Te tiarara e riaane. Haaru qate vase 7 nraavu varurave. Mwisa vasaava

tauraanaava nraase varatero sia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro ²¹mwira qata mwira naatiaraava mwira nraata varatero mwivavata sia nraaqiara mwataraitiro, qaqi variqiro viro qutu vurave. Mwiva qutu vuvaro mwira qata mwira naatiaraava nraase mwira varatero sia nraaqiaravata mwataraitiro, qutu vuvarave. ²²So mwitaamaqi vita esaa mwinravusa nraase mwira varateta sia nraaqiaravata mwataraitita, esaa qaqiqai qutu vurave. Qutu vuvaro naatiara nraase mwivavata variro qutu vurave. ²³Naatiara nraase qora qaiqaa qaqi tivita vari entaraqaa mwi nraaseva tara nraatave varianarove? Mwiva qaqi varu entara qoraisi 7 nraavu vara torave, tita.

²⁴Saitiusi vaitinravuvano mwitaa tuvaro Iesusiva niari tiva niro tiqaro, Né Kotira qua qara ntuva tora sia ntapihhi saasave. Né Kotira kepusavata sia ntapihhi saasave. Quqaara sia ntapihhi saasara tita, né api qua ti variavo. ²⁵Naatiara nraase qora qutu visa qutu viraqitaita qaiqaa tivita qaqi variqita vi entara siama nraata vaati vare osarava vahanarove. Mwisaa naavuniaasa nraantan-tama setama varivarave, tiro.

²⁶Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Nraase qora qutu visa qaqi tivirara ne ini sapara hirerave. Né siave Kotira vukuqi Mosesiva mwaa quara qara ntuva tora saara ntuva seta ntapihhi riaavo? Kotiva mwitaa turave. Ne mwariqa Kotivave. Ne i haivaqara Evarahaamuraqaa ntaqaihina, Aisaakiraqaa ntaqaihina, Sekopuraqaa ntaqihuvave, turave. ²⁷So riaate, Kotiva mwariqavano sia qutu viro taiqavi inraisaqaa ntaqaihi varivama variso. Nraase qoravano qaiqaa qaqi tivi osarara ini vu nraatovano sia ntapihhi visata api rieqata ti variarave, tiro.

**Nara quave Kotiva
vuni vatai quava vaiso tura**

(Matu 22:34-40)

²⁸Iesusiva Saitiusi vaiti sapata qua ti varuvaro mwaara osara ti varu vaitiva uro variqaro riovaro Iesusiva Saitiusi vaiti qua nraata seqaro suqe quaqai ti varuvaro mwi vaitiva Iesusira sapara hiro tiqaro, Kotiva qua tiva taiva nara quavanove vuni vahi quava vahiso? tiro.

²⁹Tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Mwaa quava vuni vahi quavama vahiso. Mwataama qara ntuva torave: Né Isareri mwatanaasa riaate. Tiriqaa ntaqaihi variva Kotiva mwariqa kuaiqavano variso.

³⁰Esaa ena mwutusaqitairave, esaa ena mwanraquraqitairave, esaa ena vu nraatoqitairave, esaa ena kepusaqotairave, Kotiraraqai mwutusa vahirara variane, turave. (Lo 6:5)

³¹Mwi quava vaisaro mwira naatiara osara qua mwo vahiso. Mwitaama tiro: Enara mwutusa vataarantema sera ena henararavata mwutusa vahirara variane. (Wkp 191-12:18)

So mwi quatanava vuni vahi quatanavama vahiso. Sia mwo quavano mwi quataka nraatara sairave, tiro.

³²Iesusiva mwitaa tuvaro mwaara osara ti varu vaitiva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, e suqema sera ntapihima tiaro. E quqaama tiqara, mwariqa Kotiva kuaiqavanoqaima variso tiaro. Sia mwariqa mwovanovata variso, tiaro.

³³E quqaama tiqara, Vaitivano mwutusaqitairove, kepusaqotairove, Kotirara mwoqama sero mwutusa ntiraro varianarove. Vaitivano nai henarara nariara mwutusa vahintema sero mwiaravata mwutusa vahiarive, tianarave. Mwi quatanava vuni vahi qaro hini qua nraatara sairave. Mwo qua Kotira saiqua vara mwateqata quara ruseta tia quara

mwate varia quaravata, mwi quatanava nraatara sairave, tiro.

³⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovaro vaiti mwiva suqema sero tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Kotiva iqaa ntaqaihiariva i qaumatoma variso, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata vaiti saatanovata Iesusiva tiri qua nraatara saaso tita, sia Iesusira qaiqaavata nrima mwo qua mwo qua sapara hura.

Iesusiva Mesaiiaa vaitiara sapara hura

(Matiu 22:41-46; Ruku 20:41-44)

³⁵Iesusiva Kotira nraavuqi variqaro qua tiva niqiro viro tiqaro, Mwaara osara ti varia vaitisa tiqatama, Mesaiiaa vaiti Kotiva titaariva Devitira osara kuaa osara mwiqinaa vaitivanoma varianarove, tiarave. Mwisana nataama seta mwi quara ntapihi setave mwitaa tivarave? ³⁶Haaru Kotira mwaraquravano saahaqa huvaro Devitiva nai mwitaa turave:

Kotiva ni nrora vaitiara tiqaro, E nritarera ni sauqu tanarani mwatasaa vira variraqena ne i nraavutaasa ru taiqa mwataarira mwisaaqa suqu ntava tera variane, turave. (Sng 110:1)

Devitiva mwitaa turave.

³⁷Devitiva mesaiiaa vaitivano qovara hianirara tiqaro, Mwiva ni nrora vaitive, turave. Devitiva mwitaa turara tiro, nataama serove mesaiiaa vaitivano Devitira nraisi so varianarove? tiro. Iesusiva mwitaa tuvata qumina nraase qora airivano uairama vita varusa mwira qua rieqatama qamwateqata varura.

Mwaara osara ti varu vaitisara tura

(Matiu 23:1-36; Ruku 11:37-54; 20:45-47)

³⁸Iesusiva qua tiva niqiro viro tiqaro, vaiti mwonravu mwaara osara ti variasa, né mwisara rauriqata variate. Nraase qo-

ravano mwisa tiri taqeta qua mwanteqata qamwata timwataate tita, mwisa muahaa tuavaaqa suqera utu vareta nraase qora vuqaa maaketiqi nrue variarave. ³⁹Mwisa mwaara nraavuqi vera nteta uaqaa hi taintara qaqira seta, suqe taintaqaqaqi mwatasaa vita variarave. Mwisana omwata nraaraqaa variqata mwisara nrora vaitive tiate tita, uro vaiti nroravano mwatasaa vita variaraqaa mwisavata mwatasaa vita variarave.

⁴⁰Mwisa tetoqa varia nraasesa nraavuqe mwo inraisave vataara muara vareta tiqata, Mwosa te qora inraisa utunara taqeta tiriara uaqaa hia vaitisave tivorave, tita mwisa nraase qora vuqaa variqata Kotirara muahaama seta aasara ti variarave. Qike, mwira saara mwisaaqa qua nroraqama sero vahianarove, tiro.

Vehi nraasevano munima pataqa Kotira mwura

(Ruku 21:1-4)

⁴¹Kotira nraavuqi taqu mwo vahuvata mwiqi nraase qoravano Kotira saiqara rieqata munima se varura.

So Iesusiva qua taiqa sero uro taqu mwira tataaqa mwatasaa viro variqaro nraase qoravano munima taqu mwiqi seqata vi varuvaro Iesusiva taqe varura. Mwiva taqovata airi inraisa vatosa munima airi mwiqi sora. ⁴²Se varuvaro vehi tetoqa nraasevanovata nri ntero munima patarutanaqai taquqi sora.

⁴³Munima pataqarutana mwiqi sovaro Iesusiva nai nraaqiaranravu nraarama sero tiva niro tiqaro, Taqaate, vehi nraase tetoqavano sai munimava airi inraisa vataasa airi munima saaravata nraatara saiso. ⁴⁴Airi inraisa vataasa niari munima hiniqaima taquqi saavo. Nraase mwiva vehi variqaro nai vatai munimara esaama saiso, tiro. Iesusiva turama.

Kotira nraavu akusaaraqama seta ntapairi serara tura

(Matiu 24:1-2; Ruku 21:5-6)

13 Iesusiva Kotira nraavugitairo veva ntovaro mwira nraaqiara mwovano tiqaro, Qike, mwaara ti variara vaitio, taqaane. Mwaa nraavuva suqe hi nraavurave. Mwo ori mwo ori nroraqotaita vara seta hoqataa nraavuva suqe nraavuma vaiso, tiro.

²Mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Mate e nrora nraavu taqe variaro. Naatiara ori naiqaa naiqaa ntaaqautaava sia mwitaama sero vahianarove. Mwaa nraavura ntapairiqata mwira raaqu saivaro uto ntiraro orivano ntuvuraa vura hiro api mwona mwona vahianarove, tiro.

Iesusiva naatiara airi muaara qovara hianarove tura

(Matiu 24:3-14; Ruku 21:7-19)

³Mwitaa tiva sero Iesusiva uro Oripi taaqiqaa mwatasaa viro varura. Oripi taaqivano mwaa hini vahuvaro Kotira nraavuvano vutura qarahi hini vahura. Mwitaama vahuvata Pitaavavata, Semisivavata, Ionivavata, Enturuvavatama seta mwiravusaqai vusa Iesusiva varunani uro nteta mwira sapara hita tiqata, ⁴E vaasa Kotira nraavuara tianara taireve qovara hianarove? Nara nara inraisa qovara hiraqeve tirenrau mwi inraisaraqaa apeqama seta taqeqata mwi entava nririva qaumatoqa iso tianarave? E tiri tiva timwiraqe riaare, tita.

⁵Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwovano mwi quara ini api tiva niaso tita, rauriqatama variate.

⁶Naatiara airi vaitivano nri nteta ni nrutu nteta tiqata, Kotiva ni titaisana nruvave. Ne mwaa mwivave, tivata airi nraase qoravano mwisa unra quara quqaa quave tivarave. ⁷Né varivaro nro-

raqamase ntaqi quava vainiqatairove niaratairove nrirata sia aatu hiate. Ntaqi inraisava qovara hianarove. Mwitaa hirata né mwirara riegata mwi entava esaara enta nri ntaiso tivorave.

⁸Mwo mwatanaavano mwo mwatanaaravata ntaquanarove. Qiata vaiti mwovano nai hena qiata vaiti mwovata ntaquanarove. Mwo mwata mwo mwata mwaturavano tuanarove. Mwo mwata mwo mwata sarara aarantevarave. Mwi inraisava mwi inraisava qovarama virata sia esaara enta nri ntaiso tiate. Nraasevano nraaqiara mwatareraro hoqarero nriqa vintema sero, muaara ntaani entava qaqi hoqarama taiso, tiate.

⁹Mwi entara aitutumaqi vita rauriqata variate. Mwo hi vaitisa ini ntavaaqavugita uro niari kaanasoriqaa seta, iniqaa qua vatevarave. Né mwaara nraavuqi varivata ini saavuqo ntuqutu seta vatevarave. Né ni saiqu vare varivata mwira saara ini ntavaaqavugita uro kamanira nrora vaiti vuqaave, vuniaa vaitinravu vuqaave, saivata mwi entara né ni qua ntipihise tiva qovarama sevarave. ¹⁰Ni qua suqe qua esaa mwo mwatanaa mwo mwatanaasa tiva niqi vivata esaama riemwa ntevarave.

¹¹Naatiara mwisa ini ntavaaqavugita uro ko tirera hivaro, sia ini suqu sauqu ntirata nara quave tianarave tiate. Mwi entara sia néta vu nraatoqitaita riemwa seta tiraitita varivaro Kotira mwaraquravano ini saahaqa hiqaro mwi quara tiate tirata mwi quaraqai tiate.

¹²Naatiara vaitivano nai qatave nai vasaarave qovarama sairata ru sevarave. Mwira qova nai nraaqiara qovarama sairata ru sevarave. Nraaqiaravano niari nrosa qosa nraavutaaqaa hiqata ru saate tivata mwisa ru sevarave.

¹³Mwi entara né ni nraase qoravano varivatara tita, mwira saara esaa qaqi nraase qoravano sia iniara mwutusa

vahirata varivarave. Mwitaama mwataivarovata sia qoriri hiraitiro, kepusaqama sero variqi viro uro taiqa saani vaitira, mwirama Kotiva vitaanarove.

Anoma sero qora inraisavano naatiara qovara hianirara tura

(Matiu 24:15-28; Ruku 21:20-24)

¹⁴Naatiara né taqaivaro anoma sero qora inraisavano qovarama viro sia mwirara variane tianira mwinima mwiva tiviro varianarove.—Mwaa quara saara ntirava ntapihi sera nraato tuane. Naatiara mwi entara mwi inraisava qovarama virata nraase qora Iutiaani variasa tivita santeta verara taqiqaa vuate.

¹⁵Mwi entara nraavu qetiana variariva siama nraavuqi vera ntero mwo inraisavata vararaitiro, mwiva mwo inraisa mwo inraisa qaqira sero qaqima santero vuarive. ¹⁶Mwovano vutaqi saiqa vare variariva sia nai vaaqa varareraro nrima nterero viraitiro, mwiva mwira qaqira sero qaqima sante vuarive.

¹⁷Mwi entara nraaqiara tuaqahi nraasesavata, nraava ni vari nraasesavata, sia suqema varivarave. Ne mwi nraasesara po tuqo. ¹⁸Sia huari itaani entaraqaa aatu vuaro tita né Kotirara aasara tivaro huari itaani entara niarive. ¹⁹Po, naatiara mwi entara muaara vahiariva nroraqama sero vitarero vahirata nraase qora sia suqema seta varivarave. Haaru Kotiva mwaa mwatara utu toraqaatairo mwitaa hi muarava sia qovara hurave. Naatiaravata sia mwitaa hiani muarava qaiqaavata qovara hianarove. ²⁰Mwi entara muahaa enta vahiratavauma esaa nraase qoravano taiqa vivaro sia kuaiqavantovata qaqi varianarove. So Kotiva nai saama tai nraase qorasara rieqaroma mwi entara vara qiqqama saanarove.

²¹Mwi entaraqaa iniara mesaiaa vaiti Kotiva titai vaitiva mwainima variso, mwinima variso, tivera, sia mwisa quara quqaave tiate. Mwi entaraqaa vaiti mwovano qovarama viro unra tiqaro, Ne mesaiaa vaitivanove, tiraro mwo vaitivano tiqaro, Ne Kotira qua qoqamase varu vaitivave, tianarove. Mwisa mwitaa tivaqi viqata airi unra vaitivano qovarama vivarave. ²²Mwisa qovarama vita unra saiqa varaqi viqata Kotiva nai saama tai nraase qorasa mwisa tirinravu quara quqaave tiqata api aara vuate tita, nrora saiqa varaqi vivarave.

²³Mwi quara rieqatama mwi entaraqaa né rauriqata variate. Né sia mwi vaitisa quara quqaave tiate tina, ne mwaa entaraqaa variqana naatiara qovarama vuani inraisarara ini tiva ni varuqo, tiro.

Iesusiva nai qaiqaa mwata mwaini tuvuanirara tura

(Matiu 24:29-31; Ruku 21:25-28)

²⁴Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Naatiara muaara vahiani entava taiqa viraro mwi entaraqatairo huarivano qipa viraro toravanovata sia itairaro ²⁵aahoturavanove, qovoravanove, uto nti uto nti hiraro naavuni kepusa inraisa vahiariva esaa qasaa qasaa hianarove. (Ais 13:10; 34:4)

²⁶Mwi inraisava mwitaa hirata esaa mwata maata variasa taqe varivaqe ne mwatani mwatatai nraaqiarava naavusaina tonavuqi tuvuarita ni taqevarave. Ne vuruqama taari inraisava mwoqama sero itero tahuqiro ante anta hi variraqe ne kepusavano tuvuanirave. ²⁷Ne tuviqana naavuniaasa vitarita mwisa mwatani uto itai itaita Kotiva nai saama tai nraase qorasa esaa uairama seta vitevarave, tiro.

Iesusiva qaamuusa voti hurara tura

(Matiu 24:32-35; Ruku 21:29-33)

²⁸Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Né qaamuarara rieqatama mwaa quara osara ntapihí seta riaate. Mwi satariva tava riemwa taiqa sero vahiro mwiraqaatairo qaraaha turu ntareraro utisata né mwiraqaa apeqamase taqeta tiqata, Huari nrora itaani entava qaumaqa iso, tiarave.

²⁹Mwira votima seta, naatiara qovara hiani inraisarara tura, né mwiraqaa apeqamase taqeta niara tiqata, Mwiva tuvuani entava qaumatoqa iso, tivarave. ³⁰Ne quqama tuqo. Mwaa mwataraqaa vari nraase qorasa sia taiqa vivaro mwi inraisara mwi inraisarara tuva qovara hianarove.

³¹Naavuvanovata mwatavanovata taiqa viraro ni quavano qaqiqai vahiqiro vuanarove, tiro.

Sia mwovano ne tuvuaní entara ntapihirave tura

(Matiu 24:36-44)

³²Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Ne taireve, nara huari vuqaave, tuvuanira? Sia vaiti mwovano mwi entara ntapihirave. Sia naavuniaasavata mwirara ntapihirave. Nenavata mwatani mwatatai nraaqiarava variqana mwi entarara sia ntapihí saurave. Kotiva ni qova mwivaqai mwi entara ntapihirave. ³³Mwi entava nriranira né sia ntapihiasara tita, né taqe varita rauru seqa tequama variate.

³⁴Mwi entava nriranirara tirera nara quaqaa ntuva senave tianirave? Mwaa quaraqaa ntuva sena tirerave. Vaiti nroravano niarani virera hiro nai saiqa vaitinravuara tiqaro, Ne vuarita né mwi saiqara mwi saiqara vare varivaqe ne uro ntantena nríase, tiva sero mwo saiqa mwo saiqa mwisa niro vaiti mwora tiqaro, E qetiana variqara vaivaraara

ntaqaihi variane, tiva sero so vurave, tiro.

³⁵(Iesusiva mwitaa tiva sero nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro), Mwi quara rieqatama nevata taqeqata variate. Taireve mwisa nrora vaitivano niaratairo uro ntantero nríanarove? Enta hirera hianiranive? Enta mwutusaqive? Kokoraaravano nruqua tianiranive? Qataa hireraro toqaqive nríanarove?

³⁶Mwiva qamwanrama nri ntero taqairata né vaite varivorave. ³⁷Né mwirara rieqatama ne ininravuaravata esaasaravata mwitaama tina, Né taqe variqata variate tuqo, tiro.

Nrora vaitinravuvano Iesusira ruse quara qaiqaa turama

(Matiu 26:1-5; Ruku 22:1-2; Ioni 11:45-53)

14 Mwo ihi mwo ihi mwi mwatanaasa naavuniaava vesahu natoraravata, sia soto mperetiraravata, rieqata mwi entaraqaa mwi sarara nrora. Mwi entara mwi sarara nreva taara enta qaqi vahuvata Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa vuniasavata, mwaa osara ti varu vaitisavata, mwisa uairama vita Iesusira ntavaaqavuuqita uro ruserara uqetase qua tiqata ²mwitaama tita, Tirenravu vesahu nato sarara nraana entaraqaa Iesusira ntavaaqavu saararo nraase qoraqitairo ntaqi inraisava qovara hiasorave, tura.

Nraase mwovano vahavera Iesusira qiataqaa qumwatora

(Matiu 26:6-13; Ioni 12:1-8)

³Mwi entara Iesusiva Betaanini Saimonira nraavuqi uro varura. Tauraa mwi vaitira uhumakara utuvaro varu vaitira. Iesusiva mwi vaitira nraavuqi uro sara nre varuvaro nraase mwovano vera ntero Iesusira suqema mwatareraro

vahavera suqe mwunta vura, nrora munima sora, ori taquqi varero uro taqu hiara kinta sero Iesusira qiataqaa rauru sero qumwatora.

⁴Mwira qiataqaa rauru sero qumwatorovata hini husa nraavu mwiqi varusa mwi nraasera nunurama mwateta nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Qaqao, naraqamave mwitaama sero vahavera mwira qumina taiqa saiso? ⁵Mwiva vahavera mwira niro nrora munima 300 kinaa vara sero vehi nraase qora niataarave, tita. Mwitaa tiva seta mwira saara mwi nraasera irora hi varura.

⁶Mwisa mwira irora hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Qaqi saivaro mwi nraaseva variarive. Naraqamave né mwira irora hiavo? Mwiva mwitaa hiqaro ni suqema mataiso. ⁷Vehi nraase qora mwisa mwo enta mwo enta ini sapata variqi vivarave. Né mwo enta mwisa saahaqa hiataa hirata soma saahaqa hivarave. Neqaima sia ini sapata airi enta varianirave.

⁸Mwi nraaseva taqaisaro mwi saiqa mwirara soqa hirama varaiso. Ne qaqi variari entaraqaa mwiva nraante vahavera qumateqaroma ni quntama terara tequama hi variso. ⁹Ne quqaa qua tianira riaate. Naatiara ni qua mwasaasa esaa mwo mwatanaa mwo mwatanaasa tiva niqi viqata mwaa nraaseva mate vahavera mwaa ni qu matai quaravatama tiva nivata rievareve, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama sareraro veva ntero vura

(Matiu 26:14-16; Ruku 22:3-6)

¹⁰Iesusiva mwitaa tuvaro mwira nraaqiara 12 nrauvaitairo mwovano Iutaasi Isikeriotiva mwiqitairo veva ntero Iesusira qovarama saani quara tiva nireraro vuvu Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varusa mwisa nrora vaitinravu tiva nuvata ¹¹mwisa mwira quara qamwata seta tiqata, E mwitaa tiarata te quqaqama

seta munima i mwirerave, tuvaro mwiraqatairo Iutaasiva Iesusira mwisa sauquqi saani aarara huua hi varura.

Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vesahu nato sarara nrora

(Matiu 26:17-25; Ruku 22:7-14, 21-23; Ioni 13:21-30)

¹²Mpereti sia sotorara nro entanravuva nruvata toharo entaraqaa sipisipi nraati rusu entaraqaa mwira nraaqiaranravuvano Iesusira sapara hita tiqata, Taraqive te uro tequama mwataarara e vesahu nato entarara rievarama mwi sarara nrenarave? tita.

¹³Tuvaro Iesusiva nai nraaqiara taaratana titero tiqaro, Nétana Ierusalem mwtusa nroraqi vivaro vaiti mwovano nramari taqu saqa varero nrirariva nítana qintorama sairata mwira vataqita vivaro ¹⁴mwiva nraavuqi vera ntairata nétanavata mwiqi vera nteta nraavu qorara mwitaama tiate, Mwaara ti vari vaitiva iara tiqaro, Ta rumuraqive ne nena nraaqiaranravu sapata vesahu nato sarara nraanirave tiso, tiate. ¹⁵Nétana mwitaa tivaro mwiva nítana rumu nrora verato vahi rumura taintavata mwiqi tequama taisaro vahiraqi tiva nirata so rumu mwiqi sara tequama taate, tiro.

¹⁶Iesusiva mwitaa tuvata mwitanasa uro mwtusa nroraqi taqovaro esaa inraisara tu quava avuqavuma sero mwivau vahuvata mwitanasa vesahu nato sarara tequama seta mwatora.

¹⁷Tequama seta mwatovaro entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiara sapata nruva nraavu ¹⁸mwiqi sara nre variro tiqaro, Ne tianira riaate. Iniqitairo mwovano nraavutaasa vuqaa ni qovarama saanarove, tiro. ¹⁹Mwitaa tuvaro mwira nraaqiaranravu mwutusavano uqa huvata mwisa kuaiqa kuaiqavano Iesusira sapara hita tiqata, Niar-

ave tira hiaro? Ne sia mwivave. Ne sia mwivave, tivaqita vita.

²⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, Ini 12 nruvuitairo mwovano nai mpereti vara sero ni vatama sero tanaaqi mwaati ntava sero nre variariva mwi vaitivama ni qovarama saanarove. ²¹Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwitaama seta ruserara haaru qara ntuva torave. Mwi quava quqaa mwivauma vahianarove. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama saani vaitirara ne po tuqo. Mwira nrova sia mwira mwata saataara mwira mwata sairave, tiro.

Mperetiaravata uainiaravata tiva tora

(Matiu 26:26-30; Ruku 22:15-20; 1 Korinti 11:23-25)

²²Mwitaa tuvata sara nre varuvaro Iesusiva mpereti vara sero Kotirara suqeve tiva sero, nteqa sero nai nraaqiaranravu niro tiqaro, Mwaa sarara varaate. Mpereti mwaa ni mwavantama iso, tiro.

²³Mwitaa tiva sero mwiva uaini kaapu vara sero Kotirara suqeve tiva sero, viti nuvata esaasa kaapu mwiqitaita nrora.

²⁴Nreta varuvaro Iesusiva tiqaro, Nramari mwaa ni nraarema iso. Kotiva nraase qora sapata kuaaqi uairama viro varireraro qaraaha qua vatarerarove. Mwi quava kepusaqama vuarive tiro, ni nraarevano mwi quara kepusaqama saanarove. Ni ru saivaro ni nraarevano tuviro airi nraase qora saahaqa hianarove.

²⁵Ne tianira riaate. Ne mate mwaa entaraqaatana hoqarama sena sia uaini nraraitina, qaqi variqi vina naatiara Kotiva ntaqaihaniraqi variqana mwi entaraqaa qaraaha uaini nraanirave, tiro.

²⁶Iesusiva mwitaa tiva sero nai nraaqiaranravu sapata Kotirara ihi tiva seta veva nteta Oripitaaqaa vurama.

Pitaava naatiara tiani quara Iesusiva nai tiva mwura

(Matiu 26:31-35; Ruku 22:31-34; Ioni 13:36-38)

²⁷Mwiravusa mwini varuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, Nénravu ni seta ntuqeqaa hita vivarave. Kotira vukuqi qara ntuva to quava quqaa mwivauma vahianarove. Mwitaama tiro:

Sipisipiqa ntaqaihi vaitira Kotiva rusairata sipisipi mwisa niariara niariara mwona mwona vivarave, turave. (Sek 13:7)

²⁸So naatiara ni qaqi vara tivuma sairave variqana ini vuni ne nraante Karirini virerave, tiro.

²⁹Mwitaa tuvaro Pitaava qaqao tiro, Esaa mwiravusa i seta aatu ntuqema seta vivaqevata neqai ivatama sena mwaini varianirave, tiro.

³⁰Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne tianira riaane. Mate entaqi kokoraavano sia taara nani nruqua tirara e taaramwo nani niara tiqara, Sia mwira ntapihurave, tinarave, tiro.

³¹Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava kepusaqama sero qaqao tiro, Sia iara tiqana, Ne sia ntapihurave, tianirave. Ivatamase ni rusaivaqenavata ne sia mwitaa tianirave, tiro. Pitaava mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini mwisavata kuaa qua mwiraqai tura.

Saqava ututora Kesemaniqi Iesusiva vurama

(Matiu 26:36-46; Ruku 22:39-46)

³²Mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vuva uro saqava ututora mwira nrutu Kesemaniqi nrintero nai nraaqiaranravuara tiqaro, Nénravu mwana mwatasaa vita varivaqe ne vuturaqi uro Kotiravata qua tiase, tiva sero ³³Pitaaravata, Ioniravata, Semisiravata, mwiravusaqai vita varero viro.

Mwiravusaqai vita varero vuvaro mwira sia suqe huvaro ³⁴taaramwo mwinravusara tiqaro, Ni mwutusavano nroraqama sero muaara ntero nriqa viqaro ni rusaa qara hisanama varuqo. Nénravu nivatama seta mwaaqaa variqatama vu ntapairi seta viti viri taqe variqata variate, tiro.

³⁵Mwitaa tiva sero mwiva pataqa vututo viro uro mwataqaa uto ntiro Kotira sapara hiro tiqaro, Mwo aara vahirera, ne sia muaara vahi aararaqaa vuase, tiro.

³⁶Mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Po siave, kaa, e esaa saiqa so vare variaravave. Ne nriqa vuani nramarira nraani kaapura e mwi kaapura vara qaqinani saane. Ne mwitaa tiariravata sia ni mwutusa vahira vataqira vuane. Ena mwutusa vahira vataqira vuane, tiro.

³⁷Iesusiva mwitaa tiva sero uro ntantero nai nraaqiara taaramwonravu sonani nrima taqovata mwinravusa vuvano tautovata vaite varuvaro mwiva Pitaarara tiqaro, Saimonio, e vaiteve variaro? Naraqamave nénravu nivata pataqa variqata sia vu ntapairi seta viti viri taqe variqata variavo?

³⁸Iniara mwisa uqa hi saiqara utuate tiro, Saataaniva ini mwataara hiasora mwirara rieqata taqe varita Kotirara aasara nteqata variate. Ini mwarapuravano mwitaa hiataa hisaro ini mwavantavanoqai sia kepusaqa isata variavo, tiro.

³⁹Mwitaa tiva sero Iesusiva qaiqaa mwisa mwini sero uro Kotiravata qua tireraro mwiva vaasa tu quara mwi quaraqai qaiqaa tiro tiva taiqa sero ⁴⁰uro ntantero nrima taqovata mwira nraaqiaranravu vu tautovata qaiqaa vaite varura. Iesusiva nri ntovata mwisa tivita sauriqata Iesusira tiva mwi quava sia vahuvata varuvaro ⁴¹Iesusiva qaiqaavata uro Kotiravata qua tiva taiqa sero uro ntantero nrima taqovata mwisa qaiqaa vaite varuvaro Iesusiva tiqaro,

Qike, nénravu tesa hiqatave vaite variavo? So taqaate. Ni tu vare entava nrima ntaiso. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni ntavaaqavuvuqita uro uqa hi saiqara uti variasa sauquqi tuta sevarave. ⁴²Tivivaqenravu vuare. Ni govarama saari vaitiva nrima variso, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama sora

(Matiu 26:47-56; Ruku 22:47-53; Ioni 18:3-12)

⁴³Iesusiva mwi quara ti varuvaro mwira nraaqiara 12 nrauvuqitairo Iutaasiva nrintero. Iutaasiva uro ntovata mwiravata vaiti airivano paipavata, saavuvata, tu vareta vura. Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varusavata, Iutaa nrora vaitinravuvanovata, mwisa mwi vaitisa titovata mwisa Iutaasiva vatama seta nrura. ⁴⁴Nruvaro Iutaasiva Iesusira qovarama saanirara mwisa tiva niro mwitaama tiro: Ne mwira qua mwanteqana mota saani vaitira mwira mwivave. Né mwira ntavaaqavu seta mwiraqaa suqemase ntaqaihiqi vita uro saate, tiro.

⁴⁵Iutaasiva mwitaa tiva sero mwisa sapata nrintero mwiva qamwanrama sero Iesusiva varunani nrintero tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, tiva sero mwira mota sero.

⁴⁶Iutaasiva Iesusira uro mota sovata Iutaasiravata nrusa uro Iesusira ntavaaqavu sovato ⁴⁷Iesusira nraaqatairo mwira nraaqiara mwovano paipa nai tuaqitairo veva ntarau sero mwiraqotairo vaiti mwo nraato teqa sovato uto ntura. Kotira nraavuqi saiqa vare varusa mwisa vuniaa vaiti mwira saiqa vaiti nraato teqa sora.

⁴⁸Mwitaama sovato Iesusiva Iutaasiravata nru vaitisara tiqaro, Qike, né kamaniravatama seta ntaqua vaitisa vitar-

erata nriantema seta ni vitarerata paipavata saavuvata varetave nriavo? ⁴⁹Ne mwo enta mwo enta Kotira nraavuqi variqana nraase qora qua mwasaasa tiva ni varuqata né mwi entara sia ni ntavaaqavuarave. Kotira vukuqi mwitaa hirara qara ntuva tova vaiso. Mate mwi quava mwivauma vahianarove, tiro.

⁵⁰Iesusiva mwitaa tuvata mwisa mwira ntavaaqavu sovata esaa mwira nraaqiaranravuvano mwira seta aatu ntugeqaa hita vivura.

⁵¹Qaraasa vaiti kuaikuvanoqai mpuruqa koritua rupertova Iesusira vataqiro virera utuvata mwisa mwira taqeta uro mwiravata ntavaaqavu saare tita, ⁵²mpuruqa mwi tuaraqai tu varovaro mwi vaitiva tosavano santero vura.

**Iutaa nrora vaiti vuqaa
Iesusira uro sora**

*(Matiu 26:57-68; Ruku 22:54-55,
63-71; Ioni 18:13-14, 19-24)*

⁵³Mwira nraaqiaranravuvano aatu vuvata mwisa Iesusira vita varetata Kotira nraavuqi saiqa vare varusa mwisa vuniaa vaitivano varuraqi uro sovata Kotira nraavuqaa ntaqaihi varusa esaa hininravu nroraqama vusavata, Iutaa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, mwisa esaa nraavu mwiqi uairama vita varura.

⁵⁴Iesusira vitaqita uro seta varuvaro Pitaava vutura niarasata viqaro mwisa vataqiro vuva vuniaa vaiti nraavu maata vahunani nrintero vutaqi mwaati ntero mwatasa mwiraqaa ntaqaihi varusa sapatata mwatasaa viro variqaro tia taare varura.

⁵⁵Pitaava mwaata mwini varuvata Kotira nraavuqi saiqa varosa nronranravuvata, esaa nrora vaiti mwiqi uairama vita varusavata, Iesusiraqaa qua vateta mwira rusaare tita, mwo quara huua huvaro sia vahuvata qumina mwira ruse quarara

huua hi varura. ⁵⁶Sia qua vahuvata vaiti airivano apiqama seta Iesusiraqaa unra quaqai vateta ti varuvaro mwisa quavano mwo qua mwo qua vahiro, sia kuaa qua vahura.

⁵⁷Mwitaa tivaqita vuvata mwo husa Iesusiraqaa unra qua vateta tiqata, ⁵⁸Iesusiva mwitaa tisata te riaunarave. Mwiva tiqaro, Ne Kotira nraavu vaitivano niari sauquqo hoqataara ntapairi sena ne taaramwo enta variqana sia sauquqo vareqana qaiqaa nraavu mwira hoqa saanirave, tirave, tita. ⁵⁹Mwi vaitisa mwi quaravata tiqata sia ntapihii seta kuaa qua turama.

⁶⁰Mwitaa tuvaro Kotira saiqa vara mwate varusa mwisa vuniaa vaitivano mwisa vuqaa tiviro Iesusira sapara hiro tiqaro, Mwisa mwitaama seta iqaa qua vateta ti variavo. E mwo? Mwisa mwi quara iara tiara e nara quave niari tiva ninarave? tiro.

⁶¹Tuvaro Iesusiva sia qua tiraitiro, tirema varuvaro qaiqaa mwiva mwira sapara hiro tiqaro, Quqaave Kotiva i titaisara e tiri saahaqa hirava mesaiaa vaitivano variaro? Quqaave e Kotira mwaaquvano variaro? Tiri tiva timwiraqe riaare, tiro.

⁶²Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne mwaa mwivave. Né naatiara taqaiqaqé ne mwatani mwatatai nraaqiarava nroraqama vina Kotiva kepusavano varianira mwira sauqu tanarani varina tonavuqi tuvuanirave, tiro.

⁶³Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira saiqa vara mwate varusa vuniaa vaitivano nai tuavaaqaa nrahitu sero tiqaro, Qike, qumina vaiti saatavano mwiraqaa qua vatesa nraarevorave. ⁶⁴Riaate. Né airivano variavaro mwiva Kotira vuqaa variqaro uaqá hi quara tiso. Mwira saara né nareve Iesusirara tivarave? Tivaqé riaase, tiro. Mwitaa tuvata mwisa tiqata,

Mwira qora saiqavano nritaraiso. Mwira saara mwira rusaaravaqaima vaiso, tita.

⁶⁵Mwitaa tiva seta hini husa uro Iesusiraqaa taara vihise mwiraqaataita Iesusiva sia so taqaarive tita, mwira vuqaa mpuruqaqo ruperteta viraqama seta mwira ntuqutu seta tiqata, Tavave i ntuqutiso? Sia taqaraitira, i ruani waitira nrutu tiraqe riaare, tita. Mwitaa-maqi vita Iesusira uaqama mwatovata pipironravuvanovata mwira vita seta sauquqo ntuquqita vurama.

Pitaava Iesusirara sia taqau waitirave tura

(Matiu 26:69-75; Ruku 22:56-62; Ioni 18:15-18, 25-27)

⁶⁶Nraavuqi Iesusira uaqamaqita vi varuvaro Pitaava mwaatani mwatusaqaa mwatasaa viro varuvaro vuniaa vaiti mwira saiqa nraase mwovano nritareqaro taqovaro ⁶⁷Pitaava tia taare varuvaro mwira ntapihi sero taqero tiqaro, E Iesusira Nasaretiniaa waitintiri variarave, tiro.

⁶⁸Tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, E nara quave tiaro? E tiana quara ne siama ntapihuqo, tiro. Pitaava mwitaa tiva sero uro qetiana varuvaro kokoraavano nruqua tiro.

⁶⁹Pitaava mwini varuvaro saiqa nraase mwiva qaiqaa mwira taqero mwini tivita varusara tiqaro, vaiti mwiva mwira nravunaave, tuvaro ⁷⁰Pitaava qaqaqo siaveqai, tiro.

Mwitaa tiva sero pataqa varuvata qaiqaa mwini tivita varusa Pitaarara tiqata, Iesusira nraaqiaranravu Karirini-aasa variavara quqaama evata mwini-aavama variaro, tita.

⁷¹Mwisa mwitaa tuvaro Pitaava sauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Ne unra tiasera Kotiva soma ni ruanarove. Ne quqaama tuqo. Né ti varia waitira ne sia mwira taqaurave, tiro.

⁷²Mwitaa tuvaro qamwanrama sero kokoraavano qaiqaa nruqua tuvaro Pitaava mwiraqaatairo Iesusiva tiva mwu quara mwirara riero. Iesusiva Pitaara tiva mwiqaro mwitaama tiro: Mate entaqi kokoraavano sia taara nani nruqua tirara e taaramwo nanima niara tiqara, Ne sia mwira taqaurave tinarave, tu quara mwirara riovaro mwira mwutusavano uqa huvaro Pitaava ntatora.

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro sora

(Matiu 27:1-2, 11-14; Ruku 23:1-5; Ioni 18:18-38)

15 Mwira qararaara toqaqi Kotira saiqa vara mwate varu waitisa mwisa nrora waitinravuvata, Iutaa nrora waitinravuvata, mwaara osara ti varu waitisavata, esaa kaanasorinravuvata, mwisa uairama vita variqata mwisa qua ti osarara tiva avuqavuma seta Iesusira seniqotaita mwira rupa varetu Pairaativa kamanira nrora waitivano varuraqi uro sora.

²Uro sovaro Pairaativa Iesusira sapara hiro tiqaro, Quqaave e Iutaa vuniaa waitivano variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E tianara ne mwaa mwivama iso, tiro.

³Mwitaa tuvata Kotira saiqa vara mwate varu waitisa mwisa nrora waitinravuvano mwo qua mwo qua saara Iesusira irora hi varuvaro ⁴Pairaativa mwisa qua riqaro qaiqaa Iesusira sapara hiro tiqaro, E siave mwira hiniqama niariara tinarave? Mwisa airi qua saara i irora hi variavo, tiro.

⁵Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa sia qua tiraitiro, kepusaqama sero varuvaro Pairaativa airi nraato ti varura.

Iesusira satariqaa rutaate tura

(*Matiu 27:15-26; Ruku 23:13-25; Ioni 18:39-19:16*)

⁶Mwo ihi mwo ihi vesahu nato sarara nro entaraqaa kamanira vuniaa vaitivano nraase qora qamwata natareraro karavu vaiti mwo avantu sero titovaro mwaatani vura. Nraase qoravano mwi vaitira avantu tiva taane tuvaro mwi vaitira avantu nate varura. ⁷Mwi entara vaiti mwonravuvano kamani-ravata ntaqura saara karavuqi varuvaro mwi vaitinravusaqitairo mwovano mwira nrtutu Varavaasiva mwiva vaiti rusora saara karavuqi varura.

⁸So mwi entaraqaa nraase qoravano uairama vita variqata karavu vaiti avantu saanira mwirara rieqata uairama vita varuvaro ⁹Pairaativa mwisa sapara hiro tiqaro, Ne karavuuqitaina ta vaitirave avantu nataanirave? Iutaa mwatanaa vuniaa vaiti mwirave ne avantu nataanirave? Né tiva mivaqe riaase, tiro. ¹⁰Pairaativa ntipihi sovata nrora vaitinravuvano Iesusiva nroraqama vuasorave tita, Iesusira irorama mwateta mwisa mwira vitaqita uro Pairaatira sauquqi tuta sora.

¹¹Pairaativa karavu vaiti tarave avantu nataanirave tiva sero, nraase qora sapara huvata Kotira saiqqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvano uro nraase qora vutaqaa variqata kepusa qua mwisa tiva nita tiqata, Sia Iesusira avantu tiva taane. Varavaasira avantu tiva taane tiate, tita. ¹²Mwi nraase qorasa vusu tuvata mwisa Varavaasira avantu tiva taane tuvaro Pairaativa qaiqaa nraase qora sapara hiro tiqaro, Né Iesusirara tiqatama, Iutaa vuniaa vaitivanove, tiarave. Ne mwi vaitira nataave hianirave? tiro.

¹³Mwita tuvata mwisa aasara nteta tiqata, Mwira satariqaa rutaate, tita. ¹⁴Mwita tuvaro Pairaativa qaiqaa

mwisa sapara hiro tiqaro, Mwiva nara uaqqa hi saiqara utu saisatave mwitaa tiavo? tuvata mwisa qaiqai paatita aasara nteta tiqata, Mwira satariqaa rutaate, tita.

¹⁵Mwisa mwitaa tuvaro Pairaativa nraase qora qamwata natareraro Varavaasira avantu natero mwiraqaatairo nai ntaqu vaitisara Iesusira saavuqo ntuquuate tuvata mwisa mwira saavuqo ntuquutu sovaro mwiraqaatairo mwira satariqaa rutaate tiro, Pairaativa Iesusira nai ntaqu vaitisa sauquqi tuta sora.

Ntaqu vaitisa Iesusirara raivuvuma mwateta mwira ntuqutura

(*Matiu 27:27-31; Ioni 191-12:2-3*)

¹⁶Pairaativa nai ntaqu vaitisa sauquqi Iesusira tuta sovata mwisa mwira vitaqita uro kamanira nraavuqi seta mwisa niari hena ntaqu vaitisa esaa nraarama uairama seta ¹⁷mwira vireraqqa hiqata vuniaa vaiti mpuruqqa nraare mpuruqqa rupa mwateta mwiraqaataita kauvera vara seta qiata vaiti tave voti hura ququrama seta Iesusira qiataqaa qumwa tora. ¹⁸Mwitaama seta niari sauqu vuasaaraqaa vateqata kumwaari mwitaa tita tiqata, Iutaa vuniaa vaitio, variqarave? tita. ¹⁹Mwita tiva seta mwisa saavuqotaita mwira qiata ntukavu seta, mwira vuqaa tori sauru ravi variqata qaiq vireraqama seta mwira qamwata mwateqata varura.

²⁰Mwitaamaqi viqata vireraqamase raima mwateta mwiraqaataita mwisa nraare mpuruqqa rupa mwatora avantu seta nai tuavaaqqa utu mwateta mwira satariqaa niri ruseta hiritarerata Iesusira vita vareta vurama.

Iesusira satariqaa niri ru seta hiritora

(*Matiu 27:32-44; Ruku 23:26-43; Ioni 191-12:17-27*)

²¹Ntaqu vaitinravusa Iesusira satariqaa niri ru seta hiritare tita, mwira vita

vareta mwatusa mwaaqani aaraqaa vi varuvaro vaiti mwovano mwira nrutu Saimoniva mwatusa nroraqi virera huvata mwisa mwira antuase kepusaqama seta tiqata, Iesusira ru seta hirite satarira vara quqira uro vataane, tuvaro Saimoniva vara quqiro uro mwatora. Saimoniva mwata Sairininiaava mwiva Arekisantaasa Rupusa qova varura.

²² Mwisa Iesusira vitaqita uro qumina mwata Korokotaave tunani sora. *Korokotaa* mwaa quaraqitai tirera, *Qyata Mwusaariqaave*, tunani Iesusira uro sora. ²³ Uro seta uaini mwiqi ukavu inraisara tuqataase vato nramarira mwira mwirera huvaro Iesusiva sia nrero.

²⁴ Sia nrovata mwisa mwira satariqaa niriqotai rusetu mwira tuavaaqa vara seta tasa tasave so varevarave tiva seta, kaati ruantema seta ori tuto seqata mwira tuavaaqa tusama seta varora.

²⁵ Toqaqi huarivano nriro virisataqaa huvata Iesusira satariqaa rutora.

²⁶ Mwira satariqaa ruteta Iesusira qiatani qua mwo, mwira ko tiva mwato quara qara ntuva teta satariqaa rutora. Mwi quava mwitaama tiro:

IUTAA VUNIAA VAITIVE, tiro.

Mwi qarava mwitaama sero vahura.

²⁷ Mwisa Iesusira satariqaa ruteta Iesusira vatama seta vaiti taaratana rutora. Mwitanasa muara vare varutanasa varuvata mwo Iesusira sauqu tanarani niri ruteta mwo Iesusira sauqu saanaaqani niri rutora. ²⁸ [Iesusira vatama seta mwitaama rutorara tiro, Kotira vukuqi qua mwo qara ntuva tova mwivau vahura. Mwitaama tiro: Mwiva uqa hi vaitisa vatama sero varianarove, tura.]

²⁹ Mwitaamase rutovata nraase qoravano vitare nritare hiqata viri taqeta niari mwauro miqi seqata Iesusirara uqa hu quara tiva mwateta tiqata, Qike, e tiqarama, Kotira nraavu ntapairi senama taaramwo entaqaa saiqqa vare-

qanama qaiqaa hoqa taiqa saanirave, tiaravave? ³⁰ So ena saahaqa hiane. E satariqaataira miavi ntaane, tita.

³¹ Mwisa mwitaa ti varuvata mwisa tuntema seta Kotira saiqqa vara mwate varusa mwisa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, mwisa Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva mwosaqai saahaqa hi variva siama so nai saahaqa hireve. ³² Mwiva Kotiva titai vaitiva mesaiaa vaitivanove, Isareri vuniaa vaitivanove, tiavata riaunarave. Sai te variqata taqaararo mwiva satariqaatairo miavi ntero tuvirera, te mwirara quqaave tiare, tita.

Mwisa mwitaa tuvata mwisa nraantanteta muara vaititana Iesusira vatama seta rutotanasa, mwitanasavata mwira uqa hu quara tiva mwate varura.

Iesusiva qutu vura

(*Matiu 27:45-56; Ruku*

23:44-49; Ioni 191-12:28-30)

³³ Mwitaa huvaro ihara mwutusa tavaara esaa mwi mwataraqaa entama tero vahiqi vuvaro huarivano vitira tavaarana tuvi vuvaro qaiqaa ntuvaahama vura. ³⁴ Qaiqaa ntuvaahama vuvaro Iesusiva nai quaqitairo aasara ntero tiqaro, *Eroi, Eroi, rama sapakitani*—Kotio, Kotio, naraqamave ni qaqira sera hiarao? tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwo husa mwini tivita varusa mwira qua rieta tiqata, Mwiva Iraisara tiri haivaqara nraaraiso, tuvaro ³⁶ mwovano santero ukavu uainira saqa sero saavu kati sero mwiraqaa huairi sero viri Iesusira nrona vatero tiqaro, Sai variqata taqaararo Iraisava mwira saahaqa hireraro tuvuanira taqaare, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva nroraqama sero aasara ntava sero qutu vura.

³⁸ Iesusiva qutu vuvaro Ierusaremini Kotira nraavuqi taakusa voti hura mpuruqa nrora hiritova viritairo vu-

taqaa nrahituqiro tuviro miani uto sora. ³⁹Ntaqu vaitisa vuniaava Iesusira ruto satarira nraaqani varuva taqovaro Iesusiva nroraqama sero aasara ntava sero qutu vuvaro mwiva tiqaro, Qike, quqaama vaiti mwaava Kotira mwaaqu variva qutu viso, tiro.

⁴⁰Iesusiva qutu vuvata nraase mwonravuvano niarasata variqata taqe varura. Mwinravusaqitairo hininravu nrtutu vahireraro. Mariaava Makataraniaava mwo, Mariaava Semisiva naatiaraa vaiti mwiravata Iosisiravata nrova mwo, Saromeva mwo, mwisa mwini varura. ⁴¹Nraase mwinravusa Iesusiva Karirini nruo entara mwira vataqita nrueqata mwira saiqa saahaqama mwato nraasenravusa varuvata nraase mwonravuvata mwini varura. Mwisa Iesusiravatama seta nrusa Ierusalemni varura.

Iesusira quntama tora

(Matiu 27:57-61; Ruku 23:50-55; Ioni 191-12:38-42)

⁴²⁻⁴³Entama virera huvaro Sosepiva Arimataniaaava nri ntoro. Mwi vaitiva vaiti suqeva kaanasorivano variqaro Kotiva ntaqaihiiani entava nrianirara taqeqaro mwira vesa varuva nri ntero, hura Iutaa mwaara enta vahianirara riero sia aatu hiraitiro, uro Pairaatirara Iesusira mwavantara sapara hiro tiqaro, Mwira miraqe varaqina uro quntaase, tiro.

⁴⁴Mwitaava tuvaro Pairaativa Iesusiva qamwanrama qutu vurara airi nraato tiro ntaqu vaitira mwo nraarama sero sapara huvaro mwi vaitiva tiqaro, ⁴⁵So quqaama qutu viso, tuvaro Pairaativa Sosepirara tiqaro, Soma mwira mwavanta varaqira uro quntama tenarave, tiro. ⁴⁶Mwitaava tuvaro Sosepiva eqarori mpuruqa soqaama sero Iesusira mwavanta satariqaatairo itu sero eqarori mpuruqa mwiraqotairo qapuqama sero uro vaiti quntarera ori vaurutoraqi vera

vatero ori nrora mwo raaqutaqiro uro mwira nrona tita tora.

⁴⁷Mariaava Makataraniaavavata, Mariaava Iosisira nrovavata, taqe varuvata Iesusira oriqi vera vatoro.

Iesusiva qutu vuraqitairo tivura

(Matiu 28:1-8; Ruku 24:1-12; Ioni 20:1-10)

16 Saarareqa Iutaavano mwaara tu entava taiqovata Mariaava Makataraniaa nraasevanovata, mwira qamwava Semisira nrovavata, Saromevavata, mwi nraasenravusa munima seta suqema sero mwunta vu inraisara vareta Iesusira mwavantaqaa qumwatarerata vura.

²Saante toqaqi huarivano mate nrintoraqi mwinravusa Iesusira quntama toraqiara vura. ³Aarani viqata mwinravusa nai sapara hi nai sapara hi tiqata, Te mwini uro ntaararo tavave ori nrora qetiana titataara vara saanarove. Ori mwira nrora nrusi ntava taarave, tita.

⁴Mwitaava tiva seta mwinravusa nri nteta taqovaro ori nrora mwira nrusi raaqu sovaro qaqinani vahura.

⁵Orivano mwitaama vahuvata taqeta mwinravusa oriqi vera nteta taqovaro vaiti mwo qaraaha vaitivano eqarori tuavaaqa ututo vaitiva mwiqi hini saataaqi mwatasaa viro varura. Mwiva mwiqi varuvata mwira taqeta aatu huvaro ⁶mwiva mwisara tiqaro, Sia aatu hiate. Iesusira Nasaretiniaara satariqaa rutaa vaitira, n nrvavu mwirarave huua hi variavo? Mwiva sia mwaaqi variso. Mwiva qaqima tiviso. N nrvavu mwaini taqaate. Mwaaqi mwira vataaraqi siana variso.

⁷So mwaa quara vareta uro mwira nraaqiaranravuvata, Pitaaravata, tiva niate. Mwitaama tiva niate: Mwiva nraante ini vuni Karirinima viso. N nrvavuvata mwini vita uro mwira taqevare. Tauraa qaqi variqaro mwirara ini

tiva nura mate mwivauma vaiso. Mwi quara tiva niate, tiro.

⁸Mwiva mwitaa tuvata aatu hiqatara tita, mwinravusa Iesusira quntama toraqitaita veva nteta santama teta aarana viqata sia mwosavata tiva ninraitita, vura.

**Iesusiva Mariaara Makataraniaara
vuqaa qovarama vura**

(Ioni 20:11-18)

⁹[Iesusiva Saante toqaqi qutu vuraqitairo tiviro vuni mwiva Mariaara Makataraniaara vuqaa nraante qovarama vura. Haaru Iesusiva nraase mwira vutaqitairo vaana 7 nraavu titovata nritare vu nraasera vuqaa qovarama vuvaro ¹⁰Mariaava uro Iesusira nraaqiaranravu tiva nineraro vuva uro taqovata mwisa Iesusirara ntate varura. ¹¹Ntate varuvoro mwiva mwisa tiva niro tiqaro, Iesusiva qaqima tiviro variso. Ne nena vuqotaina mwira taqauqo, tuvata mwisa sia mwira quara quqaave tura.

**Iesusiva nai nraaqiara mwotana
vuqaa qovarama vura**

(Ruku 24:13-35)

¹²Mwi entara Iesusiva mwo qarama mwo qarama sero nai nraaqiara taaratana vuqaa qovarama vura.

¹³Mwitanasa aaraqaa vi varuvoro Iesusiva qovarama vuvata mwisa mwira taqeta uro ntanteta nrima hini mwisa tiva nuvata mwisa sia mwitanasa quara quqaave tura.

**Iesusiva nai nraaqiara 11
nraavu vuqaa qovarama vura**

(Matiu 28:16-20; Ruku 24:36-49; Ioni 20:19-23)

¹⁴So naatiara esaara Iesusira nraaqiara 11 nrauvano sara nre varuvoro Iesusiva mwisa vuqaa qovarama vura. Iesu-

siva qaqi tiviro varuvata mwo husa mwira taqeta uro Iesusira nraaqiaranravu tiva nuvata mwisa mwi quarara unra quave tiva seta varuvarora tiro, Iesusiva niari vuqaa qovarama viro mwira saara mwisa irora hiro tiqaro, Né mwi quarara quqaave tiataara vaisatama né kepusaqama seta variqata sia quqaave tiavo, tiro.

¹⁵Mwitaa tiva sero mwisa tiva niro tiqaro, Né esaa mwata maata nrueqata esaa nraase qora suqe qua mwaa tiva niate. ¹⁶Tiva nivaro ni quara quqaave tiva sero, nramari varaani vaitira, mwirama Kotiva so vitaanarove. Ni quara sia quqaave tiani vaitira Kotiva sia mwira vitaraitiro, mwiraqaa qua vataanarove.

¹⁷Ni quara quqaave tisa, mwisama nrora saiqa mwataa hianira so varevarave. Mwisa ni nrutu nteqatama vaana titaivata vivarave. Mwisa mwo mwatanaa mwo mwatanaa quavata so tivarave.

¹⁸Mwisa quaiha tu varaivaro mwi inraisava sia mwisa ruanarove. Mwisa tuhi nramari nraivaro tuhi nramarivano sia mwisa ruanarove. Mwisa nriqa visaqaa sauqu vataivata mwisa suqema vivarave, tiro. Turama.

Kotiva Iesusira vitovaro naavuni vura

(Ruku 24:50-53; Saiqa Varora 1:9-11)

¹⁹Nroravano Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata qua tiva ni taiqa sovaro Kotiva mwira naavuni vitero vuvoro mwiva mwini nroraqama viro Kotira sauqu tanarani mwatasaa virera vurama.

²⁰Iesusiva naavuni vuvata mwira nraaqiaranravuvano mwata maata vahuntema nrueqata Iesusirara tiva ni varuvoro nroravano Iesusiva mwisa saahaqa hi varuvoro mwisa saiqavano kepusaqama viro nritarero vahuvata tita, nraase qoravano taqovoro mwisa quavano quqaa quaqai vahura.]

IONI

Ioniva Iesusiva nruorara tura

Iesusira osarara tura

1 Haaru toharero quavano varura. **1** Mwi quava Kotisantiro varura. Mwi quava nai Kotiva varura. **2** Tau-
raa toharero mwi quava Kotisantiro
variqiro vura. **3** Mwiva Kotisantiro
variqi viqaro mwo inraisa mwo in-
raisa esaa inraisa utu sero vatora.
Mwovanovata mwo inraisa utuariva sia
varuvaro qua mwivaqai esaa inraisa utu
sero vatora.

4 Mwi quava qaqi variqi vi variara
tuqavanoma variro. Mwi quava ova vo-
tima sero itamaqiro viqaroma nraase
qora suqema sero ntuvaahama natero.
5 Ovavano rupi hiraqi itamaqiro visaro
siam enta hi inraisava mwira qipa
saariva vahiro.

Nramari ni varuva, Ioniva Iesusirara tiva nura

6 Kotiva vaiti mwo titora mwira nrtu
Ioniva. **7** Nraase qoravano Iesusirara
mwiva quqaa ovavanove tiate tiro, Ion-
iva mwirara tiva nineraro nri ntora.

8 Ioniva nai sia mwi ovava vari-
raitiro, mwiva ova mwirara tiva nir-
eraro nrura. **9** Mwiva nri ntovaro mwira
naatiara quavano nri ntero ova votima
sero itamaqiro viqaroma esaa mwaa
mwataraqaa nraase qora ntuvaahama
natero.

Iesusira qoririma mwatora

10 Iesusiva nai mwaa mwatara utu
sero vatova mwatani tuvuvata mwaa
mwatanaasa sia mwira ntapihise
taqaraitita, mwirara sia mwivave tita.
11 Mwiva nai nravunaasa hunani nri
ntovata mwira nravunaasa sia mwira

sasama mwataraitita, mwira qoririma
mwatora.

12 Mwitaahuvavatavata mwo husa
mwira sasama mwateta mwirara quqaa
mwivave tura. Mwita tusa mwisa
mwiva nroraqama sovata mwisa Kotira
nraaqiaraqama vita varura. **13** Sia
nraasevano nraaqiara mwataintema
sero mwisa mwata taisata Kotira
nraaqiaraqama vita variara. Sia qumina
vaiti sasa hiraqaa Kotira nraaqiaraqama
vita variara. Nai Kotira sasa hiraqaa
mwisa Kotira nraaqiaraqama vita
variara.

Iesusiva vaiti tuora

14 Kotira quavano vaiti tuero tirivata
varireraro tuviro. Mwiva tuviro mwaa
mwataraqaa varuvata te mwira kepusa
osara taqaavanara. Te taqaavararo mwi
vaitiva suqe hiro vaitiara mwoqama sero
po se tiva nateqaro quqaa quaqai ti
varuva varura.

15 Ioniva nraase qora tiva niro
tiqaro, Ne haaru ini tiva nina tiqana,
vaiti mwovano ni naatiara nriariva ni
naataraanarove, tuva so mwaa mwi
vaitivave. Ne sia qovara hiava entara
mwiva haaru qaqi variqiro vurave.
Mwitaama variqarora tiro, mwi vaitiva
ni naatara sero mwiva nroravano
variso, tiro. Ioniva mwita tura.

16 Iesusiva mwoqama sero tiriara
nraamwunriqa taisaro mwiva tiriara po
se tiva timwatero airi nani tiri suqema
timwate varira. **17** Haaru Kotiva nai qua
mwaara nraase qoravano sia nteqa
saraitita, qaqiqai riemwaqita vuata tiro,
Mosesira mwura. Mate mwaa entara
Iesusi Karaisiva Kotiva hinatairo uto
Kotiva po se tiva timwatai osarara,
quqaa osara tiri timwira. **18** Sia qumina
vaiti mwovano Kotira taqairave. Mwira
mwaaquvano nai qora tataaqani variva,
mwivaqai nai qora osara qovarama
saisata te taqeta ntapihunara.

Ioniva sia ne mesaiiaa vaitive tura

(*Matiu 3:1-12; Maaki 1:1-8; Ruku 3:1-18*)

¹⁹ Ioniva Iesusirara tiva nu quava mwataamama vahiho. Ioniva nri ntovata lutaa vaiti nroranravuvano Ierusaremini varusa vaiti mwonravu titovata Kotira nraavuqi Kotira saiqu vara mwate varusavata, Rivaira kuaa osara mwonravuvanovata, mwisa uro nteta Ionira sapara hita tiqata, E ta vaitivave? (E quqaa tiri mesaiiaa vaitivanove variaro?) tita.

²⁰ Mwisa mwitaa tuvaro Ioniva sia qua quqetaraitiro, vutu sero tiva niro tiqaro, Qaqao, sia ne Kotiva titai vaitiva mesaiiaavano varuqo, tiro.

²¹ Tuvata mwisa mwira qaiqaa sapara hita tiqata, E sia mwivave tiqara, e mwo tavave hiaro? E tiri haivaqava, Iraisavave variaro? tita.

Tuvaro Ioniva qaqao, Ne sia mwivave, tiro. Tuvata mwisa qaiqaa mwira sapara hita tiqata, E ta vaitivave? Te poropeti vaiti mwo mwira vesama varuro. E mwivave hiaro? tuvaro Ioniva qaqaoqai tiro.

²² Mwitaa tuvata mwisa tiqata, E tavave hiaro? Tiva timwiraqe te nrima ntanteta tiri titaa vaitisa iara uro tiva niare. E enara tavaveve tira hiaro? tita.

²³ Mwisa mwitaa tuvaro Ioniva tiva niro tiqaro, Ne qumina sata variqana aasara nteqana tiqana, Aara avuqavuqama taivaro nroravano nriarive, ti varuvama varuqo, tiro. (Ais 40:3) Haaru poropeti vaiti Asaiaava tu quara Ionivavata tura.

²⁴ Ioniva mwitaa tuvata Parisi vaitinravuvano titosa tiqata, ²⁵ E tiriara ne sia mesaiiaa vaitivano varuqo tiaro. Sia ne Iraisavave tiaro. Sia ne poropeti mwivave tiaro. So naraqamave qumina vaiti varuqo tiarava nramari ni variaro? tita.

²⁶ Tuvaro Ioniva mwinravusa tiva niro tiqaro, Ne qumina nramariqaima nraase qora ni varuqo. Mwovano ini vutaqaa varira né sia mwira taqaarave. ²⁷ Mwiva ni naatiara nrivave. Ne pata vaiti varuqaro mwiva nrora vaiti varisanara tina, ne siama so mwiva suqu nraavu rupa tai saantara avantu mwataanirave, tura.

²⁸ Ioniva Betaani mwaata Sotaani nramari qarahi hini variqaro nramari ni varu entara mwi quara tura.

Ioniva Iesusirara Kotira sipisipi nraative tura

²⁹ Mwira qararaara Ioniva variqaro taqovaro Iesusiva mwitairo nri varuvoro mwiva tiqaro, So taqaate. Mwiva Kotira sipisipi nraative. Mwiraqaama Kotiva mwatani variasa uaqqa hi saiqara utira taiqa nataanarove. ³⁰ Ne haaru tiqana, vaiti mwovano ni naatiara nriariva ni naataraanarove. Ne sia qovara hiava entara mwiva haaru qaqi variqiro vurave. Mwitaama variqarora tiro, mwiva ni naatara sero nroravano varianarove, tu vaitiva, mwaa mwivave. ³¹ Tauraa sia ne mwira ntapihhi taqaarave. Né Isareri nraase qoravano mwira ntapihise taqaate tina, ne mwaini nrima variqana nramari ini ni varurave, tiro.

³² Mwitaa tiva sero Ioniva Iesusirara mwisa vutusero tiva niro tiqaro, Ne taquqaro Kotira Mwaraquravano mwuku voti hiva atantiro tuviro uto mwiraqaa varirave. ³³ Tauraa ne sia Iesusira ntapihhi taqe varuqaro Kotiva ni titaisana ne nramari ini ni varuqaro Kotiva ni tiva miro tiqaro, E taqairaro ni mwaraquravano vuariva uto mwiraqaa variari vaitira so mwirara mwivave tiane. Mwiva sia qaqi nramari nianarove. Mwiva nraase qora ni mwaraqura niarivave, tirave. ³⁴ Kotiva ni mwi quara tiva misana ne mwi inraisara suqema sena taqena ne

mwirara mwaavama Kotira mwaaqueve tuqo, tiro.

**Iesusiva vuniqama sero
erahiamuaantema vaiti vitora**

³⁵ Mwira qararaara Ioniva nai nraaqiara taaratana mwira vataqita nruotanavata tiviro varuvaro ³⁶ Iesusiva nritarero vuvaro Ioniva mwira vutu taqero, mwitana tiva niro tiqaro, Taqaate. Mwiva Kotira sipisipi nraative, tiro. ³⁷ Mwitaa tuvata Ionira vataqita nruotana Ioniva tu quara rieta, mwiraqaatai tuqataa vita Ionira mwini seta Iesusira vataqita vura.

³⁸ Vuvaro Iesusiva tuqataa viro taqovata mwitana mwira vataqita nruvaro mwiva tiqaro, Nétana nararave nri-avo? tuvata mwitanasa tiqata, *Rapai* — Mwaanra ti variara vaitio, e taraqi vari-aravave? tuvaro ³⁹ Iesusiva tiqaro, So nrita taqaate, tiro.

Mwitaa tuvata mwitanasa mwira vatama seta uro mwiva varuraqi varita. Mwitana Iesusira vatama seta variqi vita erovata nrima ntanteta vura.

⁴⁰ Mwitana Ioniva Iesusirara tu quara rieta Iesusira vataqi vuraqitairo mwo Enturuva, Saimoni Pitaara qatavano varura.

⁴¹ Mwitana Iesusira mwini setatana Enturuva nai vasaara huaama sero mwira tiva mwiro tiqaro, Tetana mesaiaa, Kotiva titai vaitira huaama sauro, tiro. (*Mesaiaave, Karaisivave, kuaa nrutuma vaiso.*)

⁴² Mwi vaitira huaama seta taqauro, tiva sero Enturuva nai vasaara vita varero Iesusiva hunani uro sovaro Iesusiva mwira taqero tiqaro, E Ionira mwaaku Saimonivave. Ne qaraaha nruutu nteqana iara Sipaasirave tirerave, tiro. *Sipaasirave, Pitaarave, kuaa nrutuma vahiro.* (Mwaa quaraqitai mwi nrutura tirerata *Orivave* tita.)

**Iesusiva Piripisa
Nataanierisa nraarora**

⁴³ Mwira qararaara Iesusiva Karirini virerave tiva sero, uro Piripira huaama sero mwirara tiqaro, Ni naatiara nri-ane, tiro. ⁴⁴ Piripiva Vetasaitaniaavama variro. Enturusa Pitaasavata kuaa mwatusa mwiqinaasa varura.

⁴⁵ Iesusiva Piripirara ni vataqira nrriane tuvaro Piripiva Nataanierira huaama sero mwira tiva mwiro tiqaro, Haaru tiri haivaqava Mosesiva mwaara qua qara ntiqaro mwi vaitirara tivatovata, propeti vaitinravuvata, mwi vaitiva naatiara qovara hianarove tiva seta qara ntumwato vaitira, so mate mwi vaitirama taqauqo. Mwiva Iesusiva Iosepira mwaakuvano Nasaretiniaavave, tiro.

⁴⁶ Tuvaro Nataanieriva tiqaro, Qaqao, sove suqe vaitivano mwi mwatusaraqitairo qovara hianarove? tiro. Tuvaro Piripiva tiqaro, Enavano nrima taqaane, tiro. ⁴⁷ Mwitaa tiva sero vuvaro Iesusiva taqovata mwitanasa nri varuvaro tiqaro, Taqaane. Quqaama mwi vaitiva Isareri vaitivano variso. Sia mwi vaitiraqi unra qua vahivave, tiro.

⁴⁸ Mwitaa tuvaro Nataanieriva Iesusira sapara hiro tiqaro, Nataama serave e ni osara ntipihira hiaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Piripiva sia i uro nraarai vasa e fiki osarani variarana ne i taqaurave, tiro.

⁴⁹ Mwitaa tuvaro Nataanieriva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, e Kotira mwaaqueve. E Isareriqaan taqaihiaravave, tiro.

⁵⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E fiki osarani variarana ne i taqaurave, turaqaatairave niara quqaa mwivave tiaro? Naatiara nrora inraisa, mwo inraisa mwo inraisa mwira nraataraanirama taqenarave. ⁵¹ E quqaama taqairaro

naavuvano qatua viraqe ne mwatani mwatatai nraaqiarava variarita niqaara naavuniaasa vita tuvita hi varivaqe varianirave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

**Mwatusa mwo Kenaai
nraase ntuvura**

2 Taara enta nritarovata mwatusa mwo Kenaai, Karirini mwi mwatanaasa nraase ntuvirera hura. ²Mwitaa huvaro Iesusira nrovavata mwini varuvata mwi mwatanaasa Iesusiravata, mwira nraaqiaranravuvata, nraanrovata mwiravusavata mwini vita.

³Mwiravusa uro variqata sara nre varuvuro uainivano taiqa vuvaro Iesusira nrova Iesusira tiva mwiro tiqaro, Uaini taiqama viso, tiro.

⁴Tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Mwaa nraasevao, i saiqa mwo saiqa vaisaro ni saiqa mwo saiqama vahiso. Ne saiqa varaani entava siana nri ntaiso, tiro.

⁵Mwitaa tuvaro Iesusira nrova mwi mwatanaasa saiqa vaitinravu tiva niro tiqaro, Mwiva nara quave iniara tirata mwiva tiarinte tiarinte hiate, tiro.

⁶Iutaavano niari mwaara qua riegata mwitaa mwitaama seqata niari mwavanta hiqama sora. So mwirara riegaro nramari taqu 6 nraavu nrora tave voti hura mwi nraavuraqi vatovaro vahura. (Tave nrora kuaa mwiqi soma nramari taqu qataara 10 vano vuanaro.) ⁷Vahuvuro Iesusiva saiqa vaitinravu tiva niro tiqaro, Esaa mwi taqura qaqi nramariqotaita kuraama saate, tuvata qaqi nramari saqaqita uro tave nrora mwiravura kuraama sovoro vaiqaara hura. ⁸Kuraama sovoro Iesusiva qaiqaa tiqaro, So mwiqitai saqaqita uro saraqaa ntaqai-hira mwivaro nreqaro taqaarive, tiro.

⁹Mwitaa tuvata mwiqitai mwi nramarira saqaqita uro mwuvuro mwi vaitiva qaqi nramarivano uaini utu

vura nreqaro taqovaro suqe huvaro mwiva sia qaqi nramari saqora mwirara ntaqaihuva saiqa vaiti mwiravusaqai mwirara ntaqaihuva. Mwitaa huvaro saraqaa ntaqaihuva nreqaro taqovaro suqe uaini vahuvuro qamwata sero nraase varo vaitira nraarama sero ¹⁰mwira tiva mwiro tiqaro, Qike, mwo hiasa suqe uaini nraante nraase qora niavata nrava taiqa saavata naatiara uaqha hi uainira ni variarave. E sia mwitaa hiaro. Ne taqauqara e mwo uaini vuni nira suqe uaini mwira naatiarama nira hiaro, tiro. Mwitaa turama.

¹¹Iesusiva Kenaai mwatusa Karirini variqaro qaqi nramari vara sero uaini utu sero nura. Mwiva mwi saiqara nraante hoqarama tero mwiraqaatairo mwo saiqa mwo saiqa nrora saiqa varaqiro vura. Iesusiva mwi saiqara varovata mwira nraaqiaranravuvano mwira saiqa taqetama Iesusira kepusa osarara ntaqaihuva mwirara so quqaa mwivave tura.

¹²Mwiraqaatai mwivavata, mwira nrovavata, mwira qatanravuvata, mwira qua riosavata, mwini seta vusa Kapeniaani uro mwo entanravu varura.

Iesusiva Kotira nraavu nroraqi vura

*(Matiu 21:12-13; Maaki
11:15-17; Ruku 191-12:45-46)*

¹³Vesahu nato sarara nro entava qaumatoqa huvaro Iesusiva Ierusaremini vuva ¹⁴uro Kotira nraavu nroraqi vera ntero taqovata mwo husa soqaa saiqa vare variqata munima vareqata purimakauve sipisipive kurive ni varuvata mwo vaitinravu tainta tataaqani variqata kamanira munima vareqata Kotira nraavuqinaa munima ni varura.

¹⁵Mwitaamaqita viqata soqaa saiqa vare varuvuro Iesusiva mwisa taqero sapipi vara sero mwiraqaatairo purimakauvata, sipisipivata, vataqiro veva

Kotira nraavuqitairo mwaatani sero munima tuqataaqi varu vaitisa tainta tu varero vara rauru sero mwi munimara-vata rauru sero, ¹⁶kuri niqata munima vare varu vaitisara tiqaro, Né mwi inraisara mwi inraisara mwaaqitaita vare vuata. Né sia ni qora nraavu maaketi nraavuqama taate.

¹⁷Iesusiva mwitaa tuvaro mwo qua Kotira vukuqi qara ntuvato quava mwira nraaqiaranravu nraatoqi ntuva vuvata riora. Mwi quava mwitaama tiro:

Ne i nraavuara nroraqama sena riemwaqi vuariva tia itaintema sero niqi ite variso, tura. (Sng 69:9)

Mwi quara mwitaama sero qara ntuva tora.

¹⁸Iesusiva mwitaa huvata Iutaa vaiti nroranravuvano tiqata, Qaqao, tava iara tisarave e mwitaa hiaro? E nara nrora saiqa mwo tiri vuqaa utiraqe te mwira taqetave iara mwiva so mwitaa hianarove tianarave? tita.

¹⁹Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Né mwaa nraavura ntapaira saivaqe ne taaramwo entara qaiqaa hoqa saanirave, tiro.

²⁰Mwitaa tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano tiqata, Qaqao, mwaa nraavura hoqeqata 46 ihi airi ihi hoqaqi vita uro hoqa taiqa saarave. Sove e taaramwo entaraqai mwi nraavura hoqa taiqa senarave? tita.

²¹Mwitaa tuvaro Iesusiva sia vutu sero qaqi nraavuara tiraitiro, mwiva nai mwavantaqaa ntuva sero tiro. (Né ni rusaivaqe ne taaramwo enta vari sena qaqi tivuanirave, tiro.) ²²Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tuvata naatiara Iesusiva qaqi tivi varu entaraqaa mwira nraaqiaranravuvano variqata Iesusiva nraavuara tu quava mwisa nraatoqi ntuva vura. Kotira vukuqi qara ntuvato quaravata rieqata, Iesusiva mwi entara tu quaravata rieqata mwisa Iesusirara quqaave tura.

Iesusiva esaa vaiti ntapihi saira

²³Vesahu nato sarara nro entaraqaa Iesusiva Ierusaremini varuvata nraase qora airivano mwira saiqa nrora saiqa taqeqata Iesusirara so quqaa mwivave tita. ²⁴Nraase qoravano mwirara qamwateqata mwitaa ti varuvoro Iesusiva nraase qora osarara ntapihi sero rieqarora tiro, mwiva sia mwisa turara quqaave tura. ²⁵Iesusiva nai vaasa nraase qora vu nraatoqi vahu inraisara ntapihi sorara tiro, sia qumina mwovano mwisa osarara mwira tiva mwiariva varura.

Nikotimaasiva Iesusira uro taqora

3 Parisi vaiti mwovano mwira nrutu Nikotimaasiva varura. Mwiva Iutaa vuniaa vaiti mwovano varura. ²Mwo enta mwiva entaqi uro Iesusira taqero tiqaro, Mwaara ti variarao, te taqauraro Kotiva i taitasarara tira, e mwaara qua ti variaravama nrira hiaro. Sia Kotiva i saahaqa hiase titiri, e siama so nrora saiqa varaaratirio, tiro.

³Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaane. Vaiti nrora tuemwa vuanira sia qaiqaa mwata tairaro mwiva siama so Kotiva ntaqaihi mwatusara taqaanarove, tiro.

⁴Tuvaro Nikotimaasiva sapara hiro tiqaro, Nataama serove nrora tuemwa vuani vaitira qaiqaa mwata saanarove? Sove mwiva nai nrora visosaqi qaiqaa viqe tairaro mwira nrova qaiqaa mwata saanarove? tiro.

⁵Mwitaa tuvaro Iesusiva nai tiva mwiro tiqaro, Ne quqaama tuqo. Nramarivata mwata taariva variraro sia Kotira Mwaraquravano mwira qaiqaa mwata sairaro mwiva siama so Kotiva ntaqaihi mwatusaraqai vuanarove. ⁶Mwavanta vataava nai mwavanta vahiraqai mwatairave. Mwaraquravano

nai mwaraquraqai mwatairave.
⁷Ne ini qaiqaa qaraahaqama sero mwata saarive tu quarara sia e mwi quarara nriharama vuane. ⁸Ne mwo quaqaa ntuva sena i tiva mwirerave. Toqavano tiqaro nai vuataa hiraqaa virave. Toqavano nrisara e sia mwira taqaraitira, e mwira nruquaqai riaanarave. E mwiva viro nriro hi osarara sia ntapihianarave. So Kotira Mwaraquravano mwatatai osarava kuaa qarama seroma vahiso, tiro.

⁹Iesusiva mwitaa tuvaro Nikotimaa-siva mwira sapara hiro tiqaro, Nataama serove mwitaa hianarove? tuvaro ¹⁰Iesusiva tiqaro, E Isareri nraase qora mwaara tiva ni variarava e siave ntapihiaro? ¹¹Ne quqaama tuqo. Te ntapihhi seta rie taqe hunara ini tiva ni varurata né sia tiri qua riarave. ¹²Ne mwtaniaa inraisara ini tiva nuqata né mwirara sia ntapihita quqaave tiarave. Né mwitaa hiavana ne naavuniaa inraisara tiarita nataama setave né mwi quara so ntapihhi rieverave? ¹³Sia vaiti mwovano Kotiva varira naavuni virave. Ne mwtani mwatatai nraaqiarava neqai naavuni variavava mwtaina tuvurave.

¹⁴Haaru ini haivaqava Mosesiva qumina mwataqaa variqaro ori vara sero memaru utu sero mwira satariqaa rupa sero tuaahera sorave. (Nraase qoravano mwira taqeta sia qutu vuata tiro, Mosesiva mwitaa hurave. (Nam 21:6-9)) Qio ne mwtani mwatatai nraaqiarava variarita haaru Mosesiva memaru utu sero tuaahera sontema seta nivata satariqaa vateta tuaahera sevarave. ¹⁵Mwitaa hirata nraase qora niara quqaa mwivave tisa sia qutu viraitita, esaa enta esaa enta qaqi variqi vivarave, tiro. Iesusiva turama.

¹⁶Kotiva mwtani variasara mwoqama sero mwutusa ntisarora tiro, mwiva nai mwaaqu kuaiqa vataira tiri

timwira. Mwitaa hirara tita, nraase qoravano mwira mwaaquara quqaa mwivave tisa sia qutu viraitita, mwisa esaa enta esaa enta qaqi variqi vivara. ¹⁷Kotiva sia nai mwaaqu ko raa vaitisa votima sero variqaro nraase qora tusa hiarive tiro mwtani titaisaro tuvirave. Mwiva nraase qora sitaarive tiro, Kotiva mwira titaisaro tuvirave.

¹⁸Mwovano mwira mwaaquara quqaa mwivave tiariva, mwiva siama qua varaanaro. Mwovano sia mwira mwaaquara quqaa mwivave tiariva, mwiva vaasama qua varero. Mwiva Kotira mwaaqu kuaiqara sia quqaa mwivave tira saarama, Kotiva mwirara quqaa iqaa qua vaiso tiva sero, mwiraqaa qua vatero.

¹⁹Mwaa inraisara saara qua vahianaro. Ovavano mwtani tuvisata nraase qoravano sia mwira qamwata mwtaraitita, mwisa enta hiraraqai qamwateqata variara. Mwisa saiqavano qora saiqa vaisatara tita, mwisa sia mwi ovara qamwata mwtata.

²⁰Qora saiqa uti variva nrvutaaqa hiqaroma sia omwavano varinani viro. Ovavano iteqaro ni uqa hi saiqara qovarama saaso tiro, sia ovavano varinani viro. ²¹Mwiva mwitaama varisaro quqaa saiqa vare vari vaitiva sia aatu hiraitiro, ovavano varinani viro. Mwiva visaro ovavano itero mwira saiqa qovarama saisata nraase qora taqaavaro mwi vaitiva Kotira qua rieqaro Kotira saiqa vare varira.

Nramari ni varuva Ioniva esaara qua Iesusirara tiva nura

²²Mwiraqaataita Iesusivavata mwira nraaqiaranravuvata (Jerusaremi seta) Iutaa mwata mwo qumina mwtani vura. Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata variqaro nraase qora nramari nura.

²³Nuvaro Ionivavata mwatusa mwo Serimi tataaqa Aionini variqaro nramari ni varura. Ioniva nramari nrora vahunani variqaro nraase qora mwini uairama vusa nramari nura. ²⁴Mwi entara sia Ionira karavuuqi vitaqita uro so entara varura.

²⁵Mwi entara Iutaa vaiti mwovano Ionira qua riosa sapata nramari vare osarara irora huvata mwisa Ioniva hunani uro nteta tiqata, ²⁶Mwaaara ti variarao, tauraa e Sotaani qarahi vutura hini vaiti mwovata variqarama e mwirara mwivave tunarave. So taqaane. Mwi vaitiva mwivavata nramari ni varisata airivano mwiva hinani vi variavo, tita.

²⁷Mwitaa tuvaro Ioniva tiqaro, So Kotiva naavuni variva vaiti mwo sia mwo inraisa mwirera, mwi vaitiva siama mwi inraisara varaanarove. ²⁸Névata vuni ne tura riarave. Ne tiqana, Siama ne ini saahaqa hiariva varuqo. Ni titaisana ne nraante mwira vuni nruvave, turave.

²⁹Nraase vararera hi vaitiva nraase varairave. Mwi vaitira totivano qaqi tivi variqaro mwira qua rieqaro qamwata sero varirave. So mwira totivano qamwataintema sena ne Iesusirara qamwatauqo. ³⁰Iesusira nrutu virini nriviraro ni nrutu mwatani tuvi vuarive. (Airivano mwira vataqita vivarave. Siama ni vataqita vivarave. Mwisa Iesusira vataqita virara siama ne Iesusira saru ntuva mwataanirave. Ne mwira qamwata mwataanirave,) tiro. Ioniva turama.

Iesusiva naavutairo tuvirara tura

³¹Iesusiva viritairo tuvivara tiro, esaasa nraatara saivama variro. Mwataniaava mwatatairo nrivara tiro, mwiva mwataniaa inraisaraqai ti varira. Iesusiva naavutairo tuvivara tiro, esaasa nraatara saivama variro. ³²Mwiva nai taqero riero hi inraisara qoqaa tiva ni varisata nraase qoravano mwira

quara sia quqaave tiraitita, mwira qua qoririma mwate variara.

³³So vaiti mwovano sia Iesusira qua qoririma mwataraitiro, mwira quara quqaave ti vari vaitiva, mwiva mwitaa tiqaroma Kotira quaravata quqaa qua vaiso tiro.

³⁴Kotiva Iesusira titaisaro mwiva Kotira quaqai ti varira. Kotiva mwira titarera hiro sia nai mwaraqura pataqa pataqa mwiraitiro, mwira nroraqama sero mwisarora tiro, so Kotira quaqai ti varira. ³⁵Mwira qova nai mwaaquara mwoqama sero mwutusa ntisaro esaa inraisa nai mwaaqu mwisaro mwiva mwi inraisaraqaa ntaqai hiqiro vi variro.

³⁶Mwovano mwira mwaaquara quqaave tiariva sia esaara qutu viraitiro, mwiva qaqi variqiro vuanaro. Mwovano sia mwira quara quqaave tiariva variraro Kotira raraqa tairaro mwira irora hiraro quavano mwiraqaa vahianaro.

Iesusiva Sameriaa nraasevata qua tura

4 Mwi entara Parisi vaitinravuvano riaro Iesusiva airi nraase qora nai hunani vita sero vateqaro mwisa nramari niqaroma Ionira nraatara sora. ²Iesusiva sia naivano mwisa nramari nura. Mwira nraaqiaranravuvano nraase qora nramari nura. ³Parisi vaitinravuvano mwi quara riovarora tiro, Iesusiva mwiraqaatairo Iutia mwini sero Karirini viro.

⁴Karirini virera mwiva Sameriaa mwata vutaqaama tero vuariva vahura. ⁵Mwiva viqaroma mwatusa pata mwo mwira nrutu Saikaa mwini uro ntoro. Mwata mwo haaru Sekopuva nai mwaaqu Sosepira mwu mwatara mwira tataaqa vahura. ⁶Sekopuva haaru nramariara quvutova mwini vahuvoro Iesusiva niara aara nri

sovaro pupohovaro mwiva nramariara quvutora tataaqa mwatasaa viro varura. Varuvaro huarivano nriri virira qiataqaa vahuvaro ⁷Sameriaa nraase mwovano nramari saqareraro nruvaro Iesusira nramari nraataa huvaro mwi nraaserara tiqaro, Nramari saqa sera ni miraqe nraase, tiro.

⁸Iesusira nraaqiaranravu vaasa sara vararerata mwatusani vuvaro ⁹Iesusiva mwiraqaa variqaro mwitaa tuvaro Sameriaa nraase mwiva qaqaqo tiro, E Iutaavano variarana ne Sameriaavano varuqo. Nataamaqirave niara nramari saqa miraqe nraase tira hiaro? tiro. Iutaavanovata Sameriaavanovata nai nunurama mwate nai nunurama mwate hi varusara tiro, mwi nraaseva mwitaa tura.

¹⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva nai tiva mwiro tiqaro, E Kotiva qaqi niani inraisarara e riera ni osararavata ntapihiaratio, e ni sapara hiarana ne qaqi variqi vi nramarira i mwutirio, tiro. (Mwi mwatanaasa nrumwuqinaa nramariara tiqata, Qaqi variqi vi nramarirave,) tura.

¹¹Iesusiva ne qaqi variqi vi nramarira i mwirerave tuvaro mwi nraaseva sia ntapihi sero riaraitiro, mwiva rumwu nramariara tiso tiro. Mwiva tiqaro, Nrorao, nramarivano vevato vaisara e siana nramari taqu vatera hiaro. Taraqitairave qaqi variqi vi nramarira saqenarave? ¹²Tiri haivaqava Sekopuva nrora vaitivano varurave. E mo? E mwira nraatara saaravave iso? Mwiva nramari varaanira mwata quvu sero naivata nai nraaqiaravata nai quaravatama sero mwaa nramarira saqa sero nrorave, tiro.

¹³Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwovano mwaa nramarira nrairaro qaiqaqai nraataa hiraro nrima nreqaro varianarove. ¹⁴Ne mwiani nramarira mwovano nrairaro mwira siana qaiqaavata nraataa hianarove. Ne

nramari mwiariro mwi nramariva vaiti vutaqitairo rumwuqitairo tuvi nramarira votima sero vi variraro mwi vaitiva sia qutu viraitiro, qaiqai variqiro vuanarove, tiro.

¹⁵Mwitaa tuvaro mwi nraaseva tiqaro, Nrorao, so mwi nramarira ni miraqe ne nrairiro sia qaiqaa ni nraataa hiraq qaiqaavata nrima mwaaqitaina saqa seqana nraase, tiro.

¹⁶Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, So, uro ena vaativata nraaramase vita varera uro ntantera mwaini nrriane, tiro.

¹⁷Tuvaro mwi nraaseva tiqaro, Qaqaqo, sia ni vaati varivave, tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, E quqaama tiqara sia ni vaati variso tiaro. ¹⁸E sauquru nani vaati varaaravave. Mate e vaiti mwovata variarava, mwiva sia quqaa i vaativano variso. E quqaama tira hiaro, tiro.

¹⁹Mwitaa tuvaro nraase mwiva tiqaro, Nrorao, ne taqauqara e poropeti vaitima varira hiaro. Kotiva i saahaqa isarama e mwitaa tira hiaro. ²⁰So Sameriaa tiri haivaqasa Kotira nrutu tuaaherarerata mwaa taaqiraqaa variqata Kotirara aasara nte varurave. Mwitaa turata né Iutaavano tiriara tiqata, Qaqaqo né Ierusaremini qai variqata Kotira nrutu tuaaheraataarave, tiarave. Né tiriara mwitaa ti variarave, tiro.

²¹Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ni quara e quqaave tiane. Mwo enta nri ntairata né mwi entaraqaa ni qora nrutu tuaaherarerara hiqata, siana mwaa taaqiraqaa variqata aasara ntevarave. Siana Ierusaremini variqata Kotirara aasara ntevarave. ²²Né Sameriaavano sia Kotira osarara ntapihiraitita, apiqama seqata aasara nte variarave. Tiri Iutaaqitairo nraase qora avantu nitaariva qovara hianirara tita, te ntapihise Kotira osarara rieqata mwira nrutu tuaahereqata mwirara aasara nte varunarave. ²³Mwo enta

nriariva qaumaqa iso. Mwi entava mate qovarama viso. Mwi entaraqaa Kotira Mwaraquravano nraase qora saahaqa hirata mwisa ntapihise Kotira osarara rieqatama mwisa quqaaqama seta Kotira nrtutu tuaaherevarave. Mwiitaamase Kotira nrtutu tuaaheresara Kotiva huaa hi variso.

²⁴ Kotiva mwaraquravano varirave. Mwiitaama varirara tita, mwira mwaraquravano saahaqa hi nraase qorasa mwisaqaima Kotira osara ntapihita quqaaqama seta Kotira nrtutu tuaaherevarave, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro nraase mwiva tiqaro, Mesaiiaa vaiti Kotiva titaanira, ne mwirara ntapihi sauqo. Naatiara mwo enta mwi vaitiva nri ntero esaa inraisara tiri tiva timwianarove, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwirara tiqaro, So ivata qua ti varuva ne mwaa mwivave, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa ti varuqaraqii Iesusira nraaqiaranravuvano uro ntanteta nrima taqovaro Iesusiva Sameriaa nraasevata qua ti varuvata mwisa nriharama vita. Mwisa nriharama vitavata sia mwi nraaserara tiqata, Nara inraisarave mwiravata qua ti variaro? tiraitita, sia Iesusiravata tiqata, Nara inraisarave nraase mwiravata qua ti variaro? tura.

²⁸ Tirema varuvaro nraase mwiva nai nramari taqu mwini sero tiviro nrima ntantero mwatusaqi nraase qora uro tiva nireraro vuva nrintero tiqaro, ²⁹ Né vaiti mwo nrita taqaate. Mwiva ne utu inraisara esaa ni tiva miso. Quqaa mwiva Kotiva titarera hiva, mwivave iso? tiro. ³⁰ Mwitaa tuvata mwisa mwatusa mwira seta Iesusiva varunaniara vura.

³¹ Mwi nraaseva vuvata Iesusira nraaqiaranravuvano Iesusirara tiqata, Mwaara ti variarao, qaqi sara mwaa vara sera nraane, tuvaro ³² mwiva

mwisara tiqaro, Ne sara nraanira vatauqo. Né mwi sarara siama ntapihii saavo, tuvata ³³ mwira nraaqiaranravu nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Vaasa mwovano sara mwisaro nrrerove mwitaa tiso? tuvaro ³⁴ Iesusiva mwinravusa tiva niro tiqaro, Ni titaira mwutusa vahi saiqara vareqana mwiva saiqa mitairavata varaqina uro taiqa saariva so mwi saiqava ni sarama iso, tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Né mwo quaqaa ntuvase tiqata tiarave. Tora taaratana taaratana vara saariro sara keko tiqe antuanirave, tiarave. So sara vara tutaaraqii aitutu hiqata taqaate. Mate saravano naitarama viso. Né soma antivarave. ³⁶ Sara antiva nai saiqa varairara soqaa varairave. Mwiva sara antu tairaro mwi sarava esaa enta esaa enta qaqiqai vahiqiro vuanarove. Mwitaa hirata sara vara tuarivavata, sara antuarivavata, mwi-tanasaqama qamwateqata varivarave.

³⁷ Mwo quavata tiava quqaa quama vaiso. Vaiti mwovano sara vara tutaira mwovano mwi sarara antirave. ³⁸ Ne ini titena tiqana, Mwovano saiqa vareqaro vara tutai sarara uro antuate, tuqo. Mwo hiasa tutoqauha tuseti saiqa vara seta sara vara tutaara, né mwisa sara antivarave, tiro.

Sameriaa airivano Iesusirara quqaave tura

³⁹ Iesusiva mwitaa ti varuvaro mwi nraaseva uro nai nraavunaasara tiqaro, Mwiva ne utu inraisara esaa tiva miso, tuvata Sameriaa nraase qora mwi mwatusaraqinaasa airivano Iesusirara so quqaa mwivave, tita. ⁴⁰ Mwitaa tiva seta Sameriaa qinaasa Iesusiva varunani nri nteta Iesusirara po tita tiqata, So sia qamwanrama vuane. E tirivata vari sera vuane, tuvaro Iesusiva mwisavata taara enta vaitero vurama.

⁴¹ Saatavanoqai Iesusira qua riegata so quqaa mwivave tita. ⁴² Mwisaw mirara tiqata, Sia vaasa e tianaraqaataitavauma te mwirara quqaa mwivave, turo. Mate tetavano nai nroqitaita rietama mwirara quqaa mwivave turo. Te taqauraro Kotiva mwira titaisaro mwiva tiri mwaa mwataraqaa varurasa saahaqama tiva tero avantu tiva taarivama variso, tita. Mwitaa turama.

Iesusiva nrora vaiti mwo nraaqiara saahaqama sora

⁴³ Iesusiva mwini taara enta vaitero mwiraqaatairo nai mwaata Karirini viro. ⁴⁴ Iesusiva nai tiqaro, Poropeti vaitivano nai mwaatani varisaro mwira nrutuvano sia virito vahirave, tura.

⁴⁵ Iesusiva Karirini vuvata mwi mwatanaasa mwirara qamwateqata varura. Mwi mwatanaasavata vesahu nato sarara nro entara Ierusalemmini uro variqata Iesusiva nrora saiqa varovata taqorara tita, mwisa mwirara qamwatora. ⁴⁶ Mwira qamwata mwatovaro Iesusiva qaiqaa Kenaani tauraa mwini variqaro qaqi nramari vara sero uaini nramariqama sonani nrura.

Nruvaro kamanira saiqa vaiti mwovano varuvaro mwira mwaaquvano nroraqama sero nriqa vuvaro Kapeniaani varura. ⁴⁷ Iesusiva Iutiatairo Karirini nrise tuvaro riero, mwi vaitiva Iesusiva varunani nrintero tiqaro, Sove e nrira ni maaqu nriqa vira saahaqama sairaro qaqi varianarove, tiro. Mwi vaitira nraaqiaravano qutu vuariva qaumaqa huvaro mwiva mwitaa tuvaro

⁴⁸ Iesusiva mwirara tiqaro, Né sia nrora saiqa suqe hira taqaraitita, siama né quqaave tivarave, tiro.

⁴⁹ Tuvaro nrora vaiti mwiva tiqaro, Nrora, ni maaquvano qutu vuasorave.

Qamwanrama nrirane, tuvaro ⁵⁰ Iesusiva tiqaro, So ena mwaatani vuane. I mwaaquvano qaqi varianarove, tiro. Mwitaa tuvaro mwi vaitiva Iesusiva qua tiva mwurara quqaa quave tiva sero, nai mwaatani viro.

⁵¹ Mwi vaitiva aarana vi varuvata mwira saiqa vaitinravuvano uro hunta seta mwira tiva mwita tiqata, I nraaqiaravano suqema viso, tita.

⁵² Tuvaro mwiva mwinravusa sapara hiro tiqaro, Nara huari vuqaave mwira nriqa viva taiqa visaro mwiva suqema viso? tuvata mwisa tiqata, Enta huari vu vitini tuvi viro 1 kirokuqa hisaro mwira nriqa viva taiqa virave, tura. ⁵³ Mwitaa tuvaro mwira qova ntipihi sovaro huari vu mwiqaraqaa Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, I mwaaquvano soma varianarove, tura. Mwitaa turara tiro, mwi vaitivavata mwira nravunaasavata Iesusirara quqaa mwivave turama.

⁵⁴ Iesusiva Iutiatairo nrirama Karirini variqaro mwi saiqara varova tauraa varova kuaiqa vahuraqa mwiva viro taaraqaa hura.

Iesusiva mwaaraqaa vaiti mwo saahaqama sora

5 Mwiraqaatairo Iutaavano omwata nro entava mwo nri ntovaro Iesusiva Ierusalemmini viro.

² Ierusalemmini vasaavura qeti mwo sipisipi qeti vahura. Mwira tataaqa nramari nruka mwira nrutu Vetasaiteave tuva vahura. Nramari tosasataa haraara nraavu sauquru vahuvata ³ haraara mwiqi nriqa vusa airinti varura. Vu qipa vusave, suqu uaqama vusave, suqu sauqu tapara vusave, mwisa variqata nramarivano qasaa hianira mwira vesa varura. ⁴ [Kuaa enta kuaa enta naavuniaava mwovano uto nramari qasaa huvaro mwisaqitairo mwovano

nraane nramariqi vuvaro mwira nara mwavantave nriqa vuva suqema vura.]

⁵ So mwisa nramari qasaa hianira vesa varuvaro vaiti mwovano airi ihi 38 ihiara nriqa vuvaro varuvavata mwiqi variro. ⁶ Varuvaro Iesusiva mwira taqero ntapihhi sovaro mwi vaitiva airi ihi nriqa vuvaro varura mwira sapara hiro tiqaro, I nriqa vuvariva taiqa vuvarive tira, e mwirara qamwaterave hiaro? tiro.

⁷ Mwitaa tuvaro nriqa vu vaitiva tiqaro, Nrorao, nramarivano qasaa hisaro mwovano ni saahaqamaqiro uto nramariqi saariva sia varisana ne nraante virera huqata mwosa nraante vuavo. Mwitamaqi vi variqana varuqo, tiro.

⁸ Nriqa vu vaitiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Tivira ena taarivata tu varera nruaane, tuvaro qamwanrama mwira mwavantavano suqema vuvaro ⁹ mwi vaitiva tiviro nai taarivata tu varero so nruora. Mwi entara mwaaraqaa mwitaama sora.

¹⁰ Mwaaraqaa mwitaama sorara tita, mwira saara Iutaa vaiti nroranravuvano vaiti suqema vura mwira irora hita tiqata, Mate mwaaraqaaave. Ena taari tu vare vinarara tiri mwaara quavano qao tirave, tita.

¹¹ Tuvaro mwi vaitiva tiqaro, Qaqao, vaiti mwovano ni suqema saiva niara ena taari tu varera nruaane tisanama ne mwitaa huqo, tiro.

¹² Tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano tiqata, Ta vaitivave iara tivira ena taari tu varera nruaane tiso? ¹³ tuvaro mwira mwavantavano suqema vu vaitiva sia mwira nrtutu ntapihura. Mwini nraase qora airivano varuvaro Iesusiva qamwanrama vi vuvaro mwi vaitiva sia Iesusira nrtutu ntapihura.

¹⁴ Mwira nrtutu sia ntapihiraitiro varuvaro Iesusiva naatiara variqaro taqo- varo mwi vaitiva nraavu nrora Kotira nraavuqi varuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, So taqaane, i mwavan-

tavano suqema viso. Mwo inraisavano mwira nraatarariva i ru saaso tira, siama qaiqaa uaqqa hi saiqara utuqira vuane, tiro.

¹⁵ Mwitaa tuvaro mwi vaitiva mwiqitairo veva ntero uro Iutaa vaiti nroranravu tiva niro tiqaro, Mwira nrtutu Iesusiva mwivama ni mwavanta suqema saiso, tiro. ¹⁶ Tuvata mwisa riovaro Iesusiva mwaaraqaa mwira suqema sorara tita, mwisa mwira saara mwi entaraqataita Iesusira qoraqama mwate varura.

¹⁷ Mwitaa huvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Ni qova esaa enta saiqa vare varisanama nevata saiqa vare varuqo, tiro.

¹⁸ Tuvata mwi quara saara Iutaa vaiti nroranravuvano mwoqama seta Iesusira ru sarerata uti varita tiqata, Tauraa Iesusiva te mwaara entara tuna quara nteqqa saiso. Mwira naatiara mwiva Kotirara ni qorave tiso. Mwiva qumina vaitivano variqaro mwiva Kotira votima sero Kotisantiriho kuaaqaa varireraro uti variso, tita.

Ni qova varai saiqarama nevata varauqo tura

¹⁹ Iutaa vaitinravuvano mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaate. Ne mwira mwaaquvano variqana siama nena nraato tusena mwi inraisara varaanirave. Ni qova saiqa varaisana ne taqaura mwi saiqaraqaima vare varuqo. Ni qova mwitaa mwitaa isana ne mwira mwaaquvanovata mwitaa mwitaa hi varuqo. ²⁰ Ni qora mwutusavano ni nai mwaaquara vaisarora tiro, mwiva nai vare vari saiqara esaa saiqa ni tiva miso. Naatiara ni qova ni tiva miraqe ne mwaa saiqara nraatara saani saiqarama varaanirave. Ne mwi saiqara mwi saiqara varaarita né mwira taqetama mwoqama seta nriharama vivarave.

²¹ Ni qova qutu vuasa qaiqaa vara tivumase varivave. Ni qova mwitaa hintema sena ne mwira mwaaquvanovata variqana ni mwutusa vahiani nraase qorasa qaqi vara tivuma saarita mwisa qaqi variqita vivarave. ²² Ni qova nai siama nraase qora ko tianarove. Mwiva mwi saiqara ni mitaisana ne mwira mwaaquvano variqana so ko tianirave. ²³ Mwiraqaataita nraase qoravano ni qora nrutu tuaaheraantema seta mwisa ni mwira mwaaqu nrutuvata tuaaherevarave. Mwovano sia ni mwira mwaaqu nrutu tuaaherariva siama ni qova ni titaira nrutuvata tuaaheraanarove.

²⁴ Ne quqaa qua tianira riaate. Mwovano ni qua riero quqaama Kotiva mwira titaivave tiariva, mwivama esaa enta esaa enta qaqi variqiro vuanarove. Mwi vaitiva siama qua varaanarove. Mwiva mwaa entara sia esaara qutu viraitiro, mwiva esaa enta qaqi variqiro vuarivama variso. ²⁵ Ne quqaa qua tianira riaate. Mwo enta nriariva qaumaqa iso. Mwi entaraqaa qutu virera utisa, mwisa Kotira mwaaqu ni qua rievare. Ni qua riesa soma qaqi variqita vivarave. ²⁶ Qaqi variqita qua osarava ni qoraqi vaisaro ni qova nai mwaaqu ni nroraqama saisarova mwiraqi vahintema sero qaqi variqita qua osarava niqivata vahiso. ²⁷ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara tiro, ni qova ni nroraqama saisana ne mwatani vari nraase qorasa so ko tianirave. ²⁸ Né sia ne qua tianirara nriharama vuata. Mwo enta nri ntairaqa ne mwisa nraaraarita mwataqi quntama te nraase qorasa ni qua rieta, ²⁹ mwisa quntama teraqitaita tivivarave. Hini hisa suqe saiqa varesa tivita qaqi variqita vivarave. Hini hisa uaqaa hi saiqara utisa tivita nrora quma varevarave.

Vaiti mwo husavata Iesusira osarara tura

³⁰ Ne variqana siama nena nraato tusena mwo inraisa varaanirave. Kotiva tiva mi varisana mwira qua rieqanama ne nraase qora so ko tianirave. Siama ne nena mwutusa nti saiqara vare varuqo. Ne ni qora mwutusa nti saiqarama vare varuqo. Mwitaamaqi vi varuvara tina, ne nraase qora qua ntapihi sena ko tianirave.

³¹ Ne nenavano nena osarara tiariro mwovano ni quara sia quqaa quave tiasorave. ³² So mwovano variqaro ni osarara tiva ni variso. Ne ntapihi sauqaro mwiva niara tiva ni quava quqaa quama vaiso. ³³ Né tauraa vaiti mwonravu titovata mwisa uto Ionira sapara huvaro Ioniva ni osarara ntapihi mwisa tiva nurave. ³⁴ Vaitivano ni osarara tianira sia ne mwirara nroraqama sena riauqo. Kotiva ini vitaarive tina, ne mwi quara tiva nuqo. ³⁵ Ioniva variqaro ova vovima sero ite varuvata né variqata mwiva itorara sia muahaama seta qamwata mwatorave.

³⁶ So ni osarara tiariva Ionira nraatararivama variso. Ni saiqavano niara tiva ni variso. Ni qova saiqa ni mitaira ne mwi saiqara vare varuva, so mwi saiqava ni osarara tiva ni variso. Nraase qoravano ni saiqa taqeqatama soma ni qova ni titairave tivarave. ³⁷ Ni qova ni titaiva, mwivama ni osarara tiva ni variso. Né sia mwira qua rieta, sia mwira viri taqaarave. ³⁸ Mwiva ni titaisana tuvugata né sia niara quqaa mwivave tiavo. Né sia mwitaa tiavarora tiro, Kotira quavano sia ini vu nraatoqi vaisata variavo.

³⁹ Né tiqata, Saiqe Kotira vukuqi aitunga seta taqeta esaa enta esaa enta qaqi variqita vuare, ti variarave. So mwi vukuraqi vahi quava ni osarara ti varisata ⁴⁰ né sia ne varunani nriavana

ne qaqi variqi vi inraisara ini nurave. Ne hunani nriataara vaisata né sia nriarave.

⁴¹ Siama ne vaitiqaatana nrora nrtutu vaaranirave. ⁴² Ne ini ntapihi sauqo. Ini mwutusavano sia Kotirara vaisata variavo. ⁴³ Kotiva ni qova ni titaisana ne nena qora nrtutu varena nruqatavata né sia ni qamwata seta vitaarave. Mwovano nai riemwa sero nai nrtutu tuaaherareraro hirata né qamwanrama seta mwira qamwata mwatevarave. ⁴⁴ Né nai nrtutu nai nrtutu tuaahererara nroraqama seta rieqata sia Kotiva ini nrtutu tuaaheraranrara nroraqama seta riaavo. Mwitaa hi variqata né nataama setave niara quqaa mwivave tivarave?

⁴⁵ Naatiara nena qora vuqaa variqana sia nevano iniqaa qua vataanirave. Mosesiva níta haivaqava, mwivama iniqaa qua vataanarove. Né Mosesirara mwiva tiri saahaqa hianarove tiarave. So naatiara mwivama iniqaa qua vataanarove. Mosesiva qara ntuva to quava niara tisata né mwira quara sia quqaa quave tiarave.

⁴⁶ Né Mosesiva tu quarara quqaa quave tiatirio, né ni quaravata quqaa quavema tiatiri. ⁴⁷ Né mwira quara sia quqaa quave tiqata nataama setave né ni quaravata quqaa quave tivarave? Né sia so mwitaa hivarave, tiro. (Iesusiva mwi quara Iutaa nrora vaitinravu tiva nura.)

Iesusiva sara airiqama sero tusama nura

(Matuu 14:13-21; Maaki 6:30-44; Ruku 9:10-17)

6 Mwiraqaatairo Iesusiva uro Kariri nruka, mwira nrtutu mwo Taipiriaasi nruka vara mwaini sero votuqi nruka mwiraqaa qarero hini tosani uro variro. ² Uro varuvata nraase qora airivano taqovaro Iesusiva nriqa vusa suqema sovatarata tita, mwisa Iesusira vataqita vita. ³ Mwira vataqita vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata uro taaqisa-

taa mwatasaa viro varura. ⁴ Mwi entara Iutaavano vesahu nato sarara omwata nro entava qaumaqa hura.

⁵ Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata mwatasaa viro variqaro taqovata nraase qora airivano mwira vataqita nrua nrima uairama vita varuvaro Iesusiva Piripira sapara hiro tiqaro, Te taitaitave sara soqama seta mwi nraase qorasa niarata nrevarave? tiro. ⁶ Iesusiva nai mwisa sara niani osarara vaasa ntapihiro mwiva Piripira qaqi mwataara hiqaro mwitaa tura.

⁷ Tuvaro Piripiva tiqaro, Qaqao, sarara 200 kinaa nrora munima seta vara ntuqama niarata mwisa pataqa pataqaqai varevarave. Airi nraase qoravano variavo, tiro.

⁸ Tuvaro Iesusira nraaqiara mwovano Enturuva Saimoni Pitaara qatavano tiqaro, ⁹ Naako mwovano mwaini variso. Mwiva mpereti hini sauquruvata tavusa taaratanavataqai vataiva vaiso. Nataama serove mwiqatanava airi nraase qoraqi so vahianarove? tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Nraase qorara tivata mwatasaa vita variate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro mwini mwusauvano vahuvata vaiti 5,000 nravu airivano mwatasaa vita varuvata (nraasevata airivano mwatasaa vita varura.) ¹¹ Mwisa mwatasaa vita varuvaro Iesusiva mpereti mwira vara sero Kotirara suqeve tiva sero, nraase qora mwatasaa vita varusa tusama sero niro. Tusama niro tavusavata vara sero kuaa qarama sero mwatasaa vita varusa tusama sero nuvata mwisa vara seta so nrora. Mwisa niari nraataa huntama mwi sarara so nrora.

¹² Mwisa so nrovaro Iesusiva nai nraaqiaranravuara tiqaro, Mwisa nre-qata viti vaatise sarara tuntu ntuvaantua hiate. Saravano qumina viro raupiri hiasorave, tuvata ¹³ mwira nraaqiaranravu-

vano nraase qoravano sauquru mpereti nreta viti vaati sora tuntu seta ntutantu-toraqi 12 nravu kuraama sora.

¹⁴Kuraama sovata so nraase qora mwini varusa taqovaro Iesusiva nrora saiqa vara sovata mwisa tiqata, Poropeti vaitivano mwatani tuvuariva so quqaa mwaa mwi vaitivave, tita. ¹⁵Mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihi sovata nraase qoravano sai mwira nroraqama saararo qoravani tiri vuniaa vaiti nroravano variarive tiqata Iesusiva tu vararera uti varuvaro Iesusiva mwira ntapihi sero mwisa mwitaa hivorave tiva sero, qaqira sero uto ntantero taaqiqaa nariaraa uro varireraro vura.

Iesusiva nruka turuqaa suqu ntavaqiro vura

(Matu 14:22-33; Maaki 6:45-52)

¹⁶Iesusiva taaqiqaa uro varuvaro enta hireraro huvata mwira nraaqiaranravuvano nruka tosasata uto nteta ¹⁷votuqi mwaari nteta nrima ntanteta Kapeniaaminiara vita. Mwisa mwiniara vuvaro anoma entama vuvaro ¹⁸Iesusiva sia tuvuvata mwisa nrukaqaa vi varuvaro toqa vauruvuvano nroraqama sero tiqaroma nruka nramari raaqutaqiro nri varura. ¹⁹Mwitaa huvata mwira nraaqiaranravuvano nrukaqaa satariqo votu raaqutaqita viqata 5 kiromitave iso 6 kiromitave mwisa vara seta nruka vutaqaa nrita taqovaro Iesusiva nramari turuqaa suqu ntavaqiro viqaroma votu qaumato nruvata mwisa mwira nraatu mwoqama seta aatu hi varura.

²⁰Aatu hi varuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Sia aatu hi ate. Nema nruqo, tiro. ²¹Tuvata mwisa so votuqi mwaari ntaane tuvaro mwaari ntovaro votuvano qamwanrama mwisa virera hunani uro ntoro.

Nraase qoravano Iesusirara huua hi varura

²²Mwira qararaara nraase qora nruka tosa hini varusa taqovaro votu kuaiqavano vahuvata mwisa ntapihi sovaro Iesusiva sia mwitairo nai nraaqiaranravu sapata mwaari ntero vuvata mwisa niariaraa votuqi mwaari nteta vura.

²³Mwisa mwitaama rieta varuvata Taipiriaasitaita votu mwonravuvano nrima tauraa Iesusiva sarara suveve tiva sero, tusama nuvata nraase qoravano nro mwatara qaumato nruvata ²⁴mwo nraase qora mwini varusa taqovaro Iesusiva sia mwini varuvata mwira nraaqiaranravuvata sia varuvata mwisa votuqi mwaari nteta Kapeniaani Iesusirara huua hirerata vura.

Iesusiva naavuniaa mperetiara tura

²⁵Mwisa Iesusira huua hirerata vusa uro nruka tosa hini Iesusira huua seta mwirara tiqata, Mwaara ti variara vaitio, taireve e mwaini nrira hiaro? tuvaro ²⁶Iesusiva tiqaro, Ne quqaa qua tianirariaate. Né mpereti airiqama nraarara rieqatama niara huua hi variavo. Né sia ni saiqa osara ntapihi paahimase rieqatavauma niara huua hi variavo. ²⁷So siama qaqi sara tapitaani sarara vararerata saiqa varaate. Né mwitaa hira qaqira seta esaa enta qaqi variqi vuani sarara vararerata saiqa varaate. Mwi sarara ne mwatani mwatatai nraaqiarava variqana soma ne ini nianirave. Kotiva ni qova mwivama ni nroraqama saisana ne so mwitaa hianirave, tiro.

²⁸Iesusiva mwitaa tuvata mwisa mwira sapara hita tiqata, Te Kotira saiqa vararera hiqata, nataa nataave hianarave? tita. ²⁹Tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, Kotiva iniara mwaa saiqara varaate ti variso. Mwiva titai vaitirara né quqaa mwivave tiate tiso, tiro.

³⁰Mwitaa tuvata mwisa tiqata, So nara saiqave tiri tiva timwiraqe te mwira taqeta i osarara quqaave tianarave? ³¹E nara saiqa nrora saiqave varenarave? Tiri haivaqasa haaru qumina mwatani variqata naavuniaa sara nrorage. Mwisa *mana*a nrorage. Mwirara Kotira vukuqi qara ntuva tova mwitaama tiro: Mwiva naavuniaa sara nurave, turave, tita.

³²Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaate. Haaru mwi entara Mosesiva ini haivaqasa sara niqaro sia quqaa naavuniaa sara mwisa nurave. Ni qova, mwivama naavuniaa sara quqaa sara niarivama variso. ³³Mwatani variasa mwisa qaqi variqi vuata tiro, naavutairo uto vari vaitiva, mwi vaitivama Kotira saravano variso, tiro.

³⁴Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Nrorao, so e mwi sarara tiri timwiqira vuane, tita. ³⁵Tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, So ne qaqi variqi vi sarava mwaa mwivama varuqo. Ne hunani nriariva siama sara nraataa hianarove. Niara quqaa mwivave tiariva siama mwira nramari nraata hianarove.

³⁶Ne vaasa iniara tiqana, Né ni taqeta-vata sia niara quqaa mwivave tiavo, turave. ³⁷Ni qova ni miari nraase qorasa, mwisa ne hiarinani nrivarave. Mwisa ne hiarinani nrivaqena ne siama mwisa qoririma nataanirave. ³⁸Ne naavusaina sia nena vu nraato tusena saiqa vararera tuvuvave. Ne ni titaira mwutusa vahi saiqara vararera tuvuvave. Ni titaira Kotira mwutusa vahiva mwitaamama vahirove. ³⁹Mwiva nraase qora ni misa ne mwoku raupirima saasorave. Ne mwisaqaa ntaqaihiqi vina esaara entaqaa vara tivuma saarita qaqi variqita vivarave. ⁴⁰Qaiqaa ni titaira mwira mwutusa vahiva mwitaamama vahirove. Esaa nraase qora ni mwira mwaaqu taqeta quqaa mwivave tisa, mwisama qaqi variqita vivarave. Ne esaara en-

taqaa variqana mwisa tivuma saarita qaqi variqi vivarave. So ni qora mwutusa vahiva mwitaamama vahiso, tiro.

⁴¹Iesusiva tiqaro, Ne naavutaina tuvu mperetivave, turara tita, Iutaa nroranravuvano nrutu nruru tita tiqata, ⁴²Qaqao, mwi vaitiva Iesusiva Sosepira mwaaquvanove. Mwira nrosa qosa te taqaunarave. So naraqamave mwiva ne naavutaina tuvuvave tiso? tita.

⁴³Mwisa mwitaa ti varuvaro Iesusiva tiqaro, Eqaate. Né sia nrutu nruru tiate.

⁴⁴Ni qova ni titaiva sia vaiti mwo vitairera, mwi vaitiva siama ne hunani so nri-anarove. Ni qova vitaarisa mwisaqaima ne hunani nrivarave. So mwisa nri-vaqe ne esaara entaqaa mwisa vara tivuma saarita mwisa qaqi variqi vivarave. ⁴⁵Haaru poropeti vaiti mwovano mwitaama qara ntuva tero tiqaro,

Naatiara Kotiva esaa nraase qora tiva ni varirata mwira saiqa ntapihivarave, turave. (Ais 54:13)

Ni qova saiqa tiva nirata mwisa ni qora qua riesa mwisaqaima ne hunani nrivarave. ⁴⁶So sia vaiti mwovano ni qora taqaiva varirave. Ne Kotiva hinataina tuvuvave, neqai mwira taqaurave.

⁴⁷Ne quqaama tuqo. Niara quqaa mwivave tiariva qaqi variqiro vuanarove. ⁴⁸Nraase qoravano sara nreta qaqi variqi viva ne mwaa mwi saravama varuqo. ⁴⁹Ini haivaqasa qumina mwatani variqata naavuniaa sara, mwira nrutu *mana*a mwi sarara nravaqi viqatavata uro qutu vurave.

⁵⁰So mwo saravano naavutairo tuvirave. Mwi sarara nraariva siama esaara qutu vuanarove. ⁵¹So ne qaqi variqi vi sarava mwiva naavutaina tuvuvave. Mwovano mwi sarara nraariva, mwiva qaqi variqiro vuanarove. Ne sara mwirera nena mativata nena mwavantavata mwianirave. Mwatani variasa qaqi

variqita vuata tina, ne mwira nianirave, tiro.

⁵²Tuvaro Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano niariqai irora hita tiqata, Mwiva nataama serove nai mwavanta tiri timwiraqe nraanarave? tita.

⁵³Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Quqaama ne tuqo. Ne mwatani mwatatai nraaqiarava ne variarita né sia ni mativata nraarevata nraivera, né siana qaqi variqita vivarave. ⁵⁴Ni mativata ni nraarevata nraariva qaqi variqiro viraqe ne esaara entaqaa mwira qaqi vara tivuma saanirave. ⁵⁵Ni mativano sara tanarama vaisaro ni nraarevanovata nramari tanarama vaiso. ⁵⁶Ni mativata ni nraarevata nraariva niqi variraqena ne mwiraqima varianirave.

⁵⁷Ni qova mwiva qaqi variqiro viva variqaro mwiva ni titaisanama ne mwiva qaqi variqiro viraqaatana nevata mwaini uto qaqi variqina vuqo. So mwira votima sero vaiti mwovano ni nraaqiro vuariva niqaatairo qaqi variqiro vuanarove. ⁵⁸So ne mwi sarava naavutaina tuvuvave. Ini haivaqasa haaru mwo sara manaa nraaqita vita uro qutu vurave. So sia ne mwi sarara voti huvama varuqo. Ni sara mwaa nraariva esaa enta qaqi variqiro vuanarove, tiro.

⁵⁹Iesusiva Kapeniaani mwaara nraavuqi variqaro mwi quara tura.

**Iesusira vataqita vusa
mwonravuvano mwira
qaqira seta vura**

⁶⁰Iesusiva mwi quara tuvata mwira vataqita nruosa mwonravu variqata mwi quara rieta qaqaqo tita, Mwi quava muaara ntai quarama tiso, Tavave mwi quara so ntapihianarove? Sia te so ntapihianarave, tita.

⁶¹Mwisa tirema seta mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihuvata mwira vataqita nruo vaitisa mwirara nruu nrauru tiqata mwira irora hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Mwi quara saarave niara nruu nrauru ti variavo? ⁶²So ne mwatani mwatatai nraaqiarava varuqo. Ne naatiara uto ntantana nena variavara qoqaraanani uro variarita né mwira taqeta nataave hivarave? ⁶³Vaitivano mwaraqura vataava varisaro mwira mwaraquravano mwiraqi varisarora tiro, mwi vaitiva qaqi varirave. Mwira mwaraquravano mwi vaitiraqi sia varirera, sia mwira mwavantavano mwira so saahaqa hiraro mwiva qaqi variqiro vuanarove. So ne vaasa turara sia ne qumina mwavantara turave. Ne qaqi variqi vi mwaraqura osarara ini tiva nurave. ⁶⁴Ne qaqi variqi vi osarara ini tiva nurave. Ne mwitaa tuqata né hininravuvano sia ni quara quqa quave tiavo, tiro.

Iesusiva haaru hoqaro entaraqatairo vaiti mwonravuvano naatiara mwirara sia quqaq mwivave tisa ntapihi sora. Vaiti mwovano mwira nraavutaasa uro tiva niro mwira qovarama saaniravata ntapihi sora. ⁶⁵Mwisa mwitaa mwitaa hirara ntapihi sero Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Mwirara rieqanama ne vuni tiqana, Sia ni qova sove tirera, sia mwovano ne hianirani so nrianarove, turave, tiro.

⁶⁶Mwitaa tuvata mwira saara Iesusira vataqita vusa airivano mwira esaara qaqira seta nrima ntanteta vura.

⁶⁷Mwitaa huvaro Iesusiva nai nraaqiara 12 nraavu sapara hiro tiqaro, Névata mo? Né ni qaqira seta vinceratave hiavo? tiro. ⁶⁸Tuvaro Saimoni Pitaava mwira tiva mwiro tiqaro, Nrorao, tirenravu ta vaitiva hinanive vuanarave? Ema qaqi variqi qua osarara tiaravama variaro. ⁶⁹Tirenravu iara quqaama mwivave

tiqatama ntapihise taqaurara eqaima Kotira sotata vaitivano Kotiva hinataira tuvuaravave, tiro.

⁷⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, So ne ini 12 nraavu nraarama sena vitaurave. Ne 12 nraavu ini nraarama tauraqitairovata mwokuvano uaqā hi vaanavama variso, tiro. ⁷¹Iesusira nraaqiara 12 nravuqitairo Iutaasiva Saimoni Isikeriotira mwaaquvano naatiara Iesusira qovarama saanirara rieqaro Iesusiva mwitaa tura.

Iesusira qatanravuara tura

7 Mwiraqaataita Iutaa vaiti nroranravuvano mwira ru sarerata uti varuvarora tiro, Iesusiva sia Iutiaani nruaraitiro, qaqira sero Kariri mwatani variqaro mwiniqai nrue varura.

²Mwi entara omwata nro entava mwo qaumatoqa hura. Mwira nrutu *Haraara Nraavu* omwata. (Haaru mwisa haivaqasa qumina mwatani variqata haraara nraavuqi varu entarara rieqatama omwata nrora.) Omwata nro entava qaumato vahuvata ³Iesusira qatanravuvano tiqata, So mwaini sera vetara Iutiaani virata i vataqita visa i saiqa taqaate. ⁴Nai nrutu viriniqa hiarive tiro, mwovano sia nai saiqa uqeta sasa hirave. E quqaa mwi saiqara mwi saiqara vare varirera, so uro ntera quqaa variqara mwi saiqara mwi saiqara varairata esaa mwisa i taqaate, tita. ⁵Mwira qatanravuvano Iesusirara sia quqaa mwivave tiqatara tita, mwisa mwitaa turama.

⁶Mwitaa tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, Ne mwini vuari entava siana nri ntaiso. Né soma api enta vivarave. ⁷Mwatani variasa sia ini nraavutaaqa hivarave. Ne mwisa saiqara uaqā hi saiqarave tiva seqana ntapihī tiva nurave. Mwitaama vutu seqana tiva nuqata mwisa ni nraavutaaqa hi variavo. ⁸Nén-

ravu omwata nrorera hianani vuate. Ne mwini vuari entava sia nri ntaisana ne mate sia vuanirave, tiro.

⁹⁻¹⁰Iesusiva mwitaa tiva sero Karirini varuvata mwira qatanravuvano omwata nrorera hunani vuvaro Iesusiva vari sero naatiara mwivavata mwini viro. Mwiva sia quqaa viraitiro, uqeta sero mwini vura. ¹¹Vuvata Ierusalemīni omwata nroraqi Iutaa vaiti nroranravuvano mwirara aitutu hi varita tiqata, Mwiva tanave variso? ti varura. ¹²Mwitaa ti varuvata qaqi nraase qoravano Iesusirara tirema seta mwo qua mwo qua tura. Hini husa mwirara tiqata, Mwiva suqe vaitivanove, tuvata hini husa mwirara tiqata, Qaqao, mwiva nraase qora api aaraqai tiva ni vari vaitivave, tita. ¹³Iutaa nrora vaitinravu nraatu aatu hiqata mwisa sia Iesusirara vutu seta mwitaa tura. Mwisaqitairo sia mwovano vutu serovata tura.

¹⁴Mwitaamaqita vuvaro omwata nro entava hininravu taiqa vuvaro Iesusiva nrintero Kotira nraavu nroraqi variqaro Kotira qua nraase qora tiva ni varura. ¹⁵Mwiva tiva ni varuvata Iutaa vaiti nroranravuvano mwira qua rieta nriharama vita tiqata, Qike, mwiva sia tirivata sikuru tivave. Nataama serove mwiva mwo qua mwo qua osara so ti variso? tita.

¹⁶Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Siana ne nena qua mwasaasa ini tiva ni varuqo. Kotiva ni titaiana ne mwira qua mwasaasama ini tiva ni varuqo, tiro. ¹⁷Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Kotira mwutusa vahirara rieqaro mwira saiqa varaataa hiariva, mwivama ni qua tusama sero tiqaro, Mwiva Kotira quama ti variso, mwiva nai quama ti variso, tianarove.

¹⁸Mwovano nai vu nraato tusero qua ti vari vaitiva, mwi vaitiva nai nrutuaraqai rieqaro varirave. Mwovano nai titaira nrutuaraqai riemwaqiro vi vari

vaitiva, mwi vaitiva quqaa quaqaima ti-saro siama unra qua mwiraqi vahirove. ¹⁹ So quqaa ini haivaqava Mosesiva qua mwaara Kotiva mwitaa mwitaa hiate tu quara ini tiva nurave? So sia iniqitairo mwovano mwi quara vataqiro vi vari-rave. Mwitaa hiqata né naraqamave ni ru sarerata uti variavo? tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwini uairama vita varusa tiqata, E ueraqama vuaro. Tavave i ru sarera uti variso? tita.

²¹ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne (mwaara entaqaa) nrora saiqa kuaiqa varauqata né mwirara nrharama vuavaroma sia ini sasa iso. ²² Ini haivaqava Mosesiva mwaara qua tiqaroma qoraisi nraaqiarara mwira mwavanta toqa saate. (Qoraisi nraaqiara mwatataivata 8 enta nritarairata mwira mwavanta toqa saate,) turave. So sia Mosesiva tauraaqama mwi quara turave. Mosesira haivaqasavara mwi quara vuniqamase turave. So né mwi quara rievatama 8 enta nritarairata qaqi entaqaa, mwaara entaqaa, né qoraisi nraaqiara mwavanta toqa nate variarave. ²³ Mosesira qua nteqa saarorave tiqatama né mwaara entaqaa qoraisi nraaqiara mwavanta toqa nate variarave. Mwitaa hi variavana ne mwaara entaqaa nriqa vi vaitira suqema sauqata né naraqamave mwira saara ni irora hi variavo? ²⁴ Né niqaa qua vatarera hiqatama, hauri qumina néta vu nraato tiraqa niqaa qua vatevorave. Né quqaa vahiani inraisaraqaa niqaa qua vataate, tiro.

Iesusiva mwiva Kotiva titai vaitivave? tura

²⁵ Iesusiva mwitaa ti varuvata Ierusaremiqinaasa mwonravuvano Iesusirara mwo vaitinravu sapara hita tiqata, Mwi vaitirave mwisa ru sarerata uti variavo? ²⁶ So taqaate. Mwiva qoqaa

variqaro qua ti varisata mwisa sia nrima mwiraqaa mwirara mwo qua tiavo. Quqaave mwisa Iesusirara mwiva mesaiaa vaitive tiavo? ²⁷ So te Iesusiva mwitairo nri osarara ntapihuro. Mwiva mwi mwatusaraqitairo nrivave. Mesaiaa vaitivano qovarama viraro siama tiriqitairo mwokuvano mwiva mwitairo nrhani osarara so ntapihianarove, tita.

²⁸ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva Kotira nraavu nroraqi mwasaasa tiva ni variqaro aasara ntava sero mwisa saparama natero tiqaro, Quqaa né ni ntapihi saarave? Quqaa né ne mwitaina nru osarara ntapihi saarave? So sia ne nena vu nraato tusena nruvave. Ni titaiva mwiva quqaa saiqa vare varivave. Né sia mwira ntapihiarave. ²⁹ Ne mwira ntapihurave. Mwivama ni titaiana ne mwiva hinatana tuvuvave, tiro.

³⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwi quara saara mwira ntavaaqavu saare tiqata-vata sia so mwira tu varora. Iesusira ruse entava sia nri ntovatarata tita, mwisa sia so mwira tu varora.

³¹ Mwitaa huvata nraase qora mwisaqitaita airivano Iesusirara quqaa mwivave tita. Mwisa mwataama tita, Iesusiva nrora saiqa vare variso. Mesaiaa vaitivano nrhariva mwiva Iesusira saiqa sove nraatarata saanarove? Sia so mwira nraatarata saanarove. Iesusiva mwivama mesaiaa vaitivano variso, tita.

Parisi vaitinravuvano niari porisi vitora

³² Parisi vaitinravuvano variqata riovata nraase qoravano uairama vita Iesusirara tirema seta mwitaa ti varuvata Parisi vaitinravuvata, Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nronranravu-vata, mwisa niari porisi titovata mwisa Iesusira ntavaaqavu seta karavuqi sar-erata vita.

³³Mwisa vuvaro Iesusiva tiqaro, Ne ini sapata pataqa vari senama mwata mwaaqaataina ni titaiva hinani virerave.

³⁴Mwi entara né ni huaama saare tira, siama so ni huaama sevarave. Né sia soqamase virera hinani ne virerave, tiro.

³⁵Mwitaa tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano nai sapara hi nai sapara hita tiqata, Mwiva taini viraqeve te sia so mwira huaama saanarave? Mwiva Kiriki mwatusa mwonravuqi Iutaa mwonravuvano variananive uro qua tiva nireraro virerarove? ³⁶Mwiva nariara tiqaro, Né ni huaama saare tira siama so ni huaama sevarave, tiso. Né sia soqamase virera hinani ne virerave, tiso. Mwiva mwitaa tiqaro nara quave tiso? Siama te mwira qua ntapihita huro, tita.

Ini mwutusaqitairo qaqi variqi vuani nramariva ntavaqiro vuanarove tura

³⁷Mwitaa tuvaro omwata nro entava esaara enta nri ntorra. Mwi entarara nrora entave tura. Esaara enta nri ntovaro Iesusiva mwi entaraqaa tiviro paatiro tiqaro, Nramari nraataa hiariva ne hunatairo soma nrima nraanarove.

³⁸Kotira vukuqi qara ntuva to quava niara mwitaama tiro:

Niara quqaa mwivave tiariva variraro mwira mwutusaqitairo rumwu vortima sero qaqi variqi vuani nramariva ntavaqiro vuanarove, turave, tiro. (Ais 44:3)

³⁹Iesusiva tiviro variqaro mwi quaraqaa ntuva sero Kotira Mwaraqura nianirara tiro. Nraase qoravano Iesusirara quqaa mwivave tisa Kotira Mwaraqura varerara tura. Mwi entara Iesusiva sia qutu viro qaiqaa qaqi tiviro naavuni vurara tiro, sia Kotira Mwaraqura nu entava vahura.

Nraase qoravano niari tusama vura

⁴⁰Iesusiva mwitaa tuvata nraase qora uairama vusa airivano tiqata, So

quqaama Iesusiva poropetivano variso. Kotiva mwira saahaqa hi varisaro mwiva mwira qua ti variso, tita.

⁴¹Tuvata mwonravuvano tiqata, Mwiva mesaiaavanove. Mwiva Kotiva titai vaitiva tiri saahaqa hiarivave, tita. Tuvata mwonravuvano qaqao tita, Mesaiaavano siama Kaririqitairo nrianarove. ⁴²Kotira vukuqi mesaiaa vaitiara qara ntuva tova mwitaama tiro: Mesaiaavano Devitira kuaa osarama variraro Vetarahemi Devitiva varu mwatusaraqí mwira mwata taanarove, turave, tita. (Maika 5:2)

⁴³Mwitaa tiqata nraase qora ntuvaaquama vita varusa hininravuvano Iesusirara qamwateqata varuvata hininravuvano sia mwirara qamwateqata varura. ⁴⁴Hininravuvano Iesusira karavuqi sarerata uti varura. So mwi entara sia mwisaqitairo mwokuvano Iesusira tuvarora.

Porisi vaitinravuvano qaqi uro ntanteta nrura

⁴⁵Porisi vaitinravu vaasa titosa nrima ntanteta Kotira saiqá vara mwate varusa mwisa nronranravuvata, Parisi vaitinravuvata, mwisa hunani uro ntovata mwisa tiqata, Qaqao, né mwira vita varetá nriataara vaisata naraqamave qaqi nriavo? tuvata ⁴⁶porisinravuvano tiqata, Te riauraro mwiva sia qumina vaitivano qua tintema sero qua ti variso, tita.

⁴⁷Tuvata Parisi vaitinravuvano tiqata, So nevata mwira unra quara quqaa quave tita hiavo?

⁴⁸Né ntapihitave hiavo? Tavave tiri nrora vaitinravuqitairove, Parisi vaitinravuqitairove, Iesusirara quqaa mwiva mesaiaa vaitivano variso tiso? Siama tirinravuqitairo mwovanovata mwitaa tiso. ⁴⁹Qaqi qumina nraase qora uairama vita variasa sia Mosesira qua mwaara so ntapihí riarara tiro,

mwira saara Kotiva mwisa qoraqama nataanarove, tita.

⁵⁰Parisi vaitinravuvano mwitaa tuvaro Parisi vaiti mwokuvano Nikotimaasiva mwiva entaqi Iesusira uro taqova, mwiva qaqaqo tiro, ⁵¹Te teta qua mwaara rieqatama sia ko tiraitita, vaitiqaq qumina qua vataarorave. Te ko nraanteta tiataarave, tiro.

⁵²Mwitaa tuvata mwisa tiqata, E mo? E Kariritaira nriaravave? E Kotira vukuqi taqaane. E mwiqi taqairaro siana Kariritairo poropeti vaitivano qovara hianarove, tita. ⁵³[Mwitaa tiva seta niari nraavuni niari nraavuni vuvaro Iesusiva Oripri taaqiqaa uro varura.

Api nruo nraaserara tura

8¹⁻²Mwira qararaara toqa entaqi Iesusiva uro ntantero Kotira nraavu nroraqi vuvata nraase qora airivano uairama vita varuvaro Iesusiva mwatasaa viro variqaro qua tiva ni varura.

³Tiva ni varuvata mwaara osara ti varu vaitisavata, Parisi vaitinravuvata, mwisa nraase mwo vita varetta nrura. Mwi nraaseva vaati vataava mwo qoraisivata nrue varuvata mwisa taqama seta mwira viteta Iesusiva hunani uro nraase qora vuqaa mwira sovaro tiviro varuvata mwisa Iesusirara tiqata, ⁴Mwaara ti variarao, mwaa nraaseva vaati vataava mwo qoraisi vatama sero nrue varisata te mwira taqeta tu varetta nruro. ⁵Mosesira mwaara quavano mwitaama tiro: Nraasevano mwitaa hirera, oriqotaita ntuqutu saivaro qutu vuarive, turave. So e mo? Nara quave mwirara tinarave? tita.

⁶Iesusirara api qua tiraqe te mwiraqaa qua vataare tiqata mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva sia qua tiraitiro, kakataama viro nai vukahiqo mwataqaa qara nti varura. ⁷Qara nti varuvata mwisa tivita variqata

mwo qua mwo qua Iesusira sapara hi varuvaro Iesusiva mwaaviara viro mwisara tiqaro, Iniqitairo mwovano sia uaq hi saiqara utuariva, mwiva nraante ori vara sero mwira ntuqutu saarive, tiro.

⁸Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva qaiqaa kakataama viro mwataqaa qara nti varuvata ⁹mwisa mwi quara rieta kuaiqa kuaiqavano mwiqitaita qaqira seta veva nteqata vura. Naapainravu nraante veva nteqata vuni vuvata qaraaha vaitinravu mwisa naatiara veva nteqata vita mwisa Iesusira mwini seta vuvaro Iesusiva nariaraa variro.

¹⁰Iesusiva mwaaviara viro taqovaro mwi nraaseva vaasa tiviro varunani nariaraa varuvaro Iesusiva tiqaro, Mwisa tainive variavo? Siave mwovano iqaa qua vataariva variso? tuvaro nraase mwiva tiqaro, ¹¹Nrorao, sia mwovano mwitaa iso, tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, So nevata sia iqaa qua vatarerave. So ena vuane. Virava siana naatiara qaiqaavata uaq hi saiqara utuante, tiro. Turama.]

Iesusiva ne mwataniaa ovavanove tura

¹²Iesusiva qaiqaa nraase qora tiva niro tiqaro, Ne mwataniaa ovavano varuqo. Ni vataqiro nriariva siana rupi hiraqi nruaanarove. Mwiva ntuvaahaaniraqa nrueqaro qaqi variqiro vuanarove, tiro. ¹³Iesusiva mwita tuvata Parisi vaitinravuvano tiqata, So e enara variqara ena nrutu tuaahere varianarara tiro, i quavano qumina quama vaiso, tita.

¹⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Ne variqana nena saiqara tiqana siana qumina qua tuqo. Ne nena mwitaina nru osarara ntapihi saurave. Ne nena vuani osarara ntapihi saurave. Mwitaa hurara tiro, ni qua quqaa quama vaiso. Ne mwitaina nru osararave, ne vuani osararave, né sia ntapihivarave. ¹⁵Né ko tiqatama né vaiti vu nraato vahiraqa

ko ti variarave. Mate ne sia vaiti mwo ko tiva sena mwiraqaa qua vatauqo. ¹⁶Ne ko tiataa hiraqena soma ne ko avuqavuma sena tianirave. Ne ko tiqana siana nenaraa ko tianirave. Ne ko tiariro ni gova ni titaiva variqaro ni saahaqa hiraqe ne avuqavuma sena ko tianirave. ¹⁷Ini mwaara qua qara ntuva tova mwitaama tiro: Vaiti taaratanavano qua tiqatama kuaa quaqai tivera, so mwitana quavano quqaa quama vahianarove, turave. ¹⁸So ne nena quara quqaa quave tiariro ni titaiva ni gova, mwivavata ni quara quqaa quaqaima tianarove, tiro.

¹⁹Iesusiva mwitaa tuvata mwisa tiqata, I gova tana varisarave ti variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Né sia ni ntapihi saasara tita, né ni qoravata siana ntapihiavo. Né ni ntapihi saatirio, né soma ni qoravata ntapihiatirio, tiro.

²⁰Iesusiva Kotira nraavuqi munima se varuraqi variqaro mwi quara tiro. Tuvaro mwira ruse entava sia nri ntovarora tiro, sia mwovano mwira ntavaaqaquiro karavuqi sora.

Iesusiva nai qorara tura

²¹Iesusiva qaiqaa tiva niro tiqaro, So ne vuarita né qumina niara huaamaqi vita uro néta qora saiqa rirante qaqi qutu vivarave. Mwitaa hiqata ne vuanirani né siana so vivarave, tiro.

²²Mwitaa tuvata Iutaa vaiti nrora nrauvvano tiqata, Mwiva nara quave tiso? Mwiva nai tiqaro, Ne vuanirani né sia so vivarave, tiso. Mwiva naivano nai ru sareraro uti variqarove mwitaa ti variso? tita.

²³Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne viritaina tuvuvata né miataita nriasave. Né mwaa mwataraqaataita nriasave. Ne sia mwaa mwataraqaataina nruvave. ²⁴Ne vaasa iniara tiqana, Né néta qora saiqa rirante variqi vita qutu vivarave, turave. Ne qaqiqai variqi vurave tuqo. Né sia mwi quarara quqaa quave tivera,

quqaa né néta qora saiqa mwira rirante qutu vivarave, tiro.

²⁵Mwitaa tuvata mwisa mwira sapara hita tiqata, So e ta vaitivave hiaro? Tuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Ne vuni ini tiva nuva ne mwivama huqo.

²⁶Ne iniqaa qua vataari quava, mwo qua mwo qua vaisana mate sia ne mwi quara tirerave. Ni titaiva ni tiva mi quara, ne mwi quaraqai mwatani varisavata tiva nirerave. Ni titaiva quqaa quaqai ti vivarave, tiro.

²⁷Iesusiva mwitaa tuvata mwisa sia ntapihi seta Iesusiva nai qorara tu quara riora. ²⁸Mwisa sia ntapihuvoro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Ne variarita né ni tuaahera saivaro mwiraqaatairo ini vu nraato ntapihirata né ni osarara ntapihi rietama niara so mwiva qaqiqai variqiro vivave tivarave. Né mwi entarama ne sia nenaqamase mwo saiqa varaura ntapihita ni gova tiva mi quara mwi quaraqai tiva nuravata ntapihivarave. ²⁹Ni titaiva ni vatama sero variqaro mwiva sia ni qaqira saanarove. Ni titaiva ni vatama sero varisana ne mwira mwutusa vahi saiqara vare varuqaro mwiva niara qamwateqaroma sia ni qaqira saiso, tiro.

³⁰Iesusiva mwi quara ti varuvata airivano mwi quara riosa mwirara quqaave tita.

Quqaa quavano ini avantu saanarove tura

³¹Iutaa mwonravuvano mwirara quqaa mwivave tuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, So né ni qua riemwaqita vivera, né quqaama ni vataqita nrisa varivarave. ³²Né quqaa qua ntapihise riaivaro quqaa quavano ini avantu sairata né qaqi varivarave, tiro.

³³Mwitaa tuvata mwisa qaqao tita, Te teta haivaqara Evarahaamura nraaqiarama varuro. Sia mwovano tiri

rupa taisata te mwira saiqa vare varuro. So naraqamave e tiriara ini avantu sairata né qaqi varivarave tiaro? tita.

³⁴Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne quqaa quama tuqo, Né uaqā hi saiqara uti variavaro ini uaqā hi saiqava rupa taisatara tita, né mwira saiqaqai vare variavo. ³⁵Nraavu qova variraro rupataari vaitiva siana esaa enta mwiravata variqiro vuanarove. Nai mwira mwaaquvanoma mwiravata mwaasota variqiro vuanarove. ³⁶Ne mwira mwaaquvano ini avantu saarita né quqaaqama seta qaqi varivarave. ³⁷Né Evarahaamura nraaqiara variara mwira ne ntapihi saurave. Mwitaama variqatavata né ni quara qumina quave tiva seta, ni ru sarerata uti variavo. ³⁸Ne nena qosantiri variqana mwi inraisara taqaurara ini tiva ni varuqo. Né néta qora vatama seta variqata taqaa saiqara né mwi saiqarama vare variavo, tiro.

³⁹Iesusiva mwitaa tuvata mwisa tiqata, Tiri qova Evarahaamuvave, tita. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Né quqaa Evarahaamura nraaqiara variatirio, né mwiva varo saiqarama névata varaatirio. ⁴⁰Kotiva quqaa qua tisana ne mwi quara riara ini tiva nuqata né ni ru sarerata uti variavo. Evarahaamuva sia né hiante hurave. ⁴¹Né néta qova varai saiqaraqaima vare variavo, tiro.

Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Sia te sapa nraative. Tiri qova mwiva Kotivave, tita.

⁴²Tuvaro Iesusiva tiqaro, Kotiva ini qova varitirio, ne mwiva hinatana uto inivata mate mwaa varura niara ini mwutusa ntisata variatirio. Sia ne nena vu nraato tusena nena saiqa vararerana tuvuvave. Kotiva ni titaisana tuvuvave. ⁴³Ne mwitaa tuqata né naraqamave ni qua sia ntapihiavo? Saivaqe ne ini tiva niase. Né ne tu quara sia riasama variavo. ⁴⁴Saataaniva ini

qova varisata né mwira mwutusa vahiraqai utuqita vi variarave. Haaru vuniqama sero Saataaniva variqaro vaiti ruse varuvaqai varurave. Qutaqama vahi inraisavave, quqaa saiqavanove, sia mwiraqai vaisarora tiro, mwiva sia quqaa qua ti varirave. Mwiva unra tiqaro unra tiara mwira qova variqarora tiro, unra qua mwira nai qua tanarama tirave.

⁴⁵Mwira saiqa mwitaama vaisana ne quqaa qua tuqata né ni quara sia quqaa quave ti variavo. ⁴⁶Iniqitairo tavave niara uaqāhi saiqara varaiso tianaro? Né siana so niqaa qua vatevarave. Ne quqaa qua ti varuqata naraqamave né ni quara sia quqaa quavave ti variavo? Sai ne ini tiva niase. ⁴⁷Kotira nraaqiaravano Kotira qua rie varirave. Né sia mwira qua riasara tita, né sia mwira nraaqiarama variavo, tiro.

Evarahaamuva sia varuvana ne variavarave tura

⁴⁸Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nroranravuvano tiqata, Te iara Sameriaaniaava ueraqama viso turava, mwi quava quqaa quama vaiso, tita.

⁴⁹Tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Siana ne ueraqama vuqo. Ne nena qora nrtutu tuaahere varuqatama né ni nrtutu qoraqama mateta hiavo. ⁵⁰So sia ne nena nrtutua nroraqama sena riauqo. Ni nrtutu tuaaheraiva variso. Mwiva ntapihi sero ko ti varivave. ⁵¹Ne quqaa qua tianira riaate. Ni qua riemwaqiro vuariva siana qutu vuanarove, tiro.

⁵²Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nroranravuvano tiqata, Mwitaa tiarata te i taqaurara e ueraqama vuaro. Tiri haivaqava Evarahaamuva variqiro viro uro qutu vurave. Poropeti vaiti mwosa mwosa variqita vita esaa qutu vurave. Mwisa esaa qutu vuavara e tiqara, Ni qua riemwaqiro nruaariva siana qutu vuanarove, tiaro. ⁵³Tiri qova Evarahaamuva nrorava vaitivano variqiro viro

uro qutu vurave. E sia so Evarahaamurara tiqara, Ne mwira nraatara saarivave, tinarave. Poropeti vaitinravuvata nrora vaiti variqita vita uro qutu vurave. E nataa hira vaitiva varirera hiqarave mwitaa ti variaro? tita.

⁵⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne nena nrtu tuaahere variarirovauma ni nrtuvano qumina vahianarove. Ni nrtu tuaaherese variva, mwiva ni qovave. Né mwiarama Kotiva tiri mwariqavano variso tiarave. ⁵⁵Né sia mwira ntapihiarave. Ne mwira ntapihurave. Ne tiqana, Ne sia mwira ntapihi saurave, tiarirovauma ni quavano ini qua vortima sero unra qua vahianarove. So ne Kotira ntapihina mwira qua riemwaqina vurave. ⁵⁶Ne mwatani tuvirena hiava entara ini haivaqava Evarahaamuva ni qamwata matorave. Ne mwatani tuvuvavaro mwiva ni taqovaro mwira mwutusavano suqe huvaro varurave, tiro.

⁵⁷Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nroranravuvano tiqata, Qaqao, e sia 50 ihi vara saraitira, qaraaha vaitivano variqarama ne ini haivaqara Evarahaamura taqaurave tira hiaro, tita.

⁵⁸Tuvaro Iesusiva tiqaro, Haaru ini haivaqava Evarahaamuva sia varu entara ne qaqi variqina vuavavave, tiro. ⁵⁹Iesusiva mwitaa tuvata mwisa ori vara seta mwira ntuqtirerata huvaro Iesusiva quqeta sero Kotira nraavuqitairo veva ntero vurama.

Vu qipa vu vaitira Iesusiva ntapairi mwatora

9 Iesusiva viqaro taqovaro vaiti mwovano nai nrora visosaqitairo vu qipa vuva varura. ²Mwira taqeta Iesusira nraaqiaranravuvano Iesusira sapara hita tiqata, Mwaara ti variarao, tava Kotira qua nteqa sairaqaarave mwi vaitira vu nai nrora visosaqitairo qipa viso? Naive iso, mwira nrosa qosave iso? tita.

³Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Siana nai Kotira qua nteqa sairaqaarave, mwira nrosa qosa Kotira qua nteqa sairaqaarave, mwira vu qipa viso. Né mwi vaitiraqaataita Kotira kepusavano saiqi varaanira taqaate tiro, mwira vu qipa virave. ⁴Kotiva ni titaira saiqi te qataa hianiraqaa varaqita virelave. Entama viraro sia mwovano so saiqi varaanarove. ⁵Ne mwatani variqana ne ovavano itaintema sena itamwaqina vuarita mwatani variasa so taqevlave, tiro.

⁶Mwitaa tiva sero Iesusiva mwataqaa taara vihi sero horaqama sero viti vu qipa vu vaitira vuqaa ntaaqau mwatero tiqaro, ⁷Uto *Siromi* nrukaqi — *Titai* nramariraqi — ena viri hiqaane, tiro. Mwitaa tuvaro mwi vaitiva Iesusiva tuntema sero uro nai viri hiqama sovaro mwira vu ntapairi vuvaro mwiva mwitairo uro ntantero so taqamwaqiro nrro.

⁸Mwiva so taqamwaqiro nri varuvata mwira nraaqani varusa taqovaro aara tosani variqaro mwitaa inraisa miate ti varu vaitiva qaqi nrvata mwisa mwira taqeta tiqata, Mwaa ta vaitivave iso? Mwiva aara tosani mwatasaa viro variqaro mwitaa inraisa miate ti vari vaitiva, mwaa mwivave iso? tita. ⁹Tuvata mwo husa tiqata, So mwira mwivave, tita. Tuvata mwo husa qaqao nai mwo vaiti mwira viri voti hivama nrso tita. Tuvaro mwi vaitiva nri ntero nai tiqaro, Ne mwaa mwivama iso, tiro.

¹⁰Mwitaa tuvata mwisa mwira sapara hita tiqata, Nataama saararo i vu ntapairi visarave e taqaaro? tita.

¹¹Tuvaro mwiva mwisa tiva niro tiqaro, Vaiti mwo mwira nrtu Iesusiva taara vihi sero horaqama sero ni vuqaa ntaaqau matero niara tiqaro, Siromi nrukaqi uto ena viri hiqaane, tisana ne uto hiqama sauqaro ni vu ntapairi visanama ne so taqamaqina nruqo, tiro.

¹²Mwitaa tuvata mwisa mwira sapara hita tiqata, Mwiva taini visarave nriaro? tita. Tuvaro mwiva tiqaro, Nai tainive viso? Sia ne mwira taqauqo, tiro.

¹³Tuvata mwisa haaru vu qipa vu vaitira mwira vitaqita uro Parisi vaitinravuvano varunani sora. ¹⁴Iesusiva mwaara entaqaa hora ntaaqau sero mwi vaitira vu ntapairi sora. ¹⁵Mwisa Parisi vaitinravu varunani mwira uro sovata Parisi vaitinravuvano mwi vaitira sapara hita tiqata, Nataama saisarove i vuvano ntapairi viso? tuvaro mwiva tiqaro, Mwiva hora vara sero ni vuqaa ntaaqau taisana ne uto nena viri hiqama sauqaro ni vu ntapairi visana ne so taqauqo, tiro.

¹⁶Mwiva mwitaa tuvata Parisi vaiti hini husa tiqatama, Mwi saiqara varaiva mwaaraqaa qua nteqeqaro varaivara tiro, mwiva sia Kotiva hinatairo tuvave, tita.

Tuvata hini husa tiqata, Qaqao, nataama serove uqa hi vaitiva nrora saiqa mwira so varaanarove? tita. Mwitaa tiva seta mwisa niari vutaqaa tusama vita taara qua ti varura.

¹⁷Qaiqaa Parisi vaitinravuvano mwira sapara hita tiqata, E tiqara mwiva ni vu ntapairi saiso tianarave. Mwi vaitirara e nareve tinarave? tuvaro mwi vaitiva tiqaro, Kotiva mwira saahaqa hi varisaro mwiva mwi saiqara vare variso, tiro.

¹⁸Mwitaa tuvata Iutaa vaitinravuvano sia mwira quara quqaave tiraitita, mwi vaitirara tiqata, E unra tiqarama ni vu ntapairi viso tira hiaro. Haaru sia i vuvano qipa vurave, tita. Mwitaa tiva seta mwi vaitira nrosa qosa nraarora. ¹⁹Nraarovata nruvata mwitanasa sapara hita tiqata, Mwaa vaitiva initana mwaaquve iso? Quqaa mwira nai nrora visosaqitairo vu qipa vurave? Nataama saisarove mwira vuvano ntapairi visaro so taqaiso? tita.

²⁰Tuvata mwira nrosa qosa tiqatama, Mwaa vaitiva tiritana mwaaquve. Mwira

vuvano haaru visosaqitairo qipa vurave. ²¹Nai nataama saisarove mwira vu ntapairi viso? Nai tavave mwira vu ntapairi saiso? Mwiva nrora tu-aivama iso. Né néta mwira sapara hiqata taqavaro mwiva soma nita tiva nianarove, tita. ²²Mwitanasa Iutaa vaiti nroranravu nraatu aatu hiqata mwitaa tura. Iutaa vaiti nroranravuvano vaasa qua tiva teta tiqatama, Vaiti mwovano Iesusirara mesaiaa vaitivano tiri saahaqa hiariva nrivave tirera, mwira saara te mwira irora hiqatama mwaara nraavuqitaita titama saararo veva ntero esaara vuarive, tita. ²³Mwitaa tiva seta qua tiva torara tita, mwira nrosa qosa Iutaa vaiti nroranravu nraatu aatu hita tiqata, Mwiva nrora tuairave. Néta mwira sapara hiqata taqaate, tura.

²⁴Tuvata mwisa qaiqaa haaru vu qipa vu vaitira nraarama seta tiqata, E Kotira vuqaa variqara quqaa quaqai tiane. Te taqauraro Iesusiva Kotira qua nteqa sai vaitivave, tita.

²⁵Tuvaro mwi vaitiva tiqaro, Iesusiva Kotira qua nteqa sai vaitivave iso suqe vaitive iso ne sia mwira osara ntapihi sauqo. Ni vu qipa vura ntapairi saira mwiraqaima ntapihuqo, tiro. Tuvata mwisa mwira sapara hita tiqata,

²⁶Mwiva i nataave iso? Mwiva nataama serove i vu ntapairi saiso? tita. Tuvaro mwiva tiqaro,

²⁷Ne mwi quara vaasa ini tiva nuqata né siave ntapihiavo? Naraqamave né mwi quara qaiqaa sapara hiavo? Névata mo? Névata mwira nraaqiara varireratave qaiqaa mwi quara ni sapara hiavo? tiro.

²⁸Tuvata mwisa mwira nraaqama seta irora hita tiqata, Enama mwira nraaqiara variqara mwira qua riaaravave. Te teta haivaqara Mosesira qua riemwaqita vurasave. ²⁹Kotiva Mosesirara qua tiva tora te riemwaqita vunarave. Iesusiva mwi vaitiva qumina vaiti-

vanove. Te siana mwiva mwitairo nri osarara ntapihuro, tita.

³⁰Mwisa mwitaa tuvaro mwiva sauqu ntukikiraaqata sero tiqaro, Qike, ni vu ntapairi matai vaitiva, mwiva mwitairo nri osarara né siave ntapihiavo? ³¹Te ntapihi sauraro Kotiva sia uqa hi vaitira qua rie varirave. Kotiva nai qua riegata nrue varia vaitisa mwisa quaqai rie varirave. Mwira nrutu tuaahere vari-asa mwisa quaqai Kotiva rie varirave. ³²Haaru mwaa mwatara hoqarato entaraqaitaro sia vaiti mwovano nai nrora visosaqaitaro vu qipa vura ntapairi so-rave. ³³Iesusiva sia Kotiva hinatairo tu-viva hitirio, mwiva siana so ni vu nta-pairi mataitirio, tiro.

³⁴Mwi vaitiva mwitaa tuvata mwisa tiqatama, I mwatatoraqaaitara e uqa hiara vaitivama variqira nriraro. E mo? E tirivata mwaara qua tiva timwirerave hiaro? tita. Mwitaa tiva seta mwisa vaiti mwira ntarauqita mwaara nraavuqitaita veva mwaatani sora.

Kotirara sia quqaave tiasa vu qipa visa nraantantama setama varita

³⁵Mwira so quara riero Iesusiva mwi vaitira huaama sero mwirara tiqaro, Mwatani mwatatai nraaqiarara e quqaa mwivave tira hiaro? tiro.

³⁶Tuvaro mwi vaitiva sapara hiro tiqaro, Nrora, mwiva ta vaitivave iso? E ni tiva miraqena ne mwirara quqaave tiase, tiro.

³⁷Tuvaro Iesusiva mwira tiva mwi-ro tiqaro, E taqe variara vaitiva, ne mwaa mwivama iara ti varuqo, tiro.

³⁸Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Nro-rao, quqaama e mwivave, tiro. Tiva sero mwiva Iesusira vuqaa tori sauru raviro mwira qamwata mwatero varura.

³⁹Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Ne nraase qora tusa hirera mwatani tuvuvave. Vu qipa visa qaiqaa taqaate tina,

tuvuvave. Qaqi taqe variasa vu qipa vuarive tina, tuvuvave, tiro.

⁴⁰Mwitaa tuvata Parisi vaitinravu-vano mwi quara rieta Iesusira sapara hita tiqata, Tiri vuvatave qipa viso? tita.

⁴¹Tuvaro Iesusiva mwisa tiva ni-ro tiqaro, Ini vu qipa visata variasa vari-varovauma sia iniqaa quavano vahianarove. Né ni osara sia ntapihise taqaraitita, né tiqata, Te Kotira osara taqaunarave, ti variarave. Mwitaa ti variarara tiro, mwira saara iniqaa qua vahirove, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Iesusiva sipisipiqaa ntuva sero tura

10 Iesusiva mwo quqaa ntuva sero tiva ni-ro tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaate. Vaiti mwovano sipisipi vataa urisaraqi virera sia qetiana vera ntaraitiro, qurisa mwona mwaati ntero vi vari vaitiva mwi vaitiva muara uti vaitivave, mwosa riqaro mwisani muara vare vari vaitivama variso.

²Vaiti mwovano sipisipi qetiana vera nteqaro vi variva, mwi vaitiva quqaa sipisipi qovama variso. ³Qetiqa vaivaraara ntaqaihi vari vaitiva mwira taqero so qeti qatua mwataisaro mwiva nai sipisipiara aasara nteqaro nai sipisipi nrutu ntavaqiro visata mwira sipisipinravuvano mwira nrunta ntapihi riaavaro mwisa vitero mwaaqani virave. ⁴Mwiva mwaaqani nai sipisipi uro sero mwiva nraante vuni vi varisata mwira sipisipinravuvano niari qora nrunta ntapihi seta riegatara tita, mwira vataqita vi variarave. ⁵Mwira sipisipinravuvano sia mwo vaiti vataqita vivarave. Mwisa mwo vaiti nrunta sia ntapihi seta riegatara tita, mwisa mwira nraatu aatu hiqata aatu vivarave, tiro.

⁶Iesusiva mwitaa tiva sero sipisipiqaa ntuva sero tiva nuvata mwisa mwi quara osara sia ntapihiraitita varura.

**Iesusiva ne suqema sena
sipisipiqaa ntaqaihuvave tura**

⁷Sia ntapiraitita varuvaro Iesusiva qaiqaa tiva niro tiqaro, Ne quqaama tuqo. Ne sipisipi mwisa qetivanoma varuqo. ⁸Ni vuni nria vaitisa mwisa muara utuasave, mwosa riqata mwisani muara vare variasa variavata sipisipivano sia mwisa nrunta riarave. ⁹Vutaqi vua qetiva nema mwi qetiva varuqo. Niqaamatero nritaraani vaitira ni qova mwira vitaanarove. Niqaamatero tuvutare nritare hiariva soma sara huaama sero nraanarove. ¹⁰Muara varai vaitiva muara vareqaro sipisipi ru taiqa sareraro nrirave. Ne sipisipiara rieqanama sipisipi mwisa qaqi variqita viqatama suqema seta variate tina, ne nruvave.

¹¹Ne sipisipi qova suqevave. Sipisipi qova suqeva variqaro nai sipisipi rusevorave tiqaro antuaqiro viro sai ne mwisara rieqana qutu vuase tiva sero qutirave. ¹²Mwovano sia sipisipi qova, mwiva qaqi saiqa vaitivano variqaro taqaisaro qaasau vairivano nrisaro mwiva aatu hiqaro qaqira sero santero visaro qaasau vairivano sipisipi rusero hini ru vata saisata mwisa niariara nariara mwona mwona vuarave. ¹³Mwira saiqa vaitivano qaqi saiqa vaitivano variqarora tiro, mwiva sia sipisipiara nroraqama sero riaraitiro, aatu virave.

¹⁴Ne sipisipi qova suqeva variqana ne nena sipisipi ntapihi sauqata ni sipisipinravuvano nivata ntapihi seta taqaarave. ¹⁵Mwira votima sero ni qova ni ntapihi saisana nevata mwira ntapihi saurave. So ni sipisipi rusevorave tina, ne mwisara rieqana qutu virerave.

¹⁶Sipisipi mwonravu mwisa sia mwaa vutaraq i variasa mwisavata ni sipisipive. Mwisa ni nrunta riaivaqe ne mwisa vitaqina uro saarita ni sipisipi hini

mwisavata kuaaqi varivarave. Mwisa kuaaqi varivaqe ne mwisa qova kuaiqavanoqaima varianirave.

¹⁷Ne mwisara rieqana qutu vina qaiqaa qaqi tivuanirave. Ne mwitaa hi-anirara tiro, ni qora mwutusavano niara vaiso. ¹⁸Ne sia sove tiariro mwovano siama so ni rusaanarove. Ne nena qutu vuataa hiraqena qutu vuanirave. Ne qutu vuani osararave, ne qaiqaa qaqi tivuani osararave, nina saiqaqaima vaiso. Ni qova niara mwitaa mwitaa hi-anane ti quara, ne mwi quara vararerave, tiro.

¹⁹Mwitaa tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano mwi quara rieta vutaqaa ntaira vita hininravu mwo qua tuvata hininravuvano mwo qua tura. ²⁰Airivano tiqata, Ueravano mwiraqi varisaro mwitaa tiso, Mwiva ueraqama viso. Naraqamave né mwira qua riaavo? Sia mwira qua riaate, tuvata ²¹mwonravuvano tiqata, Qaqao, ueraqa hiari vaitiva siama so mwi quara tianarove. Ueravano siama so vu qipa vuani vaitira ntapairisaanarove, tita. Mwitaa tura.

**Iutaa vaiti nroranravuvano qaiqaa
Iesusira ru sarerata uti varura**

²²Ierusaremini omwata mwo nro entava nri ntoro. Kotira nraavu qamwata mwato omwatava vahuvoro huarivano sia nroraqama sero ite varu entaraqaa mwi omwatara nrora.

²³Mwi entaraqaa Iesusiva Kotira nraavu nroraqi variqaro mwo rumuqi mwira nruvu Soromonira rumuqi nrue varuvata ²⁴Iutaa vaiti nroranravuvano mwiqi uairama vita Iesusirara tiqatama, E mwo qua vaasa tiri tiva timwiataarave. Taireve tiri tiva timwinarave? E mesaiaa vaitivano varirera, vutu sera tiva timwiraqe te riaare, tita.

²⁵Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne vaasa ini tiva nuqata né sia ni quara quqaa

quave tiavo. Ni qova ni nroraqama saisana ne mwira saiqa vare varurave. So ne varau saiqava ni osarara ntapihima ti variso. Né ni saiqa taqaarara rieqata ni osarara ntapihiataarave. ²⁶Né sia ni sipisipi variqatara tita, né sia ni quara quqaave tivarave. ²⁷Ne nena sipisipi ntapihi saurave. Mwisa ni nrunta rieqatama ni vataqita nrue varivarave. ²⁸Ne esaa enta qaqi variqi vira niarita mwisa sia qutu vivarave. Siamawovano ni sauquqitairo ni sipisipi ntavihi sero varaanarove. ²⁹Ni qova ni sipisipi mitaiva, mwiva kepusavano esaa inraisa nraataraiwa variqaro ni sipisipiqa ntaqaihi varisarora tiro, sia mwovano mwira sauquqitairo so ntavihise varaanarove. ³⁰Nevata ni qovavata kuaikuvanoma varuro, tiro.

³¹Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano mwira ru saare tita, ori tu varovaro ³²Iesusiva tiqaro, Ne ni qora suqe saiqa, mwo saiqa mwo saiqa ini tiva nuqata nara saiqa varaura saarave né niqaa ori tuto sarerata uti variavo? tiro.

³³Tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano tiqata, Te sia i saiqa suqera saara i ru sarerave. E Kotirara qora qua tiaro. E qaqi vaitivano variqarama Kotisantiro kuaaqaa varirera uti variaro. Mwira saarama te ori vara seta i ru sarerave, tita.

³⁴Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Né Kotira vuku vataaraq i qua mwo qara ntuva tova vaiso. Né siave mwi quara taqaavo? Kotiva vaiti mwo usara mwitaama tiro: Né mwariqavanove, turave. ³⁵Te ntapihi sauraro Kotira qua sia unra qua vahirave. Kotiva nai qua tu vaitisa qaqi qumina vaitiara mwariqavanove turave. ³⁶So Kotiva ni mwatama sero ni titaisana ne mwatani uto variqanama iniara ne mwariqa Kotira mwaaquve tuqata né tiqata, Kotirara

qora qua tiaro, tiavo. ³⁷Ne sia nena qora saiqa varaaritavauma né sia niara quqaa mwivave tivarave. Ne nena qora saiqama vare varuqo. ³⁸Né sia niara nroraqama seta riaivera, né ne saiqa vare varianirara nroraqama seta rieqatama niara quqaa mwivave tiate. Né mwitaa tivaro ini vu nraato ntapihirata né ni qova niqi varirara ntapihivarave. Ne mwiraqi varianirara né ntapihivarave, tiro.

³⁹Mwitaa tuvata mwisa qaiqaa mwira karavu hirera uti varuvaro Iesusiva vevantero viro.

⁴⁰Veva ntero vuva uro Sotaani nramari hini tosani Ioniva tauraa variqaro nramari nunani uro varura. ⁴¹Varuvata airi nraase qoravano mwiva varunani nri nteta tiqata, Ioniva sia nrora saiqa varova variqaro Iesusirara tiri tiva timwurave. So te taqauraro Ioniva quqaa qua mwaa vaitirara tiva timwurave, tita. ⁴²Mwitaa tiva seta mwini varusa airivano Iesusirara quqaa mwivave tura.

Rasarusiva qutu vura

11 Vaiti mwovano mwira nrutu Rasarusiva Vetaaniaava nroraqama sero nriqa vuvaro varuvata mwira nruratana Mariaavavata Mataavavata mwini varura. ²Mariaava vahavera suqera Iesusiraqaa qu mwatero nai qiata saahiqotairo mwira suqu nruka mwataariva varura.

Mwi nrure nrasetana variqata taqovaro mwisa vasaava nriqa vuvaro varuvata ³mwitanasa vaiti mwo titeta Iesusirara uro mwitaama tiane tita, Nrora, i mwutusa nti vaitiva nroraqama sero nriqa visaro variso tiane, tita.

⁴Mwitanasa mwitaa tiva seta titovaro vevani uto tiva mwuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Rasarusiva nroraqama sero nriqa visaro variso. So mwiva siama qutu vuanarove. Né Kotira

kepusa taqaate tiro, mwira nriqa visaro variso. Ni Kotira mwaaku ni kepusa osara taqaate tiro, mwira nriqa viso, tiro.

⁵Jesusiva Mataararavata mwira nruraravata Rasarusiravata mwoqama sero mwutusa ntuva variqaro ⁶mwi quara rierovata sia qamwanrama viraitiro, qaqira sero taara entavata mwini varura. ⁷Vari sero mwiraqaatairo nai nraaqiaranravuara tiqaro, So varaivaqenravu uto ntante Iutiaani vuare, tiro.

⁸Tuvata mwira nraaqiaranravuvano qaqao tita, Mwaara ti variarao, nanauma lutaai vaiti nroranravuvano ori vara seta i ru sarerata uturave. E qaiqaa mwini uto ntantera virererave hiaro? tita.

⁹Tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwo enta mwo enta huarivano ihara so itairave. Vaitivano qataahiraqaa nrue variva huarivano itairaqaa nrueqaro aara so taqeqaro sia huntavaivaimaqui saavu ntirave. ¹⁰Huarivano sia itaisaro entaqui nrue variva huntavaivaimaqui saavu nti varirave, tiro.

¹¹Mwitaai tiva sero Iesusiva qaiqaa tiqaro, Tiri toti Rasarusiva vaitama viso. Ne uro mwira huruma sarerave, tiro.

¹²Mwitaai tuvata mwira nraaqiaranravu tiqata, Nrorao, mwiva qaqi vaite varirera, mwiva soqa hianarove, tita.

¹³Mwitaai tiva seta mwisa sia ntapihuvano Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero Rasarusiva qutu vurara tura. Mwisa tiqata, Iesusiva Rasarusirara qaqi vaitairama tiso, tita.

¹⁴Mwitaama riegata varuvano Iesusiva vutu sero tiva niro tiqaro, Rasarusiva qutuma viso. ¹⁵So ne iniara rieganama né niara quqaa mwivave tiate tina, ne Rasarusira sia qamwanrama uro taqaurara qamwateqama varuqo. So varaivaqenravu mwiva qutu vinani vuare, tiro.

¹⁶Tuvaro mwira nraaqiara mwovano Tomaasiva, mwira mwo nrtu Kaapiva,

mwiva nai hena vaitinravuara tiqaro, So varaivaqenravu mwaara ti vari vaitiravata vuare. Iutaai nroranravuvano mwira ru saivaqe tinenravuvata mwira vatama seta qutu vuare, tiro.

**Nraase qora qutu vuasa qaqi
vara tivumase varuva ne
mwaa mwivave, tura**

¹⁷Tuvaro Iesusiva vuva nrintero rivata Rasarusira quntama tovaro erahiamuaantema enta nritarora. ¹⁸Vetaani Ierusalem qaumato 3 kiromitaa votima mwiraqaatairo vahuvano ¹⁹Ierusalem taita mwi mwatanaasa airivano Mariaaravata Mataaravata mwutusa qihaasama nateqata Rasarusirara ntatarerata nrura.

²⁰Nri varuvano Mataava riovaro Iesusivavata mwitairo aarana nri varuvano mwiva Iesusira hunta sareraro viqaro Mariaara nraavuqi sero vuva nrintero ²¹Iesusirara tiqaro, Nrorao, e mwaini variaratiri, ni vasaava siama qutu vitirio. ²²So mate e Kotirara mwo inraisa mwo inraisara naaru tiraro Kotiva mwi inraisara soma i mwianarove. Ne mwira ntapihau sauqo, tiro.

²³Tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, I vasaava qaqima tivuanarove, tiro.

²⁴Tuvaro Mataava tiqaro, So esaara entaqaa mwiva esaa nraase qora sapata tivuanarove. Ne mwira ntapihau sauqo, tiro.

²⁵Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraase qora qutu vuasa qaqi vara tivumase varuva, ne mwaa mwivave. Nraase qora qaqi variqi vi varia inraisara ni varuva ne mwaa mwivave. Niara quqaa mwivave tiariva qutu viro mwiqitairo qaqi variqi vuanarove. ²⁶Qaqi variqi viqaro niara quqaa mwivave tiariva siama qutu vuanarove. E mwirara quqaaveve tira hiaro? tiro.

²⁷Tuvaro Mataava tiqaro, Quqaama tira hiaro. Mesaiaai Kotira maaquvano

mwatani tuvirera hiarava, e quqaa mwivama hiaro, tiro.

Iesusiva Rasarusirara ntatora

²⁸Mwitaa tiva sero Mataava nrima ntantero uro nai nrura tirema sero tiva mwiro tiqaro, Mwaara ti vari vaitiva nri ntaiso. Mwiva iara sapara iso, tiro. ²⁹Tuvaro Mariaava mwi quara riero tiviro santero uro Iesusira hunta sareraro viro. ³⁰Iesusiva vaasa Mataava uro qua mwantonani variqaro sia mwatusani nri ntovaro ³¹Mariaava mwira huntareraro vuvata Iutaa nraase qora mwira mwutusa qihaasama mwatarerata nrusa taqovaro Mariaava nraavuqitairo santero vuvata mwisa tiqata, So mwira quntama taanani ntatareraro virerarove, tiva seta mwisavata tivita Mariaara vata varetavura.

³²Mwisa Mariaara vata varetavuvaro Mariaava vuva Iesusiva hunani nrintero Iesusira taqero uro mwira vuqaa uto ntiro variro tiqaro, Nrora, e variaratiri, siana ni vasaava qutu vitirio, tiro.

³³Tuvaro Iesusiva taqovaro mwiva ntate varuvata Iutaa nraase qora Mariaaravata nrusa mwisavata ntate varuvaro Iesusira mwutusavano qoraqama sero nraamwunriqa tovaro mwiva pose tiro tiqaro, ³⁴Mwira taraqive quntama teta hiavo? tuvata mwisa tiqata, E nrira uro taqaane, tuvaro ³⁵Iesusiva ntate varura.

³⁶Ntate varuvata Iutaa nraase qoravano tiqata, So taqaate. Mwiva mwoqama sero Rasarusirara mwutusa ntisaro variso, tita.

³⁷Tuvata mwonravuvano tiqata, Mwiva vu qipa vi vaitiravata so ntapairise varivave. Iesusiva mwaini varitirio, Rasarusiva qutuve vitirio, siave qutu vitirio? tita.

Iesusiva Rasarusira tivuma sora

³⁸Tuvaro Iesusira qaiqaa ua huvaro mwiva mwira quntama tonani vura. Mwisa ori vaurutoraqi Rasarusira veta vateta ori mwo vara seta qetiana tita torara tiro, Iesusiva tiqaro, ³⁹Ori mwira qaqinani vara saate, tuvaro Mataava qutu vu vaitira nruravano qaqao tiro, Mwira quntama taavaro erahiamuaan-tema enta nritaraisaro ntera viva mwutama vuanarove, tiro.

⁴⁰Tuvaro Iesusiva Mataarara tiqaro, Ne vaasa i tiva mwu quarara riaane. E niara quqaa mwivave tirera, e Kotira kepusa taqenarave turave. Siave ne vaasa iara mwitaa tina huqo? tiro.

⁴¹Tuvata mwisa ori qaqinani raaqu sovaroo Iesusiva virini taqero tiqaro, Kaa, e ne tu quara rie varianara ne mwirara suqeve tuqo. ⁴²E esaa enta ni quarie varianara ne ntapihi saurave. E ni titaanarara nraase qoravano ntapihiate tina, ne mwisara rieqanama iara aasara ntauqo, tiro.

⁴³Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva aasara ntero tiqaro, Rasarusio, tivira veva ntaane, tuvaro ⁴⁴Rasarusiva qutu vuva qaqi tiviro mwira suqu sauqu ququtama teta mwira qiatavata mpu-ruqao qapuqamatova mwiqitairo veva ntero. Veva ntovaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Mwira avantu saivaro qaqi vuarive, tura.

Iutaa nroranravuvano Iesusira ruse quara tura

*(Matiu 26:1-5; Maaki
14:1-2; Ruku 22:1-2)*

⁴⁵Tuvata Iutaa nraase qora airivano Mariaara taqarerata nrusa mwi saiqara taqeta Iesusiva so quqaa mwivave, tita.

⁴⁶Tuvata mwonravuvano qaqira seta Iesusiva mwi saiqara varorara uro Parisi vaitinravu tiva nuvata ⁴⁷Parisi vaitinravuvata, Kotira saiqaa vara mwate

varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, mwisa niari kaanasori vaiti sapata uairama vita tiqata, Mwi vaitiva mwo saiqa mwo saiqa nrora saiqa vare variso. Qike, te mwira nataamave saanarave? ⁴⁸Te mwira qaqi saarera, mwiva mwitaamaqiro virata esaa nraase qora mwirara quqaa mwivave tivarave. Mwisa mwitaa tivata tiriqaa ntaqaihi variasa Romenivano tiri ntaqiqata Kotira nraavu ntapairi seta tiri nraase qora esaa ru taiqa sevarave, tita.

⁴⁹Tuvaro mwi vaitinravusaqitairo mwovano mwira nrutu Kaiapaasiva tiviro. Kaiapaasira mwira nroraqama sovaro mwi ihiraqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisaqaa ntaqaihiqaro vuniaa vaitivano varuva, mwiva tiviro tiqaro, Sia né vu nraatovata vahisave.

⁵⁰Romeni mwatanaasa tiri esaa ru taiqa severave. Tiri saahaqa hireraro vaiti kuaiqavanoqaima qutu viraro suqe hianarove, tiro.

⁵¹Kaiapaasiva mwi quara tiqaro ne nena nraato tusena tuqo, tiro. Mwiva sia ntapihi sovaro Kotiva mwira saahaqa huvaro mwiva Iesusiva Iutaa nraase qorara rieqaro qutu vuanirara tura. ⁵²Iesusiva sia Iutaa mwatanaasaraqai rieqaro qutu vuariva varura. Kotira nraaqiara esaa mwoqi mwoqi apiqama variasa mwisavata vita sero uro kuaaqi uairama tareraro Iesusiva qutu vuariva varura.

⁵³(Kaiapaasiva tiqaro, Vaiti kuaiqavano tiri Iutaa saahaqa hireraro qutu viraro suqe hiarive, tuvata) mwi entaraqaataita Iutaa nrora vaitinravuvano Iesusira ruserara tivaqita vura. ⁵⁴Mwitaa ti varuvarora tiro, Iesusiva Iutaa mwatani sia qoqaa nruaraitiro, qaqira sero uro Eparaimi mwatusa qumina mwata tosani uro nai nraaqiaranravu sapata varura.

⁵⁵Mwini varuvaro Iutaavano vesahu nato sarara omwata nro entava qaumaqa huvata itai itaita nraase qora verara

nrora mwatusa Ierusalemiqai vura. Mwini uro variqata nrora enta mwira vesa variqata mwisa niari mwaara qua rieqata nramari ntuva seta tuavaaqa hiqama seta varura.

⁵⁶Mwisa mwini variqata Iesusirara aitutumaqita nrueqata uro Kotira nraavu nrora nraavuqi uairama vita nai sapara hi nai sapara hita tiqata, Iesusiva sove nrima omwata nraanarove? Mwiva aatu hiqaro siave nrinarove? tita. ⁵⁷Mwitaa ti varuvata Parisi vaitinravuvanovata, Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nroranravuvanovata, mwisa nraase qora tiva nita tiqata, Né taqaivaro Iesusiva nrirera né nrima tiri tiva timwivaqe te mwira rupaqi karavuqi saare, tura.

Mariaava Iesusiraqaa mwunta vu vahaverara qu mwatora

(*Matiu 26:6-13; Maaki 14:3-9*)

12 Vesahu nato sarara omwata nro entava qaumaqa huvaro 6 entanravu qaqi vahavaro Iesusiva qaiqaa Vetaani mwini Rasarusiva varunani vura. Rasarusira mwira haaru qutu vura Iesusiva qaiqaa qaqi tivuma so vaitiva varura. ²Mwini vuvata mwi mwatanaasa Iesusirani sara uta mwatovaro Mataava mwi sarara varaqiqaro uro nuvaro Rasarusiva Iesusisantiro sara tainta mwira tataaqa mwatasaa viro varura.

³Varuvaro Mariaava taqu mwo varero nrura. Mwi taquraqi nrora munima so vahaverara mwira nrutu *naanti* vahavaro Mariaava mwi taqura varero mwi vahaverara Iesusira suquqaa qu mwatero mwiraqaatairo nai qiata saahiqotairo Iesusira suqu nruka mwatovaro vahavera suqe hu mwuntava nraavu mwira kuraama sora.

⁴Kuraama sovaro Iesusira nraaqiaranravuqitairo mwovano Iutaasi Isikerio-tiva Iesusiva qovarama saariva, mwiva

qaqao tiro, ⁵Mwi vahaverara mwosa niro munima 300 kinaa vara sero mwi munimara vehi nraase qora niataara vaisaroma, qumina i suquqaa qu mwatero iso, tiro.

⁶Iutaasiva sia vehi nraase qorara riaraitiro, mwiva muara vaitivano variqarora tiro, mwitaa tura. Mwiva Iesusira nraaqiaranravu munima tuaqaa ntaqaihiqaro mwi tuaraqitairo quqeta seqaro mwinravusa munima muara vare varura.

⁷Iutaasiva tiqaro, Munima mwira vehi nraase qora niataara vaisaroma qumina i suquqaa qu mwataiso, tuvaro Iesusiva tiqaro, Sia mwi nraasera antua taane. Mwiva vahavera niqaa qu mateqaro ni quntama te entarara ni mwavanta tequama mate variso. ⁸Vehi nraase qora mwisa esaa entama inivata variqita vi-varave. Né qaqi entaqaa mwisa so saahaq hivarave. Ne siama inivata esaa enta variqina vuanirave, tiro.

Nrora vaitinravuvano Rasarusiravata ru sarerata uti varura

⁹Iesusiva mwitaa tiva sero varuvata Iutaa airivano riovaro Iesusiva Vetaani mwini varuvata mwisa Iesusiravata Iesusiva qaqi tivuma so vaitira Rasarusiravata taqarerata uto Vetaanini uaira hita varura. ¹⁰⁻¹¹Iutaa airivano Rasarusira qaqi tivuma sorara rieqatama niari nrora vaitinravu qaqira seta uto Iesusirara quqaa mwivave ti varuvata mwira saara Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nroranravuvano Rasarusiravata ruse quara ti varura.

Iesusiva ntonki mwoqaqaa mwaari ntero Ierusaremiqi vura

(Matiu 21:1-11; Maaki 11:1-11; Ruku 191-12:28-40)

¹²Mwira qararaara nraase qora airivano vesahu nato sarara nrarerata nrusa ri-

ovaro Iesusiva Ierusareminiara aarana nri varura. ¹³Nri varuvata mwisa mwira qamwata mwatarerata qantosa mware voti hura teqa varetu Iesusira hunta sarerata vikatama mwisa aasara nteta tiqata,

Sai mwira nrtutuuaahaare.

Nroravano nai nrtutuqa nri vari vaitira suqema mwataiso. (Sng 118:26)

Tiri Isareriqa ntaqaihi vaitira Kotiva suqema mwataiso, tita.

¹⁴Mwisa mwitaa tivaqita vuvaro Iesusiva qaraaha ntonki huaama sero Kotira vukuqi tuntema sero mwira mwoqaqaa mwatasaa viro variro Ierusaremiqia viro.

Haaru Kotira vukuqi mwirara mwitaama tiro:

¹⁵Saioniqinaasa (Ierusaremiqinaasa) né sia aatu hiata.

Taqaate, iniqaa ntaqaihiariva nriqaroma mwiva qaraaha ntonki mwoqaqaa nri variso, tura. (Sek 9:9)

¹⁶Mwi quava vukuqi vahuvata mwi entara Iesusira nraaqiaranravuvano sia mwi quara osara ntapihura. Naatiara Iesusiva qutu viro qaiqaa tivu entaraqaa mwi quava mwisa nraatoqi ntuva vuvata mwisa tiqata, Mwi quava Iesusiva ntonki mwoqaqaa Ierusaremini vurara turave, tura.

¹⁷Iesusiva Rasarusira oriqi quntama toraqitairo nraarama sero mwira qaqi vara tivuma sovata nraase qora mwini Iesusiravata varusa mwi saiqara taqeta mwosa mwosa tiva nuvata ¹⁸mwiraqaataita nraase qora airivano Iesusiva nrora saiqa mwira varorara rieqata Iesusiva uto hunta sora.

¹⁹Mwisa Iesusiva qamwata mwatarerata vuvata Parisi vaitinravu nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, So taqaate. Te siama so mwo qara hiarava varava vaiso. Esaasa mwiraqaima vataqita vi variavo, tura.

Kirikiqinaasa mwonravuvano Iesusira uro taqora

²⁰ Kiriki mwonravuvano (Mwisa Iutaa mwaara qua riosa) mwisavata mwi omwatara nreqatama Kotira nrutu tuaahererata Ierusaremini uro varura. ²¹ Uro variqata mwisa Iesusira nraaqiara mwo Piripira Vetasaitaa mwatusa Kaririniaarara tiqata, Tiri vaitio, te Iesusira taqarerave, tuvaro ²² Piripiva uro Entururavata tiva mwiwo mwiva vatama sero uro Iesusira tiva mwura.

²³ Tiva mwuvaro Iesusiva tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiaravave. Ni nrutu nroraqama vuari entava nri ntaiso. ²⁴ Ne qua tianira riaate. Uiti uru sia mwataqi vara tutairaro uiti uru mwiqava nariaraa vahianarove. Uiti uru mwataqi vara tutairaro ntuko hiro turu vera sairaro mwiraqaatairo uru mwiva taiqa vuanarove. Uru mwiva taiqa viraro uiti mwiva qupiqeqaro airi tava riaanarove.

²⁵ So vaiti mwovano mwaa mwataraqaa nai qaqi variqiro vuaniraraqai nroraqama sero riemwaqiro vuariva, mwiva esaarama qutu vuanarove. Vaiti mwovano sia nai mwaa mwataraqaa qaqi variqiro vuanirara nroraqama sero riemwaqiro vuariva, mwi vaitiva esaa enta qaqima variqiro vuanarove. ²⁶ Tasave ni saiqa varaataa hiarisa, mwisa qaqi varivorave. Mwi vaitisa ni vataqita nriate. Mwisa mwitaa hiqata ne varianirani mwisavata varivarave. Mwisa mwitaama seta ni saiqa vara mate varivaro ni qova mwisa nrutu nroraqama saanarove.

Iesusiva nai qutu vuanirara tura

²⁷ So mwaa entara ni mutusa uqa isana varuqo. Nena qorara nara quave tianirave? Kaao, mwi entava nri ntaasora

mwi entara qaqira saane. Mwitaave Kotirara tianirave? Qaqao, ne sia mwitaa tinerave. Ne mwi entarara rieqana tuvuvave. Mwi entaraqaa ne atura ntuvuqina vuase tiva sena tuvuvave. ²⁸ Kaao, e ena nrutu nroraqama saane, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro naavutairo quavano tiqaro, Ne nena nrutu nroraqama sauqo. Qaiqaavata nroraqama sarerave, tiro.

²⁹ Tuvata nraase qora uairama vita mwini tivita varusa mwi quara rieta tiqata, Naaruva nruqua tiso, tuvata hini husa tiqata, Qaqao, naavuniaa vaitivano mwiravata qua tiso, tita.

³⁰ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Sia mwiva niara rieqarovauma qua tiso. Mwiva iniara rieqaroma qua tiso. ³¹ So mwaa entara mwatani variasa ko tiani entarave. Mwaa entara mwatani variasaqaa ntaqaihi varira Saataanira kepusa ntuvuraa saani entarave. ³² Mwatataita ni tuaahera saivaqe ne variqana esaa nraase qora ntarau saarita mwisa ne hianiraniqai nrivarave, tiro. ³³ Iesusiva mwi quara tiqaro nai qutu vuanirara tiva nura.

³⁴ Mwitaa tuvata mwini uairama vusa qaqao tita, Kotira vukuqi qara ntuva tova tiqaro, Mesaiaa vaiti Kotira kepusavano esaa enta qaqi variqiro vuanarove, turave. Naraqamave e tiqara, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara tuaahera sevarave, tiaro? (E ena qutu vinarara tiana quara sia ntipihuro.) E tiqara, Ni mwatani mwatatai nraaqiaravave, tianarave. E ta vaitivave hiaro? tita.

³⁵ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Pataqa ovavano ini sapata variqaro itamaqiro vuanarove. Enta hiraqi nruesa sia nai vi aarara ntipihirara tita, né enta hiaso tita ovavano qaqi ite variiani entaraqaa nrueqata variate. ³⁶ Ovavano qaqi vahiani entaraqaa né mwi ovarara quqaa mwivave tiva seta, mwirara riemwaqi viqatama nruaate. Mwitaa tiqatama né ova nraaqiara variqatama névata ova-

vano itaintema seta itamwaqita vivarave, tiro.

Iesusiva mwi quara tiva sero mwiraqaatairo uro sia mwisa vuqaa variraitiro, uqeta varura.

Iutaavano Iesusirara sia quqaave tura

³⁷ Iesusiva mwisa vuqaa variqaro nrora saiqa varovata mwisa taqetavata mwisa qaqira seta sia mwirara quqaa mwivave tuvarora tiro, ³⁸ mwi entara Asaiaava haaru tu quava quqaa vahura. Haaru Kotiva vaiti mwo Asaiaara saahaqa huvaro Asaiaava poropeti vaitivano variqaro qumina vasa mwaa quara vutu sero tiqaro,

Nrorao, tavave tiri quara quqaave tiso? Sia mwovanovata quqaave tirave.

Nroravano nrora saiqa vara saisaro tavave mwira saiqa ntapihi taqaiso? Sia mwovanovata ntapihi sero taqaiso, tura. (Ais 53:1)

³⁹ Asaiaava mwitaa turara tita, mwisa sia Iesusirara quqaa mwivave tura. Asaiaava qaiqaa mesaiaa vaitiara tiqaro,

⁴⁰ Mwi vaitisa uqa hi aarara qaqira seta niara tiri saahaqa hiane tivorave tiva sero, Kotiva mwisa vu nraato tita saisata mwisa sia vuqotaita so taqeta, mwisa sia nraatoqotaita so riaavo, tura. (Ais 6:10)

⁴¹ Asaiaava haaru variqaro Iesusira kepusa osara taqeqarora tiro, mwiva mwirara qua tiva nura.

⁴² Mwi entara Iutaa nrora vaitinramwuqitaita mwonravuvano tiqata, Quqaama Iesusiva mwivave, tita. Mwisa mwitaa tiqata mwisa Parisi vaiti nraatu aatu hita qaqira seta sia qoqaa variqata mwi quara tita. Mwaara nraavuqitaita veva nteta vuate tivorave tita, sia mwisa qoqaa variqata mwi quara tura. ⁴³ Qaqi vaitivano qamwata nateraraqai mwisa nroraqama seta rieqatama sia Kotiva qamwata nataanirara nroraqama seta riora.

Mwisa mwiraraqai riosara tita, mwisa sia qoqaa Iesusirara quqaa mwivave tura.

Iesusiva tu quava vaiti ko tianarove tura

⁴⁴ Iesusiva paatiro tiva niro tiqaro, Niara quqaa mwivave tiariva siama niaraqai quqaave tianarove. Mwiva ni titairavatama quqaave tianarove. ⁴⁵ Vaitivano ni taqeqaro ni titairavatama taqaanarove. ⁴⁶ Niara quqaa mwivave tiariva rupi hiraqi nruaaso tina, ne ova votima sena itamwaqina virera mwatani tuvuvave. ⁴⁷ Ne sia mwatani varisaqaa qua vatarerana tuvuvave. Mwatani variasa suqema variate tina, ne tuvuvave. Ni qua riero nteqa saariva variraqe sia nevauma mwiraqaa qua vataanirave. ⁴⁸ Ni qoririma mataani vaitiraqaave, ni qua nteqa saani vaitiraqaave, siama ne qua vataanirave. Ne tiva taani quava, mwivama esaara entaqaa variqaro mwiraqaa qua vataanarove.

⁴⁹ Ne sia nena nraato tusenavauma qua ini tiva nuqo. Ni qova mwitaa mwitaa tiane tiva sero ni titaisana ne mwira qua ini tiva nuqo. ⁵⁰ Ne ntapihi sauqaro ni qora qua riariva esaa enta qaqi variqiro vuanarove. So ni qova mwitaa mwitaa tiane ti quara, ne mwi quara ini tiva nuqo, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Iesusiva nai nraaqiaranravu suqu hiqama mwatora

13 Vesahu nato sarara omwata nro entava kuaa entaqai qaqi vahuvaro Iesusiva variqaro ntapihi sovaro nai mwata mwaini sero uto ntantero nai qova varinani vuari entava qaumato vahura. Mwitaa huvaro Iesusiva variqaro nai husa mwatani varusara mwoqama sero mwutusa vahuvaro mwisara rieqaro varura.

Mwiva mwisara mwutusa vahuva qaqiqai vahiqiro vuvaro uro qutu vura.

²Entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata sara nre varuvaro mwira nraaqiara mwovano Iutaasi Isikeriotiva Saimonira mwaaquvano varuvaro Saataaniva Iesusira qovarama saane tiro, Iutaasira mwira nraatoqi qora qua vatovaro Iutaasiva Saataanira qua riora. ³Riero varuvaro Kotiva esaa inraisa Iesusira sauquqi vatora Iesusira vu nraatoqi vahuvaro mwirara ntapihi sero. Iesusiva Kotiva hunatairo tuvuva qaiqaa Kotiva hunani vuanira mwiaravata mwiva ntapihi sora.

⁴Mwiraqaatairo mwiva sara nro taintaraqaatairo tiviro verato ututo tuavaaqara ntatu sero vatero tauri tavaarana rupatero uro ⁵tanaaqi nramari rauru sero varero uro nai nraaqiaranravu suqu hiqama natero tauri tavaarana rupatoraqaatairo aahara tu natero.

⁶Mwitaamaqiro viro Saimoni Pitaava hunani nri ntovaro Pitaava qaqaqo tiro, Nrora, e ni suquvatave hiqama matarera uti variaro? tuvaro ⁷Iesusiva tiqaro, Mate ne mwaa saiqaara varaura e sia ntapihiaro. Naatiara mwirara so ntapihinarave, tiro. ⁸Tuvaro Pitaava tiqaro, Qaqaqo, e nrora vaitivano variqara hauri mwitaa hi saiqaara ni vara materorave. E siana ni suqu so hiqenarave, tiro.

Tuvaro Iesusiva tiqaro, Sia ne i suqu hiqama mwataasera, e siana ni nraaqiara varinarave, tiro ⁹Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava tiqaro, Nrora, mwitaa hirara e sia ni suquqai hiqama mataane. Ni sauquvata ni qiatavata hiqama mataane, tiro.

¹⁰Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nramari ntuva taariva siana qumina qaiqaa ntuanarove. Mwiva nai suquqaima hiqaanarove, tiro. Né esaa nramari ntuvase suqema variavaro

kuaikuvanoqai sia suqema variso, tiro.

¹¹Iesusiva nai nraaqiara mwovano mwira qovarama saanira ntapihi serora tiro, mwiva tiqaro, Né esaa suqema variavaro kuaikuvanoqai sia suqema variso, tiro.

¹²Mwitaa tiva sero mwisa suqu hiqama natero Iesusiva qaiqaa uro nai tuavaaqara ntatuse vatora vara utu varero uro nai varura qoqaraaraqaa mwatasaa viro variro tiva niro tiqaro, Ne mwataa hi saiqaara ini vara nataura né so mwirara ntapihitave hiavo? ¹³Né niara nrora vaiti mwaara ti variaravave tiarave. Ne mwitaama varurara tita, né soma niara mwitaa tivarave. ¹⁴So ne ini nrora vaiti mwaara ti varuva variqanama ne ini mwataa saiqaara vara nateqanama ini suqu hiqama natauqo. Névata variqata ne huntama seta nai suqu nai suqu hiqama nateqata variate. ¹⁵Né ne hunte hiate tina, ne ini mwi saiqaara tiva nuqo. ¹⁶Ne quqaa tianira né riaate. Saiqaara vaitivano sia nai nrora vaiti nraatara sairave. Mwo inraisara titaisaro vi vaitiva sia nai titaira mwira nraatara sairave. ¹⁷Né mwi quara osara ntapihi seta rieta mwi saiqaara mwitaamase varaqi vivera, né qamwateqatama variqi vivarave.

¹⁸So sia ne ini esaasara tuqo. Ne nena mwatama tau nraaqiarasa so ntapihi taqaurave. Ne mwisa osara ntapihi saurave. Haaru Kotira vukuqi qua mwo qara ntuva tova mate quqaa mwivauma vahianarove. Mwi quava mwitaama tiro: Vaiti mwovano nivatama sero variqaro ni sara nrero mwiraqaatairo tuqataa viro ni qoraqama mataanarove, turave. (Sng 41:9)

¹⁹Iniqitairo vaiti mwovano ni qoraqama mataanirara ne mate ini tiva ni varuqo. Mwiva naatiara ni qoraqama matairata né variqata mate ne tiva nunnara rieqatama so niara mwiva quqaama qaqiqai variqi vivave tivarave. ²⁰Ne

quqaa tianira né riaate. Vaiti mwovano ne titaani vaitira qamwata mwateqaro mwiva nivata qamwata mataanarove. Mwiva ni qamwata mateqaro Kotiva ni titairavata qamwata mwataanarove, tiro.

**Mwovano Iesusira nravutaara
sauquqi saanirara tura**

*(Matiu 26:20-25; Maaki
14:17-21; Ruku 22:21-23)*

²¹ Iesusiva mwitaa tiva sero varuvaro mwira mwutusavano uaqá huvaro mwiva vutu sero mwisa tiva niro tiqaro, Ne quqaa tianira riaate. Iniqitairo mwovano ni rusaate tiro, uro tiva nianarove, tiro. ²² Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano nai taqe nai taqe hita airi nraato tita tiqata, Iesusiva ta vaitirave tiso? tita.

²³ Mwitaa ti varuvaro mwovano Iesusira mwutusavano mwirara mwoqavata vahu vaitiva Iesusira tataaqani varuvaro ²⁴ Saimoni Pitaava mwirara nru nraata sero tiqaro, E Iesusira ta vaitiva mwitaa hianira sapara hiqara taqaane, tuvaro ²⁵ mwi vaitiva Iesusiraqaa urovi vuntuvi variro Iesusira sapara hiro tiqaro, Nroraó, mwiva ta vaitivave iso? tiro. ²⁶ Tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Ne mpereti viti nramari tanaaqi vahiraqi mwaati ntava sena vaiti mwo mwiariva so mwira mwi vaitivave, tiro. Tiva sero mpereti viti vara sero nramariqi ntava sero Iutaasira viti mwura.

²⁷ Mpereti viti mwira mwuvaro Iutaasiva mwira varovaro Saataaniva Iutaasira vutaqi viqetero varuvaro Iesusiva Iutaasirara tiqaro, So santera ena vararera tina saiqara varaane, tiro. ²⁸ Mwitaa tuvata mwira nraaqiara sara taintaqaa varusaqitairo sia mwovano mwi quara osara ntapihura. ²⁹ Mwisa tiqata, Iutaasiva munimaqaa ntaqaihi vari vaitiva varisaro Iesusiva hura

omwata nraana sarara varaaneve tiso, mwiva vehi vaiti munima uro nianeve tiso? tita. ³⁰ Mwisa mwitaa ti varuvaro Iutaasiva Iesusiva mpereti viti mwura varero mwiraqaatairo veva ntero viro. Entaqi mwiva vurama.

**Iesusiva qaraaha qua
mwaara tiva nura**

³¹ Iutaasiva veva ntero vuvaro Iesusiva tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiar-avave. Mate ni kepusa osaravano qovarama viso. Ne Kotira kepusa osara mate qovarama sauqo. ³² Ne Kotira kepusa osara qovarama saasera, Kotiva mwiva ni kepusa osaravata qovarama saanarove. Mwiva qamwanrama mwitaa hianarove.

³³ Qike, ni nraaqiaranravu tuaavo, ne inivata pataqa varisena vuarita né naatiara qumina niara huaa hivarave. Ne Iutaa vaiti nroranravu tiva nuntema sena inivata tiva nuqo. Ne virera hianirani né sia so vivarave, tuqo. ³⁴ Ne mate qaraaha qua mwaara ini tiva niarita né riaate. Né mwoqama seta nariara nariara mwutusa vahirata variate. Ni mwutusavano iniara vahintema seta névata nariara nariara mwutusa vahirata variate. ³⁵ Né nariara nariara mwutusa vahirata varivata nraase qora ini taqeta mwisa né Iesusira nraaqiarama variavo tivarave, tiro.

**Pitaava ne sia Iesusira taqaurave
tianirara Iesusiva tura**

*(Matiu 26:31-35; Maaki
14:27-31; Ruku 22:31-34)*

³⁶ Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mwira sapara hiro tiqaro, Nroraó, e taini virerarave tiaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne virera hianirani e siama so ni vataqira vinarave. E naatiarama ni vataqira vinarave, tuvaro Pitaava tiqaro, ³⁷ Nroraó, naraqamave ne sia so mate i vataqina vuanirave? Ne iara rieqana soma qutu vuanirave, tiro.

³⁸Tuvaro Iesusiva tiqaro, Quqaave e niara riegara qutu vinarave? Ne quqaa tianira riaane. Kokoraaravano sia nruqua tirara e taaramwo nani niara ne sia mwira taqaurave tinarave, tiro.

Kotiva hinani vua aarava Iesusivama

14 Iesusiva nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Sia niara riaivaro ini mwutusavano uaqa hiarive. Né Kotirara kepusaqamase riemwaqita vuanema seta niaravata kepusaqamase riemwaqita vuete. ²Ni qora mwaatani airi mwo nraavu mwo nraavu vaisana ne iniara riegana uro tequama natarerana vuqo. Sia mwitaama vahitiri, ne siama ini tiva nutiri. ³Ne uro ini tequamatenana uro ntantena uto ini vitaqina uro nena varianirani saarita, né nivata varivarave. ⁴Ne virera hu aarara né ntapihni saarave, tiro.

⁵Tuvaro Tomaasiva qaqaqo tiro, Nro-rao, te e virera hianara sia ntapihni sauro. Nataama setave te mwi aarara ntapihni saanarave? tiro.

⁶Tomaasiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Ne Kotiva hinani vua aarava mwaa mwivama varuqo. Ne quqaa osara mwaa mwivama varuqo. Ne qaqi variqi vua osarava mwaa mwivama varuqo. Sia mwo aararaqaama tero ni qova hinani vuariva vaiso. So ne mwaa aara mwivama varuqo. ⁷Né ni ntapihni seta taqaasara tita, né ni qoravata ntapihni seta taqavarave. Mate mwaa entaraqaataita né ni qora ntapihni setama né mwiravata taqaasama variavo, tiro.

⁸Mwitaa tuvaro Piripiva tiqaro, Nro-rao, so ena qora tiri tiri tiva timwiraqe te mwira taqeta sove tiare, tuvaro ⁹Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Piripio, ne ini sapata muahaama varuqara e siave ni ntapihni sera taqaaro? Ni taqaiva ni qo-

ravatama taqaiso. E naraqamave niara tiqara ena qora tiri tiva timwiane tiaro?

¹⁰Piripio, ne nena qoraqi varuqaro ni qova niqima variso. E siave mwi quarara quqaave tiaro? Ne ini tiva nu quara sia ne nena riemwa seqanavauma ini tiva nuqo. Ni qova niqi variva, mwiva variqaro nai saiqa vare variso. ¹¹Ne nena qoraqi varuqaro ni qova niqima variso. Mwi quarara quqaave tiate. Né sia niara riaivera, né ne saiqa varaurara riegata niara quqaa mwivave tiate.

¹²Ne quqaa tianira riaate. Niara quqaa mwivave tiva sero riemwaqiro vuariva, mwiva variqaro ne saiqa varauntema sero saiqa varaanarove. Ne nena qova hinani vuanirara tiro, mwira saiqavano ni saiqa nraatarana saanarove. ¹³Né ni saiqara riegata soma né mwo inraisararave, mwo saiqarave, ni sapara hivaqe ne ini nianirave. Né ni qora kepusa osara taqaate tina, ne mwira mwaaquvano mwitaa hirerave. ¹⁴Né ni saiqara riegata so né mwo inraisa mwo inraisara ni sapara hivera, ne ini nianirave.

Kotira Mwaraqura vara saariro tuvuanirave tura

¹⁵Ini mwutusavano niara vahirera, né ni quaqai riemwaqita vivarave. ¹⁶Ne nena qora sapara hiariro mwiva ini saahaqa hianira Kotira Mwaraqura quqaa quaqai ti varianira titairaro ini airiqa hireraro uto esaa enta inivata varianarove. ¹⁷Qaqi nraase qora mwatani variasa sia Kotira Mwaraqura taqeta mwisa sia mwira ntapihni saarara tita, mwisa sia mwira so varevarave. Né mwira taqaavaro mwaa entara mwiva inivatama variso. Naatiara mwiva iniqima varianarove.

¹⁸Sia ne ini mwaini sena vuarita né nrairara nraaqiara votima seta varivarave. Ne ini saarinani uro ntantena tuvuanirave. ¹⁹Pata iharaqqa mwatani variasa sia ni taqaivata néqai ni taqavarave.

Ne qaqi variqina vuariva varurara tita, névata qaqi variqita vivarave. ²⁰Mwi entara ne nena qoraqi varurave, né niqi variarave, ne iniqi varurave, né ntipihi sevarave.

²¹Ni qua varase tutero mwi quara vataqiro vuanira mwira mwutusavano niara vahianarove. Niara mwutusa vahiariva variraro ni qora mwutusavano mwirara vahianarove. Ni mwutusavanovata mwi vaitirara vahianarove. Ne variqana mwi vaitira nena osara qoqaa tiva mwianirave, tiro.

²²Tuvaro Iutaasiva sia Iutaasi Isikerio-tiva mwo Iutaasiva tiqaro, Naraqamave e ena osara tiriqai tiva timwiqara sia mwatani variasa tiva ninarave? tiro.

²³Iutaasiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, (Mwatani variasa siama niara mwutusa ntisata variavo.) Vaitivano niara mwutusa vahiariva, mwiva ni qua riemwaqiro viraro ni qora mwutusavano mwirara vahianarove. Nevata ni qovavata mwi vaitiraqi uro varianarave. ²⁴Vaiti mwovano sia niara mwutusa vahiariva, mwi vaitiva ni quavata sia vataqiro vuanarove. Ne ini tiva nu quara sia nena nraato tusena ini tiva nurave. Ne ni qoraqaatana mwi quara varena uto ini tiva nurave. ²⁵Ne mate inivata varu entara mwaa quara ini tiva nuqo. ²⁶Ne vuariro ni qova ini saahaqa hianira nai mwaraquara titairaro mwiva ni saiqara rieqaro uto variqaro esaa inraisa ini tiva niqaro ini vu nraatovata saahaqa hirata né ne tu quara ntipihi riemwa tevarave.

²⁷Ne virera hiqanama iniara mwaateraqaama varivaro ini mwutusavano qihaasa hirata variate, tuqo. Mwaa mwatanaasa niari nariara nariara qua mwanteta tiqata, Mwaateraqaama sera variane, ti variarave. Niari mwitaa tiqata qumina quaqaq ti variarave. Ne iniara mwaateraqaama seta variate tu quava siama qumina quave. Né ni qua

riemwaqita vivaro ini mwutusaqitairo qihaasama vahirata sia aatu hivaro ini mwutusavano siama uaqqa hianarove.

²⁸Ini sena vuariva uro ntantena tuvuanirave tu quara né vaasa riarave. Ni gova ni naatara sero nroravano varirara tita, ini mwutusavano niara quqaqaama vahirera, ne nena gova hinani vuanirara né qamwateqata varivarave. ²⁹Mwi inraisava mwi inraisava naatiara mwitaa mwitaa hianirara ne mate ini tiva nuqo. So naatiara né taqivaro mwi inraisava qovaramaqiro virata né niara tiqata mwiva tu quava mate quqaa mwivauma vaiso tivarave.

³⁰So mwaa entara mwatani variasaqaa ntaqaihi variva, Saataaniva, nrima varisanara tina, mwira saara ne sia ini sapata muahaa qua tianirave. Mwira kepusavano sia ni so nraatara saanarove. ³¹Ni mwutusavano ni qorara vahira mwatani variasa taqaate tina, ne ni qora qua vataqina virerave. So varaivaqenravu mwaaqitaita vevante vuare, tiro. Iesusiva turama.

Jesusiva uaini saantaqa ntuva sero tiva nura

15 Jesusiva mwo quaqaa ntuva sero nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Ne uaini apa suqeva varuqaro ni qova uainiqaa ntaqaihi varivama varisata né uaini mware saarama variavo. ²Ni qova taqaisaro saara mwovano sia tava riaisaro mwiva mwira teqa qaqira sero uro taqaisaro mwo saaravano suqema sero tava riemwa taisaro mwiva suqema vahiqaro mwoqavata riarave tiro, mwira rapatu sero vatairave. ³Ne tu quava ini vaasa rapatu sero vataisatara tita, né soma variavo.

⁴Né niqi varivaqe ne iniqi variase. Saara mwovano nariaraqama vahiariva siama so tava rianarove. Saara mwiva apaqaa ntaaqau vahiariva so tava ri-

aanarove. Mwira votima seta né sia nivatama seta ntaaqauvi varivera, né siana so tava rieverave.

⁵Ne uaini apa varuqata né sauqu saarama variavo. Ni vatama sero variraqe ne mwira vatama sena variariva, mwivama tava airi riaanarove. Né sia nivata ntaaqauvi variraitita né nétaraa varivera, né siana so mwo saiqavata varevarave. ⁶Sauqu saara qaqira sairaro aaharama vuarintema sero sia nivata ntaaqauvi variari vaiira ni qova qaqira saanarove. Qaqira saani saarara mwira naatiara ntupi sero varaqiro tiaqi tuto sairaro itamwa taiqa saanarove.

⁷Né ni vatama seta ntaaqau vita variaro ni quavano iniqui vahirera, né Kotirara néta mwutusa vahiani inraisarara sapara hivaro ini nianarove. ⁸Né ni qua riemwaqi viqata uaini saanta votima seta airi tava riaivaro ni qora nrutuвано nroraqaa hiarive. Né mwitaamaqi viqata né quaaqama seta ni nraaqiara varivarave.

⁹Ni qora mwutusavano niara vahintema sero ni mwutusavanovata iniara vaiso. Ni mwutusavano iniara vahira mwiqi variate. ¹⁰Ne ni qora qua riemwaqina vi varuqaro mwira mwutusavano niara vahirave. Mwitaa huntama seta névata ni qua riemwaqita vivera, né ni mwutusavano iniara vahiraqi varivarave. ¹¹Ni mwutusaqi suqe hintema sero ini mwutusaqivata suqe hirata nroraqamase qamwateqata variate tina, ne mwaa quara ini tiva nuqo.

¹²Ne mwo qua tianira né mwi quara riemwaqita vuate. Ni mwutusavano iniara vahintema seta névata nariara nariara mwutusa vahirata variate. ¹³Vaitivano nai nraavunaasara mwutusa vaisaro mwisara rieqaro qutu virave. Mwitaama sero nai hena sara mwutusa vahiariva mwsara mwutusa vahi osarara esaa nraatara sero nritarero

vahianarove. ¹⁴Né ni qua riemwaqita vivera, né ni nramwunaasama varivarave. ¹⁵Saiqa vaitivano sia nai nrora vaitivano mwitaa mwitaa hiani osarara ntapihirara tina, ne siana iniara ni saiqqa vaitive tivaqina vuanirave. Ne iniara ni nramwunaasave tivaqina virerave. Ne ni qora qua riaura esaa ini tiva nunrara tina, ne mwitaa tirerave.

¹⁶Sia né ni nraaraarave. Ne ini nraaraarave. Ne ini nraaramase vita seta iniara uro satarivano tava riaintema seta suqe tava muahaama vahiani tavara riemwataate turave. Né mwitaa hivera, né ni nrutuvarave, ni saiqarave rieqata nara inraisarave ni qora sapara hivaro mwiva ini nianarove. ¹⁷Ne mwaa quara iniara mwitaa hiatema tuqo. Né nariara nariara mwutusa vahirata variqita vuate.

Mwatani variasa ini nraavutaaqaa hivarave tura

¹⁸Mwatani variasa ini nraavutaaqaa hivera, né ntapihiate, mwisa ni nraante nraavutaaqama taasara titama, inivata nraavutaaqaa hivarave. ¹⁹Né mwata mwainiaasa varivatavauma mwisa iniara tiri nraavunaasave tiqata iniara mwutusa vahirata varivarave. Ne mwatani variasaqitaina ini nraarama sauqata né sia mwisaniqama variavo. Né sia misaniqama variarara titama, mwisa ini nraavutaaqaa hi variavo.

²⁰Ne vaasa tiva nunrara riaate. Sia saiqqa vaitivano nai nrora vaiti nraatara sairave. Mwatani variasa ni uaqama matesara tita, mwisa inivata uaqama natevarave. Mwisa ni qua riesavauma ini quavata rieverave. ²¹Né ni nraaqiara variavata tita, mwisa mwira saara inivata qoraqama natevarave. Ni titaira sia ntapihiasara tita, mwisa mwitaa hivarave. ²²Ne sia uto mwisa tiva nutirio, mwisa qora saiqqa utuarara siana qua vahitirio. Ne uto mwisa tiva nun-

rara tiro, mwiraqaatairo mwisa qaqaqo sia mwira riaunarave ti quava siama vahianarove.

²³Vaitivano ni nrvutaaqa hiqaro ni qoravata nrvutaaqa hianarove. ²⁴Mwo saiqa mwo saiqa sia mwisa so varaa saiqara ne mwi saiqara mwisa vuqaa variqana vare varuvave. Sia ne mwitaa hutirio, siama mwisaqaa qua vahitirio. Mwisa ni saiqa taqeta ni qaqira seta nivata ni qoravata nrvutaaqa hiavo. ²⁵Mwisa mwitaama variavaro qua mwo haaru qumina vasa qara ntuva tova mate ntapih sero mwivauma viso. Mwi quava mwitaama tiro:

Sia mwo quavata vahirata quminaqama seta mwisa ni nrvutaaqa hivarave, turave. (Sng 35:19)

²⁶So ini saahaqa hiariva mwovano tuvuanarove. Mwiva Kotira Mwaraquravano quqaa quaqai ti variva, mwiva Kotiva hinatairo tuvuanarove. Ne mwira nena qoraqaatana titaariro mwiva uto variqaro niara ntapih sero ini tiva nianarove. ²⁷Névata vuni nivatama seta variqi vuasara tita, né soma ni saiqa osarara mwo mwatanaa mwo mwatanaasa tiva niivarave.

16 Né naatiara pupohairata ni qua qaqira sevo tina, ne mwi quara mwi quara ini tiva nuqo. ²Naatiara mwisa ini irora hiqata mwaara nraavui-taita ini raaqu sevarave. Mwo enta nrin-tairata mwisa ini ru seta tiqata, Te Kotira saiqama vare varuro, tivarave. ³Mwisa niaravata ni qoraravata sia ntapih seta riaasara tita, mwisa mwitaa hivarave. ⁴Ne mwaa entara naatiara ini uaqama naterara tiva nuqo. Naatiara mwisa mwitaa mwitaa hivata né mwi entara ne mate mwaa quara turara nraato tuate. Tauraa ne inivata variqanara tina, sia ne mwi quara mwi quara ini tiva nurave.

Kotira Mwaraqura saiqara Iesusiva tura

⁵So ne pataqa vari sena ni titaiva hinani virelave. So ne mwini virevana uti varuqaro siama iniqitairo mwovano tiqaro, E taini virelarave hiaro? tiso. ⁶Ne vaasa turara né rie variavaro ini mwutusavano uaqaa isata variavo. ⁷So ne quqaama tuqo. Ne sia vuariro ini saahaqa hiariva sia so tuvuanarove. Ne vuariro soma uro mwira titaariro né hinani tuvuanarove.

⁸Kotira Mwaraquravano uto variqaro mwiva mwatani variasa taaramwo in-raisara tiva nianarove:

- (1) mwisa uaqaa hi saiqarave
- (2) suqe saiqa osararave
- (3) Kotiva ko tiani osararave

⁹(1) Mwisa uaqaa hi saiqara: Mwatani variasa sia niara quqaa mwivave tisara tita, mwisa uaqaa hi saiqara utira mwiva tiva nianarove.

¹⁰(2) Suqe saiqa osara: Ne nena qova hinani vuariro né sia qaiqaa ni taqerara tiro, mwiva variqaro suqe saiqa osara ini tiva nianarove.

¹¹(3) Kotiva ko tiani osarara: Mwaa mwataraqaa ntaqaihi variva Saataaniva ko sia nraatara sairara tiro, mwiva Kotiva ko tiani osarara mwatani variasa tiva nianarove. (Kotira Mwaraquravano mwitaama tiva nianarove.)

¹²Ne mwo qua mwo qua ini tiva niariva vaisatavata, né sia mwi quara so rierara tina, mate ne sia mwi quara ini tiva nirelave. ¹³Quqaa quaqai ti variari mwaraqurava uto ntero, mwiva variqaro ini vita varero ini suqe aara tiva niqaro quqaa qua osara esaa mwi osarara ini tiva nianarove. Mwiva sia nai vu nraato tuani quarara tiraitiro, mwiva riaani quaraqaima tiva nianarove. Naatiara mwi inraisava mwitaa mwitaama

govara hiani inraisarara mwiva ini tiva nianarove.

¹⁴Mwiva ne qua tianira mwi quara ini tiva nianirara tiro, ni nrutuvano nroraqaa hianarove. ¹⁵Esaa ni qova hi inraisava nini vahirara tina, ne vaasa tiqana, Kotira Mwaraqura mwiva ne hu inraisarara riero vara sero ini tiva nianarove, turave. ¹⁶So pataqa né varita sia ni tagevarave. Mwiraqaataita pataqa né varita qaiqaa ni tagevarave, tiro.

**Ini mwutusavano uaqá hirata
variqita vivaro mwiraqaatairo
ini mwutusavano suqema
vahirata varivarave, tura**

¹⁷Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiara mwonravuvano nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Mwiva nara quave tiso? Mwiva tiqaro, Pataqa né varita sia ni tagevarave, tiva sero qaiqaa tiqaro, Né vari seta ni qaiqaa tagevarave, tiso. Mwiva mwitaa tiva sero nai qova hinani vuaniraravata tiso. ¹⁸Mwiva né pataqa vari setave ti quara, sia te mwi quara ntapihi riauro, tita.

¹⁹Mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihi sovata mwisa mwi quarara mwira sapara hinerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Ne vaasa turara né pataqa varita sia ni tagevarave mwiraqaataita pataqa varita qaiqaa ni tagevarave turave. Né mwi quararave nai sapara hi nai sapara hi variavo? ²⁰So ne quqaa tianira ri-aate. Né ntateqata atura ntiqa variqi vivate mwatani varisa qamwateqata varivarave. Ini mwutusavano uaqá hirata variqita vivaro mwiraqaatairo ini mwutusavano suqema vahirata varivarave.

²¹Nraasevano nraaqiara mwataariva qaumato vaisarora tiro, mwiva atura nti-rave. So mwi nraaseva nraaqiara mwata sero mwiraqaatairo tiqaro, Ne nraaqiara mwata sauqo, tiva sero qamwateqaro nai atura ntirara tauru sairave. ²²Névata mwitaa hivarave. Mwaa entara ini mwu-

tusavano uaqá hirata varivarave. So naa-tiara ne ini uro taqaariro ini mwutusa-vano suqe hirata so varivarave. Varivaro mwovano sia so ini qoraqama natairaro ini mwutusavano uaqá hianarove.

²³Mwitaa hirata mwi entara né mwo inraisara ni sapara hiva siama vahianarove. Ne quqaa tuqo. Mwi entara né ni qorara mwo inraisa mwo inraisara mwira sapara hivaro mwiva ni saiqrave, ni nrutuarave, rieqaroma ini nianarove. ²⁴Tauraa né variqata sia ni saiqrave ni nrutuarave rieqata ni qora sapara hiarave. Mwaa entaraqaataita né ni qora sapara hivaro ini mwutusa suqe hiarive tiro, ini nianarove.

**Iesusiva mwata mwaaqaanaa
osara nraatara sairave tura**

²⁵Ne mwo quaqaa ntuva seqana mwo qua mwo qua ini tiva nurave. So mwo enta nri ntairaqe ne sia mwo quaqaa ntuva sena ini tiva niraítina, mwi entara ne nena qorara ini tiva nirera ne vutu senama ini tiva nianirave. ²⁶Mwi entava nri ntairata soma né ni nrtutu nteqata ni qorara sapara hivaro ini nianarove. Sia ne iniara rieqana nena qora sapara hianirave. (Nétavano so mwira sapara hivarave.) ²⁷Ni qova iniara mwutusa ntis-aro varirara tita, nétavano soma mwira sapara hivaro ini nianarove. Né niara tiqata, E Kotiva hinataira tuvuaravave, tiavaro ini mwutusavano niara vaisata variarara tiro, ni qora mwutusavanovata iniara vaisaro variso. ²⁸Ne nena qova hinataina mwatani tuvuvave. Ne qaumama mwaa mwatara mwaini sena nena qova hira qoqaraanani vuanirave, tiro.

²⁹Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano sove tita, Mate e sia mwo quaqaa ntuva sera tiraitira, e vutu serama tiri tiva timwi variaro. ³⁰Mate te ntapihi saurara e esaa inraisa ntapihi saarava variarata te siama i qaiqaa sapara hianarave. Mate te

tiqata, Quqaama e Kotiva hinataira tuvuaravave turo, tita.

³¹Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, So mateve né ni osarara ntapihiavo? ³²Mwo enta nriariva qaumatoma vaiso. Mwi entaraqaa ini vara aaraupima saivata né mwona mwonamate néta mwaatani vivu saavuma vivarave. Ni qova nivatama sero varirara tina, ne mwi entaraqaa siama nenaraa varianirave. ³³Né nivata varivaro ini mwutusa qihaasama vahiarive tina, ne mwaa quara ini tiva nuqo. Né mwatani varivata mwisa ini uaqama natevarave. So kepusaqama seta variate. Ne mwataniaa osara nraatara saurave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Kotirara aasara nteqaro tura

17 Iesusiva mwi quara tiva sero mwiva naavuni taqeqaro Kotirara aasara ntero tiqaro, Kaa, mate mwaa ni entama nri ntaiso. So e ni kepusa osara qovarama matairaqe ne i mwaaquvano variqana ne ina kepusa osara tiva niase. ²E nraase qora ni mirasa ne mwisa sahaqamaqina vuarita mwisa esaa enta qaqi variqita vuata tira, e ni nroraqama saarana ne esaa nraase qoraqaa ntaqaili variqana ne mwisa nroraqano varuqo. ³Nraase qora esaa enta qaqi variqi vi osarava mwataamama vahiho: Nraase qora iara ntapihise rieta tiqata, Kotivaqaima quqaa mwariqa kuaiqavano variqaro Iesusi Karaisira titairave, tisa, mwisa mwi osarara varevara.

⁴Ne mwatani variqi vina i kepusa osara nraase qora tiva niqana e saiqua mianara vara taiqa sauqo. ⁵So kaa, haaru sia mwaa mwatavavata vahu entara ne ivata variqi vuavaro ni kepusa osaravano vahurave. So mate e ni kepusa osara mwira tiva nirata mwisa taqaate. ⁶Mwataniaa vaitinravu ni mirasa ne mwisa i osara tiva nurave. Mwi

vaitisa ena hiarasa ena mwisa ni miarata mwisa variqata i qua riemwaqita vuavo. ⁷⁻⁸E qua ni tiva mianara ne mwisa tiva nuqata mwisa mwi quara varaarave. Mwisa ntapihi saavana ne quqaa e hianarataina tuvqata mwisa niara quqaa Kotiva mwira titairave tiarave. Mwitaa tiqatara tita, mwisa ntapihi seta riaavaro e esaa inraisa ni miarava mwi inraisava e hianaratairo tuvirave.

⁹So ne mwisara rieqanama iara aasara nte varuqo. Siama ne esaa nraase qora mwatani variasara aasara nte varuqo. E nraase qora ni miarata mwisa ini variarara tinama, ne mwisara rieqanama iara aasara nte varuqo. ¹⁰Ne husa e hiarasama variavo. E hiarasa ne husama variavo. Mwisa variqata ni kepusa osara mwo hiasa tiva ni variavo.

¹¹Ne sia mwaa mwataraqaa variarita mwisama mwaa mwataraqaa variarave. Ne e hianarani virerave. So kaa, e sotataqama sera variaravave. E ena kepusa nrutu ni mianara mwi kepusaraqotaira mwisa antuaraqira virata mwisa tetana kuaaqi varurantema seta mwisavata variate. ¹²Ne mwisa sapata variqana e ena kepusa nrutu ni mianara mwi kepusaraqotaina mwisa antuaraqina vuqata sia mwisaqitairo mwoqavanovata raupirima viso. Vaiti kuaiqavanoqaima raupirima viso. Mwiva raupirima vuanirara haaru qaqi vasa mwovano mwirara qara ntuva tero mwitaa hianarove turaqaara tiro, mate mwitaama viso.

¹³So ne ivata varirerana virera uti varuqo. Ni mwutusavano qamwatero suqe hintema sero mwisa mwutusavanovata qamwatero suqe hiarive tina, ne mwata mwaini variqana mwaa quara mwitaa tuqo. ¹⁴Ne i qua mwisa tiva nuqata mwisa mwatani variasa nruaa aarara qaqira seta mwisa ne sia mwata mwaaqaanaava varuntema seta mwisavata siama

mwata mwaaqaanaasa variavo. Mwitaama variavata tita, mwatani variasa mwisa nrvutaaqa hi variavo.

¹⁵So ne sia mwata mwaaqaataira mwisa vitaanera i sapara huqo. Qaqao, ne iara tiqana, E mwisaqaa ntaqaihiqira viraro uaqha hi vaitiva sia mwisa uaqama nataarive, tuqo. ¹⁶Ne sia mwata mwaaqaanaava varuntema seta mwisavata siama mwata mwaaqaanaasa variavo. ¹⁷E quqaa quaqotaira mwisa saahaqa hirata mwisa i aaraqaaqai nruaate. I qua quqaa quama vaiso. ¹⁸E ni mwata mwaini titaarana tuvuntema sena, nevata mwisa mwo mwata mwo mwatani titarerave.

¹⁹So ne mwisara rieqana kuaa saiqaqai vararerana varuvave. (Ne mwisara rieqana qutu vuataa hiraqe qutu virerana varuqo.) Ne mwitaa hiarita mwisa quqaaqama i nraaqiara variqata i aaraqaaqai vivarave.

²⁰Sia ne mwisaraqai rieqana iara aasara ntauqo. Naatiara mwo hisa mwisa qua rieqatama niara quqaa mwivave tisa, ne mwisaravata rieqanama iara aasara ntauqo. ²¹Mwisa kuaaqi variate tina, ne iara aasara ntauqo. E niqi variarana ne iqi varuqo. Kaao, mwisa tiritana votima seta variate tira, e mwisa saahaqa hirata mwisavata tiritanaqi variate. Mwatani varisa niara quqaa Kotiva mwira titavave tiate tira, e ni nraaqiaranravu saahaqa hirata mwisa kuaaqi variate.

²²E ni nrtutu nroraqama saarana ne kuaaqarama sena mwisa nrtutu nroraqama sauqo. Mwisa tetana kuaaqi varurantemase mwisavata kuaaqi variate tina, ne mwisa nrtutu nroraqama sauqo. ²³E niqi variraqe ne mwisaqi variarita mwisa kuaaqi variqatama mwoqavata kepusaqama hivarave. Mwisa mwitaama varivata qaqi nraase qora mwatani varisa e ni titaanarara ntapihita i mwutusavano

niara vahintema sero i mwutusavano ni nraaqiaranravuaravata vahianiravata taqevarave.

²⁴Kaao, haaru sia mwaa mwatava vahu entara e niara mwutusa vahuvarara tira, e ni nroraqama soraro ni osara kepusa osaravano vahuvana variavarave. E nraase qora ni miarasa mwisavata ni kepusa osara taqaate tina, ne tiqana, Ne varianirani mwisavata varivarave, tuqo. ²⁵Kaao, e avuqavuma sera variaravave. Qaqi nraase qora mwatani variasa sia i ntapihi saavana neqai i ntapihi saurave. E ni titaanara mwaa nraaqiaranravusaqai mwira ntapihi saarave.

²⁶Ne iara mwisa tiva nuqata mwisa i ntapihi saarave. I mwutusavano niara vahintema seta mwisavata mmosara mwutusa vahirata varivaqe ne mwisavata kuaaqi variqina vuase tina, ne mwisa iara mwoqavata tiva niqi vuarita mwisa ntapihi rievareve, tiro. Iesusiva nai qorara aasara nteqaro mwitaa tura.

Iesusira ntavaaqavu sora

(*Matiu 26:47-56; Maaki 14:43-50; Ruku 22:47-53*)

18 Iesusiva mwitaama sero Kotirara aasara tiva taiqa sero mwiva nai nraaqiaranravu vatama sero vuva uro Kitaroni pata nramariqaru qarero oripi satari saqava tutoraqi vura.

²Iesusiva airi enta nai nraaqiaranravu sapata mwiqi uro varurara tiro, Iutaasiva Iesusira nrvutaasa sauquqi saariva mwira ntapihi sora. ³Iutaasiva ntapihi sero uro Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, Parisi vaitinravuvata, tiva nuvata mwisa kamanira porisinravu Iutaasira mwita saiqa vaitinravuvata mwira mwuvaro Iutaasiva mwisa vita varero vura. Mwisa ovavata ramuvata qupise vareta ntaqi inraisaravata vareta vusa uro Iesusiva hunani uro ntoro.

⁴Mwini uro ntovaro Iesusiva vaasa mwisa uti inraisara ntapihi sero mwiva vutu ntero mwisa sapara hiro tiqaro, Né tararave huaa hi variavo? tiro.

⁵Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Te Iesusira Nasaretiniaarara huaa hi varuro, tuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Ne mwaa mwivama varuqo, tiro. Mwitaa tuvaro Iutaasiva Iesusira nrvutaara sauquqi saari vaitiva, mwiva Iesusira rusesa sapata tiviro varura.

⁶Iesusiva ne mwaa mwivave tuvata mwisa nrharama vita uro ntanteta aatuma seta mwatasata uto ntita varura.

⁷Mwitaa huvaro Iesusiva qaiqaa mwisa sapara hiro tiqaro, Né tararave huaa hi variavo? tuvata mwisa qaiqaa tiqata, Iesusira Nasaretiniaararave, tuvaro ⁸Iesusiva tiqaro, Ne vaasa ini tiva nurave. Ne mwaa mwivama varuqo. Né niara huaa hirerata nrivera, mwaa vaitinravusa qaqi saivata vuata, tiro. ⁹Vuni Iesusiva nai qorara mwitaama tiro: Vaiti mwonravu ni miarasa sia ne mwoku raupirima sauqo, tura. Mwi quava quqaa mwivau vahiarive tiro, Iesusiva tiqaro, Mwi vaitinravusa qaqi saivata vuata, tiro.

¹⁰Mwitaa tuvaro Pitaava nai paipanta varero nrura veva ntarau sero mwiraqotairo Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa vuniaa vaiti, mwira saiqa vaiti nraato tanarani vahura teqa sora. Saiqa vaiti mwira nrutu Marakusira. ¹¹Pitaava mwira nraato teqa sovaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, Ena paipa vara veva nai tuaqi ntuva taane. Ni qova nramari ni mianira sia nivano nraarive tirave mwitaa hiaro? tiro. (Iesusiva nramariqaa ntuva sero nai ntuqutivaro nriqa vuani inraisara varero uro qutu vuanirara tura.)

Iesusira vitaqita uro Anaasiva hunani sora

¹²Iesusiva mwitaa tuvata Romeniniaasa ntaqu vaitisa niari qiata vaiti vatama seta nruvata Iutaa porisinravuvanovata nri nteta Iesusira ntavaaqavu seta mwira rupa seta ¹³mwira vitaqita Anaasiva hunani nraante sora. Anaasiva mwiva Kaiapaasira nriraaviva varuvaro Kaiapaasiva nroraqama vuva mwi ihiraqi Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisaqaa ntaqaihiqaro qiata vaitivano varura. ¹⁴Tauraa Kaiapaasiva nai Iutaa kaanasori vaiti tiva niro tiqaro, Tiri saahaqa hireraro vaiti kuaikuvano qutu viraro suqe hianarove, tu vaitiva varurama.

Pitaava Iesusirara sia ne mwira taqaurave tura

(Matiu 26:69-70; Maaki 14:66-68; Ruku 22:55-57)

¹⁵Iesusira Anaasiva hunani vitaqita uro sovata Saimoni Pitaavavata Iesusira nraaqiara mwovanovata Iesusira vataqita vura. Anaasiva Pitaara vatama sero nru vaitira ntapihi sovara tiro, mwiva Iesusira vataqiro viqaro Anaasira mwaata mwatusa vutaqi viqetora. ¹⁶Pitaava mwaaqani varuvaro Iesusira nraaqiara Anaasiva ntapihi so vaitiva mwatusa vutaqi vuva uro ntantero nrima qetiana ntaqaihi varu nraasera tiva mwitero uro Pitaara vataqiro nrima vutaqi vera sora.

¹⁷Vutaqi sovaro Pitaava varuvaro nraase qetiqa ntaqaihi varuva mwiva tiqaro, Evata mwi vaitira nraaqiarave variaro? tuvaro Pitaava qaqaqo, Ne siave, tiro. ¹⁸Tiva sero varuvata porisinravuvanovata Anaasira saiqa vaitinravuvanovata varuvaro antovata mwisa tia quarateta tia taara hi varuvaro Pitaavavata mwini uro variqaro tia taara hi varura.

Anaasiva Iesusira saparama mwatora

(*Matiu 26:59-66; Maaki 14:55-64; Ruku 22:66-71*)

¹⁹Mwiraqaatai Iesusira vitaqita mwoqi uro sovaro Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa vuniaa vaitivano Iesusira nai nraaqiarara sapara hiro Iesusiva nraase qora tiva nu quararavata sapara huvaro ²⁰Iesusiva nai tiva mwiro tiqaro, Ne qoqaa variqana nraase qora qua tiva nurave. Ne esaa enta nraase qora tiva nirerana Iutaavano uairama vita variaraqive, mwaara nraavuqive, Kotira nraavu nronraqive, variqana ne mwisa qua tiva nurave. Sia ne uqeta sena variqana mwisa qua tiva nurave. ²¹So naraqamave e ni sapara hi variaro? E ni qua riaasa sapara hiataarave. Ne qua tiva nusa sapara hiane. Mwisa ne tu quara riaasave, tiro.

²²Iesusiva mwitaa tuvaro porisi vaiti mwovano mwiqi varuva Iesusira nraatosai ntuteqa sero tiqaro, E sia mwitaama sera tiri nrora vaitiara qua tiane, tiro.

²³Mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Ni quavano api qua vahiraravauma e esaa nraase qora mwirara tiva nirata rieverave. Ni quavano so vaisara e naraqamave ni qumina ntuqutira hiaro? tiro.

²⁴Iesusiva mwitaa tiva sero mwira saantaqotaita rupertova varuvaro Anaasiva mwira titovaro Kotira nraavuqaa ntaqaihi varu vaitira Kaiapaasiva hunani viro.

Pitaava qaiqaa sia Iesusira taqaurave tura

(*Matiu 26:71-75; Maaki 14:69-72; Ruku 22:58-62*)

²⁵Iesusiva mwini vuvaro Pitaava mwoqi variqaro tia taara hi varuvata mwini varusa mwira sapara hita tiqata, Evata mwira nraaqiarave variaro? tuvaro Pitaava qaqao, Ne siave, tiro.

²⁶Mwitaa tuvaro vaiti mwo qiata vaiti saiqa vaitivano Pitaava mwira nraato teqa sora mwira hena vaitivano Pitaarara tiqaro, Quqaa eve ne taqauqara mwisantiri satari saqavaqi variaro? tiro.

²⁷Tuvaro Pitaava qaiqaa qaqaoqi tiro. Mwitaa tiva sero riovaro qamwanrama sero kokoraavano nruqua tura.

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro sora

(*Matiu 27:1-2, 11-14; Maaki 15:1-5; Ruku 23:1-5*)

²⁸Mwisa Kaiapaasira mwini seta Iesusira vita vare uro nrora vaiti kamanira nraavuqi sora. Mwisa vaasa toqaqi mwini uro nteta mwisa Iutaavanora tita, sia mwira nraavuqi vera ntaraitita, mwaatani varura. Mwisa niari tiqata, Te mwira mwo mwatanaara nraavu sia sotataqi vera nteta uaqama vita mwira saara te siana vesahu nato entaraqaa omwata so nraanarave, tita. ²⁹Mwitaa tiva seta mwisa mwaatani varuvaro Pairaativa kamanira qiata vaitivano mwisa taqareraro veva ntero mwisara tiqaro, Nara qua mwaa vaitiraqaa vaisatave tiavo? tiro.

³⁰Pairaativa mwitaa tuvata mwisa tiqata, Mwi vaitiva sia uaq hi saiqara utitirio, te siana so e hianarani mwira vite nruratirio, tita. ³¹Mwisa mwitaa tuvaro Pairaativa qaqao tiro, Néta mwaa mwi vaitira viteta néta Iutaa ko quaqaa rieqatama mwira ko tiate, tiro. Pairaativa mwitaa tuvata Iutaa mwisa tiqata, Qaqao, te qumina vaiti variqata vaiti ru saanarara qua varaarorave. (Ena kamaniva variqara soma tirata mwira ru sevarave,) tita. ³²Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa mwitaama seta ni ru sevarave tu quava quqaa mwivau vahura.

³³Iutaa vaiti nroranravuvano mwitaa tuvaro Pairaativa nai nraavu kamanira

nraavuqi vera ntero Iesusira nraarama sovaro mwiqi vuvaro mwira sapara hiro tiqaro, Quqaa e Iutaaqaa ntaqaihi variaravave? tiro.

³⁴Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ena nraato tuserave mwi quara tiaro? Vaiti mwovano niara i tiva mwisarave e mwitaa tiaro? tiro.

³⁵Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Ne Iutaa vaitive huqo? Ne sia Iutaa vaitive. Ina nravunaa Iutaavanovata, Kotira saiqa vara mwate varia vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, mwisama i viteta mwaini nriavo. E nataama saaratave i viteta nriavo? tiro.

³⁶Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne ntaqaihiariva siama mwaa mwataraqaa vaiso. Mwiva mwaa mwataraqaa vahitirio, Iutaavano ni rupevo tita ni saara ni vataqi nrisa mwisavata ntaquatirio. So ne ntaqaihiariva siama mwatani vaiso, tiro.

³⁷Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, So quqaa e nraase qoraqaa ntaqaihi variaravave? tiro.

Tuvaro Iesusiva tiqaro, Quqaa ne nraase qoraqaa ntaqaihi varuvave. Mwirara rieqaro ni mwatani mwatataisana nruvave. Quqaa qua osara nraase qora tiva nirerana ne mwatani tuvuvave. Quqaa quara riaariva ni quama riaanarove, tiro.

³⁸Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Quqaa qua vahireraro mwira nara quave iso? tiro.

**Pairaativa Iesusira
satariqaa rutaate tura**

*(Matiu 27:15-31; Maaki
15:6-20; Ruku 23:13-25)*

Pairaativa mwitaa tiva sero veva ntero Iutaa uairama vita varusa tiva niro tiqaro, Ne taqauqaro sia mwira rusaarava mwo osara mwiraqi vaiso, tiro.
³⁹Mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, So né mwo inraisa utuava mwitaamama

vahiso. Né vesahu nato sarara omwata nraa entaraqaa ne karavu vaiti kuaiku iniara rieqanama mwira avantu nataurave. Sove ne mwirara rieqana ini Iutaaqaa ntaqaihi vari vaitira avantu nataanirave? tiro.

⁴⁰Mwitaa tuvata mwisa aasara ntavase nai tiva mwita tiqata, Qaqao, sia mwi vaitira avantu saane. Vaiti mwo mwira nrutu Varavaasira mwira avantu timwataane, tura. So Varavaasiva vaiti ru seqaro mwisa munima vare varu vaitiva varura.

19 Mwisa mwitaa tuvaro qaiqaa Pairaativa tiqaro, Iesusira viteta uro saantaqo mwira ntuteqaate, tuvata mwira saantaqo ntuteqaateqamase vatora. ²Mwitaamase vateta Pairaativa ntaqu vaitisa uro kauvera vara seta qiata vaiti tave voti hura ququrama seta mwira qiataqaa qu mwateta nraare mpuruqa vara utu mwateta, ³mwisa mwiva varunani uro nteta mwisa vireraqamase Iesusirara tiqata, Iutaa vuniaa vaiti mwaavao, variqarave? tiva seta sauquqo mwira viri ntuteqa sora.

⁴Mwisa mwira mwitaama sovaro Pairaativa qaiqaa veva ntero Iutaa uairama vita varusara tiqaro, So taqaate. Ne taqauqaro sia mwiva uaqaa hi saiqara utisana ne mwiraqaa qua vataariva siama vahirove. Névata mwira taqe ntapihii saate tina, ne mwira vara veva sarerave, tiro. ⁵Mwitaa tuvaro Iesusiva qiataqaa kauvera qu mwateta nraare mpuruqa utu mwatora rirante veva ntovaro Pairaativa tiqaro, So taqaate, mwaa mwi vaitivave, tiro.

⁶Mwitaa tuvata Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, porisinravuvata, Iesusira taqeta mwisa aasara nteta tiqata, Satariqaa mwira hiritaate. Satariqaa mwira hiritaate, tita.

Mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Néta mwira vitaqita uro satariqaa hiritaate. Ne taquaqaro sia mwiva uqa hi saiqara utisana ne mwiraqaa qua vataariva siana vahirove, tiro.

⁷Tuvata mwisa tiqata, Qaqao, mwiva te qao tiva tauna quara mwo nteqa sairave. Mwira saara mwiva qutu vuarivama variso. Mwiva tiqaro, Ne Kotira mwaaquvanove tirave, tita. ⁸Mwitaa tuvaro Pairaativa mwi quara riero mwoqavata aatu hiro ⁹mwiva uto ntanero nai nraavuqi vera ntero Iesusira sapara hiro tiqaro, E tainiaavave? tiro. Tuvaro Iesusiva sia qua tiraitiro, tirema varura. ¹⁰Tirema varuvaro Pairaativa tiqaro, E nive sia qua tiva mirera utuaro? E rianaane. Ne nraravano ne soma i avantu sena, ne soma tiarita i satariqaa hiritevarave, tiro.

¹¹Mwitaa tuvaro Iesusiva Pairaativa tiva mwiro tiqaro, Kotiva naavuni variva sia i kepusa mwitirio, siana so e ni nraatara saaratirio. Vaiti mwovano ni vitaqiro nrima i mwi vaitira saiqavano i uqa hi saiqaravata nraatara saiso. Mwira saara mwi vaitiraqaa nrora quama vahianarove, tiro.

¹²Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa mwiraqaatairo Iesusira avantu sarera uti varuvata Iutaa vaitinravu uairama vita varusa aasara nteta tiqata, E mwira avantu sairaro qaqi virera, e siana qiata vaiti Sisaara toti varinarave. Mwovano nariara tiqaro ne qiata vaitima varuqo tiariva, mwiva Sisaara nrvutaama varianarove, tita.

¹³Tuvaro Pairaativa mwi quara riero uro Iesusiva vitaqiro veva ntero ko riana vaitisa taintaqaa uro mwatasaa viro. Mwi taintava vahu mwatara nrutu nteqata, *Ori Ntavatairave*, tura. Iutaa mwatanaasa quaqitai mwirara *Kapatave*, tura. ¹⁴Vesahu nato sarara nro entava mwira qararaa vahuvaro huari vu nriri virini qiataqaa vahuvaro Pairaa-

tiva uro mwi taintaraqaa mwatasaa viro Iutaa uairama vita varusa tiva niro tiqaro, So né néta qiata vaiti mwaa taqaate, tiro.

¹⁵Tuvata mwisa aasara nteta tiqata, Mwira ru saane. Mwira ru saane. Mwira satariqaa hiritavaro qutu vuarive, tita.

Mwitaa tuvaro Pairaativa mwisa sapara hiro tiqaro, Ne tiarita ini qiata vaiti satariqaa niriqo ru terara ini mwutusa vahirove iso? Mwitaa tuvata Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravu tiqata, (Mwiva sia tiri qiata vaitive.) I nraravano Sisaava mwivaqai tiri qiata vaitive, tita.

¹⁶Mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusira satariqaa hiritaate tiro, mwisa sauquqi sora.

Iesusira niriqotaita satariqaa rutora

(Matiu 27:32-44; Maaki 15:21-32; Ruku 23:26-43)

Pairaativa Iesusira mwisa nuvata mwisa mwira viteta vuvaro ¹⁷Iesusiva nai hirite satarira vara qu varero vuvata mwisa Iesusiva vita vareta mwaa quaraqitai *Qitata Mwusaari* satave tunani vita. Iutaa mwatanaasa quaqitai *Korokotaave* tunani uro ntoro. ¹⁸Uro nteta Iesusiva suqu sauqu satariqaa niriqotaita ruseta vara mwaavi mwataqi ratora. Mwira rateta vaiti mwotavata satariqaa ru seta hini hini ratovaro Iesusiva mwitanasa vu-taqaa varura.

¹⁹Iesusiva satariqaa hiritovaro Pairaativa qua qara ntuva tora uro Iesusiva qi-atani satariqaa rutora. Mwataama sero qara ntuva tero:

IESUSIVA NASARETINIAAVA IUTAA VUNYAA VAITIVE, tura.

²⁰Iesusiva satariqaa hiritova Ierusaremi tataaqani vahuvatara tita, mwi mwatanaasa airivano nrima Iesusiva taqeta mwi quara saara ntuva seta taqora. Mwi quara taara mwo quaqitairo qara ntuva tora. Iutaa

quaqitaivata, Romeni quaqitaivata, Kiriki quaqitaivata, qara ntuva tora.

²¹ Kotira nraavuqaa ntaqaihu vaitisa mwi quara taqeta Pairaatirara qaqao tita, E sia mwirara Iutaa qiata vaitive tiva sera qara ntuaatarave. E mwataama sera qara ntuaatarave. Mwi vaitiva nai tiqaro ne Iutaa qiata vaitive tirave. Mwitaa tiva sera qara ntuanne, tita.

²² Tuvoro Pairaativa qaqao tiro, Ne qara ntuva tauva so mwitaama vahiarive, tura.

Iesusira tuavaaqa ntuaqama seta varora

²³ Ntaqu vaitinravusa Iesusira satariqaa hiriteta mwiraqaataita mwira tuavaaqa vara seta erahiamuaantema ntuaqama seta ntaqu vaitisa niari erahiamuaantema variqara tita, mwovano mwoqaatairo varovoro mwovano mwoqaatairo varero mwitama seta vareta mwira siotivata vara seta taqovoro mwuahaanta virisairo miani tuvitarova vahuvata ntaqu vaitinravusa tiqata, Sia mwaa nrahituare. ²⁴ Nrivaqe mwirara kaati voti hira santu ruararo tiriqitairo mwovano mwira varaarive, tita. Mwitaa turara tiro, mwo quavano haaru qumina vasa qara ntuva tova quqaa mwivau vahura. Mwataama tiro:

Ni tuavaaqa ntuaqama seta varevarave. Ni sioti mwuahaanta vararerata kaati ruantema setama varevarave, tiro.

Mwitaa tura. (Sng 22:18)

Ntaqu vaitinravusa mwitaama seta Iesusira tuavaaqa ntuaqama seta varora.

Iesusiva nai nrerara tura

²⁵ Iesusira satariqaa hiritovata nraasenravuvano nrima mwi satarira tataaqa tivita varura. Iesusira nrovavata, mwira nrora nruravanovata, Kiropaasira nraata Mariaavavata, Mariaava Makataraniaavavata,

mwinravusa Iesusira hiritovata satarira tataaqa tivita varuvoro ²⁶ Iesusiva taqovata mwira nrovavata mwira vataqiro nruo vaitiva mwo Iesusiva mwirara mwutusa ntu vaitivavata varura. Mwitanaasa varuvoro Iesusiva nai nrerara tiqaro, ²⁷ Mwaa nraasevao, e mwi vaitirara ni maaquve tiane, tiro. Tiva sero nai vataqiro nruo vaitira Iesusiva mwirara mwoqama sero mwutusa ntu vaitirara tiqaro, Mwaa nraaserara ni ntorave tiane, tiro. Mwitaa tuvoro mwi entaraqaatairo mwira vataqiro nruo vaitiva Iesusira nrora vitaqiro nai nraavuqi sero suqema sero mwiraqaa ntaqaihiqiro vura.

Iesusiva qutu vura

(Matiu 27:45-56; Maaki 15:33-41; Ruku 23:44-49)

²⁸ Iesusiva mwi quara tiva sero mwiva ntapihii sovaro so mwira saiqavano taiqa vura. Mwiraqaatairo mwo qua haaru qumina vasa vukuqi qara ntuva tova quqaa mwivau vahiarive tiro, mwiva tiqaro, Ni nramari nraataa iso, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvoro uaini ukavura tanaaqi vahuvoro mpuruqa viti vara sero nramariqi ntava sero saavu vitiqaa rupa sero viri Iesusira nroqi ntava tovaro ³⁰ Iesusiva ukavu nramarira mwira nrero mwiraqaatairo mwiva tiqaro, So taiqama viso, tiva sero nru kinta sero nai mwaraqura titovoro vuvoro mwiva qutu viro.

Vaataaraqotairo Iesusira nraantera sata ra varora

³¹ Mwiva qutu vuvoro mwira qararaara mwaara enta vesahu nato sarara nro entava nrora enta vahianirara tita, Iutaavano tiqata, Hura vaitinravu qutu vuasa mwisa mwavanta satariqaa vahiasorave tiva seta, uro Pairaatirara tiqata, E tirata mwinravusa suqu ntuvuraa sai-

vata mwinravusa qamwanrama qutu vi-vata varaqita uro quntaate, tita.

³²Tuvaro Pairaativa eo tuvata mwira ntaqu vaitinravusa nrima Iesusira tataaqa hiritu vaitira suqu ntuvuraa seta uro vaiti mwo hini hiritora suqu ntuvuraa seta ³³uro Iesusira suquvata ntuvuraa saare tita, taqovaro mwiva vaasa qutu vuvata mwisa qaqira seta sia mwira suqu ntuvuraaqura. ³⁴Ntaqu vaitiva mwovano uro vaataaraqotairo Iesusira nraantera sata ra varero. Ra sovaro qamwanrama sero nraarevata qaqi nramrivata tuvura.

³⁵So ne mwaa quara qara ntuva tauva mwi entara variqana ne mwi inraisara mwi inraisara taqaavarave. Quqaqama sena ne mwi inraisara mwi inraisara taqaavarave. Né mwi quarara quqaave tiate tina, ne mwi inraisara quqaqama sena taqaurara inivata tiva nuqo. ³⁶Ntaqu vaitiva mwitaa hurara tiro, haaru qaqi vasa qara ntuva to quava quqaa mwivau vahura. Qara ntuva tova mwataama tiro:

Mwisa sia mwira mwusaari mwo ntuvuraa sevarave, tura. (Sng 34:20)

³⁷Qaiqaa mwo quavata haaru qara ntuva tova tiqaro:

Mwisa niari vaataaraqotaita rute vaitira taqavarave, tura. (Sek 12:10)

Iesusira quntama tora

(*Matiu 27:57-61; Maaki 15:42-47; Ruku 23:50-56*)

³⁸Mwitaa huvaro vaiti mwovano mwira nrutu Sosepiva mwiva Arimatianiaava mwiva tauraqama Iutaa vaitinravu nraatu aatu hiqaro quqeta seqaro Iesusira vataqiro nruo vaitiva, mwiva nrintero Pairaatirara tiqaro, Iesusira mwavanta miraqena varaqina quntaase, tiro. Tuvaro Pairaativa tiqaro, So uro vara sera quntaane, tuvaro Sosepiva uro Iesusira mwavanta itu sero varora. ³⁹Varovaro Nikotimaasiva,

mwiva haaru entaqi Iesusira uro taqova, mwivavata suqe ueri suqe hu satariva mwunta vura kuaaqi tuqataase vatoravata varero. Mwira muaravano vahireraro 30 kiro vahura varero Sosepisantiriro viro. ⁴⁰Mwitanasa Iesusira mwavanta vareta eqarori mpuruqa vara seta suqe mwunta vura vatama seta mwira mwavanta qapuqama sora. Iutaa mwatanaasa vaiti qunto osarava mwitaama vahurara tita, mwitanasa mwitaa huraa.

⁴¹Iesusira hiritonani saqava tutova vahuvaro mwiqi qaraaha ori vauru tora vaiti qunte varuva mwo vahura. Mwira qaraaha vahuvaro tauraa sia vaiti mwo mwiqi quntora. ⁴²So mwira qararaara Iutaa mwatanaasa mwaara enta vahianarove tiva seta, mwi oriva qaumato vahuvata mwiqi mwitanasa Iesusira uro quntama tora.

Iesusiva qaqi tivura

(*Matiu 28:1-8; Maaki 16:1-8; Ruku 24:1-12*)

20 So Saanteqa toqa entaqi qaso qataa hirera huvaro Mariaava Makataraniaava Iesusira oriqi quntama toraqi nrintero taqovaro orivano qeti titatova qaqinani vara sovaro vahiro.

²Ori qaqinani vara sova vahuvaro mwi nraaseva uro ntante santero Iesusira nraaqiaratana Saimoni Pitaavavata, mwo vaiti Iesusiva mwirara mwoqama sero mwutusa ntu vaitivavata, varunani nri ntero mwitanasa tiva niro tiqaro, Mwisa oriqitaita Iesusira vara saavata tirenravu sia mwira varaqita vataara taqauro, tiro.

³Mwitaa tuvata Pitaavavata, vaiti mwo mwivavata, Iesusira oriqi vatora mwiniara vita. ⁴Mwitanasa santeta vuvavo mwovano Pitaara nraatara sero mwiva nraante oriqi Iesusira quntama tonani nrintero. ⁵Mwiva nraane nrin-

tero siana mwiqi viqetaraitiro, qaqinani variqaro kakataama viro vera taqovaro oriqi mpuruqaqai vahura.

⁶Mpuruqaqai mwiqi vahuvaro taqero varuvaro naatiara Saimoni Pitaava nri ntero mwiva sia qaqinani variraitiro, mwiva qamwanrama oriqi vera ntero taqovaro mpuruqaqai vahuvaro ⁷mwo mpuruqavata, Iesusira qiata nraavuma tova mwivavata, qumina vahiho. Iesusira ququtama to mpuruqava, mwi mpuruqava sia mwo mpuruqavata kuaaqaa vahiraitiro, nariara mwosata vahura. ⁸Mwitaama vahuvaro vaiti mwo vaasa nruva, mwivavata mwiqi verantero mwi inraisara taqama sero mwiraqaatairo mwira vu nraato ntapihi vuvaro Iesusira osarara ntapihi sero so quqaa mwivave tiro. ⁹Tauraa mwitanasa variqata vukuqi Iesusiva qutu viro qaiqaa qaqi tivuanirara qara ntuvato quara sia ntapihi riora. Sia ntapihiraitita, variqi vita so mwi entara mwitanasa mwi quara ntapihi sora. ¹⁰Mwi inraisara taqeta mwitanasa nrima ntanteta mwaatani vura.

**Mariaava Makataraniaava
Iesusira taqora**

(Maaki 16:9-11)

¹¹Mwitanasa mwaatani vuvaro Mariaava Iesusira quntama tonani nri ntero qaqinani variqaro ntate variro. Mwiva ntate variqaro kakataama sero oriqi vera taqovata ¹²naavuniaasa taaratana mwiqi varura. Mwitanasa eqarori tuavaaqa ututotana mwovano tauraa Iesusira mwavantavano vahura qiatani mwatasaa viro varuvaro mwovano mwira suqutarani mwatasaa viro varura.

¹³Mwitanasa Mariaara sapara hita tiqata, Mwaa nraasevao, nara inraisarave e ntate variaro? tuvaro mwiva tiqaro, Mwosa ni nrora vaiti mwaaqitaita vara saavana ne mwisa

uro mwira saanani sia taqaraitinama, mwirara ntate varuqo, tiro.

¹⁴Mariaava mwitaa tiva sero mwiva tuqataa viro taqovaro Iesusiva mwira mwoqani tiviro varuvaro mwiva sia mwira viri ntapihi taqaraitiro, mwo vaitivanove tiqaro varuvaro ¹⁵Iesusiva mwira sapara hiro tiqaro, Mwaa nraasevao, naraqamave e ntate variaro? E tararave huua hi variaro? tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro Mariaava nai riero tiqaro, Mwi vaitiva saqava mwaaqi ntaqaihi vari vaitivave, tiro. Tiva sero mwirara tiqaro, E mwira vitaqira uro serava varirera, mwiqi vatauqo tiraqe ne uro varaase, tiro.

¹⁶Mwitaa tuvaro Iesusiva mwirara tiqaro, Mariaao, tiro. Tuvaro Mariaava tuqataa viro Iesusira ntapihi taqero Iesusirara nai Iutaa quaqitairo tiqaro, *Raponaio*, tiro. Mwaa quaraqitai tirera, Mwaa ti variara vaitio, tiro.

¹⁷Mariaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, So sia niqaa tu varaane. Ne sia nena qova hinani uto ntantena vuqo, tiro. Mwitaa tiva sero mwiva mwira tiva mwiro tiqaro, E ni qatavara uro tiva niane. Niara mwitaa mwitaama sera tiva niane. Ne virini ni qovavata ini qovavata hinanive, ni mwariqavanovata ini mwariqavanovata hinani uto ntantena virerave, tiso tiane, tiro.

¹⁸Mwitaa tuvaro Mariaava Makataraniaava nrima ntantero uro Iesusira nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Ne tiri nrora vaiti mwira taqauqo. Mwiva niara mwitaa mwitaama sera ini tiva niane tiso, tiro.

**Iesusiva nai nraaqiaranravu
vuqaa govarama vura**

*(Matiu 28:16-20; Maaki
16:14-18; Ruku 24:36-49)*

¹⁹Mwi Saanteraqaa enta huvata Iesusira nraaqiaranravuvano Iutaa nrora vaitinravu nraatu aatu hiqata nraavu mwoqi

qetinravu vahura ruteta varura. Mwisu mwiqi varuvaro mate mwiqara Iesusiva mwisa vutaqaa qovarama viro tivi variro mwisa qua mwantero tiqaro, Ini mwutusa qihaasa hirata variate, tiro. ²⁰Mwitaa tiva sero mwiva nai sauqu niriqotaita rutora mwisa tiva niro nai nraanterasataa rutoravata tiva nura. Tiva nuvata mwira nraaqiaranravu mwira taqovaro mwisa suqe huvata mwisa mwirara qamwateqata varura.

²¹Varuvaro Iesusiva qaiqaa mwisa qua mwantero tiqaro, Ini mwutusa qihaasa hirata variate. Ni qova ni titaintema sena ne inivata titarerave, tiro. ²²Mwitaa tiva sero mwiva mwisaqaa nai nraaiho vuata sero tiqaro, So Kotira Mwaraqura varaate. ²³Né vaiti mwovano Kotira qua nteqa saani quara qaqira saivera, mwi quava taiqama vuanarove. Né mwi quava qaqi vahiarive tivera, mwi quava qaqima vahianarove, tiro. Mwitaa tura.

Tomaasiva Iesusira taqora

²⁴Iesusiva nai nraaqiaranravu hunani nri ntero mwiqi varuvaro mwi entara mwira nraaqiara mwovano 12 nrauvaitiro sia mwisavata varura. Mwira nrutu Tomaasira mwira mwo nrutu Kaapirave tura. ²⁵Iesusiva vuvaro Tomaasiva mwitairo nri ntovata Iesusira nraaqiara mwo husa Tomaasira tiva mwita tiqata, Te nrora vaiti Iesusira taqauero, tita.

Tuvaro Tomaasiva tiqaro, Qaqao, ne sia mwira sauquqi niri rutaara nrumwaara taqena, ne sia nena sauqu mwiqi veta sena, mwira nraanterani rutaaraqivata sia nena sauqu veta saraitina, sia ini quara quqaave tianirave, tiro.

²⁶Tomaasiva mwitaa tiva sero varuvaro kuaa uiki nritarovata Iesusira nraaqiaranravuvano varuvaro Tomaasivavata mwisa sapata variqata esaa qeti ruteta mwiqi varuvaro Iesusiva qaiqaa

govarama viro mwisa vutaqaa tiviro variro mwisa qua mwantero tiqaro, Ini mwutusa qihaasa hirata variate, tiro. ²⁷Tiva sero mwiva Tomaasirara tiqaro, So ena sauqu tutu sera ni sauquqi veta seqara taqaane. Ena sauqu tutu sera ni nraanterani rutaaraqiva vera seqara taqaane. E niara taara nraato tinara qaqira saane. E niara kepusaqama sera riemwaqira vuane, tiro.

²⁸Mwitaa tuvaro Tomaasiva mwira tiva mwiro tiqaro, E ni nroravanove. E Kotiva ni mwariqavano variaro, tiro. ²⁹Mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Tomaasio, e ni taqera mwiraqaatairama e niara quqaave tiaro. So tasave sia ni taqaraitita, niara quqaa mwivave tisa, mwisa qamwateqata variate, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Mwaa vukura osarara tura

³⁰Iesusiva nai nraaqiaranravu vuqaa variqaro nai osara tiva nineraro nrora saiqqa, mwo saiqqa mwo saiqqa vare varura. So ne Ioniva mwi saiqara hiniqai mwaa vukuraqi qara ntuva tena. ³¹Né Iesusirara quqaa mwiva tiri sahaqa hiariva variqaro quqaama mwiva mwariqqa Kotira mwaaquvano variso tiva seta mwirara kepusaqama seta riemwaqita vita esaa enta esaa enta qaqi variqi vuata tina, ne Ioniva mwaa quara qara ntuva taura.

Iesusira nraaqiara 7 nrauvano qaiqaa mwira taqora

21 Mwo enta Iesusira nraaqiaranravuvano Taipiriaasi nrukaqa Kariri mwatani varuvaro Iesusiva qaiqaa mwisa vuqaa qovarama vuvata mwira nraaqiaranravuvano mwira taqora. Mwataamama mwi quava vahiho.

²Mwira nraaqiaranravu Saimoni Pitaavave, Tomaasiva mwira mwo nrutu Kaapivave, Kenaa mwutusa

Kaririniaa vaiti Nataanierivave, Sepetira mwaaqutanave, Iesusira nraaqiara mwo taaratanave, mwinravusa mwini kuaaqi varura.

³Saimoni Pitaava hini mwisara tiqaro, So ne tavusara vahe ntarera virerave, tuvata mwinravusa tiqata, Tirevata virerave, tita. Mwitaa tiva seta uto votuqi mwaari nteta mwiqi variqata entaqi tavusara vahe ntavaqi vita sia tavusa mwokuvata varora.

⁴Mwitaamaqita vuvaro qataa hirera huvata mwisa taqovaro Iesusiva nruka tosaqaa tiviro varuvata mwisa sia mwira ntapihi taqaraitita, mwo vaitive tuvaro ⁵mwiva mwisara tiqaro, Ni vaitituaavo, siave né tavusa varetta hiavo? tiro. Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Sia varauro, tuvaro mwiva tiqaro, ⁶So né vahe sauqu tanarani seta tavusa varaate, tiro.

Mwitaa tuvata mwisa vahe sauqu tanarani seqata taqovaro vahevano kuraama vuvaro tavusa airinti mwiqi vuhuvaro anoma sero muaara ntovata mwisa sia so vahe pati mwaari votuqi vataaqara hura.

⁷Mwisa sia vahe pati mwaari votuqi vataaqara huvaro Iesusiva mwoqama sero mwutusa ntu vaitiva Pitaara tiva mwiro tiqaro, Mwi vaitiva tiri nroraanove, tiro. Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mwi quara riero nai soti qaqini vatora vara utu varero votuqitairo mwaavi ntero nramariqi avuhuviro nako ru varero Iesusiva hunaniara vuvata hini mwisa votu mwiqi varura. ⁸Nruka tosa mwiva sia niarani vahuvatara tita mwisa votuqi variqata tavusavano vahe kuraama sora ntarauqi vita tosani uro ntoro.

⁹Tosani votu uro vateta mwisa mwaavi nteta taqovaro tia quaratero mwiraqaa tavusa utatova vuhuvaro mperetivata vahura.

¹⁰Vuhuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Tavusa mateqa varataara saatavata

vareta nriate, tiro. ¹¹Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava votuqi mwaari ntero vahe mwira ntarauqirosani uro sora. Tavusa airi 153 nnavu vaheqi vuhuvaro vahevano ntipema vuataara sia ntipema vura.

¹²Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, So nrita sara nraate, tuvata mwisa Iesusiva vaasa ntapihi seta te sauruaro tita mwisaqitairo sia mwovano Iesusirara e tavave tura. ¹³Qaqi varuvaro Iesusiva mperetivata tavusavata mwisa nuvata nrora.

¹⁴Iesusiva nai qutu vuraqitairo tiviro nai nraaqiaranravu vuqaa qovarama vuvata mwisa mwira taqora. Mwi entara taaramwo nani mwisa vuqaa qovara hura.

Iesusiva Pitaaravata qua tura

¹⁵Mwisa sara nrava sovaro Iesusiva Saimoni Pitaara sapara hiro tiqaro, Saimonio, Ionira mwaaquo, quqaave mwaa vaitisa mwutusavano niara vahiravata nraatara sero i mwutusavano niara mwoqavata vaiso? tiro.

Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nrora, quqaave. Ni mwutusavano iara vahira mwira e ntapihi saanarave, tiro.

Tuvaro Iesusiva tiqaro, So ni sipisipi nraati sara niane, tiro.

¹⁶Mwitaa tiva sero Iesusiva qaiqaa mwira sapara hiro tiqaro, Saimonio, Ionira mwaaquo, quqaave i mwutusavano mwoqavata niara vaiso? tiro.

Tuvaro Pitaava tiqaro, Nrora, quqaave. Ni mwutusavano iara vahira mwira e ntapihi saanarave, tiro.

Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, So ni sipisipiqaa ntaqaihiane, tiro.

¹⁷Mwitaa tiva sero Iesusiva qaiqavata tiqaro, Saimonio, Ionira mwaaquo, quqaave i mwutusavano mwoqavata niara vaiso? tiro.

Iesusiva taaramwo nani tiqaro, Quqaave i mwutusavano mwoqavata

niara vaiso, tuvarora tiro, Pitaara mwutusavano uaqā huvaro mwiva tiqaro, Nroraō, e esaa inraisa ntipihi saaravave, Ni mwutusavano iara vahira mwira e ntipihi saanarave, tiro.

Mwitaa tuvaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, So ni sipisipi sara niane, tiro.

¹⁸Iesusiva mwitaa tiva sero Pitaara tiva mwiro tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaane. Tauraa e qaraaha vaiti variqara e tuavaaqa utu varera ena virera hi-anaraqaa vuanarave. Naatiara e naa-paiqama vira ena sauqu tututairaro mwovano i tuavaaqa utu mwatero i vita varero sia e virera tinaraqaa vuanarove. ¹⁹Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero Pitaava mwitaama sero Kotira nrutu tuaahereqaro uro qutu vuanarove, tura. Iesusiva mwi quara tiva sero mwiva Pitaara qaiqaa tiva mwiro tiqaro, E ni vataqira nrriane, tiro.

Iesusiva nai nraaqiara mwora mwo qua tura

²⁰Mwitaa tuvaro Pitaava tuqataa viro taqovaro Iesusiva mwoqama sero mwutusa ntu vaitiva mwitanasa naatiara nrriro. Haaru mwisa entaqi sara nre varuvaro mwi vaitiva Iesusiraqaa urovi vuntuvi variqaro Iesusira sapara hiro tiqaro, Ta vaitivave i nravutaasa iara tiva nianarove, tu vaitiva nrri ntovaro ²¹Pitaava mwira taqero mwirara Iesusira sapara

hiro tiqaro, Nroraō, so mwaa vaitiva mo? Mwaa vaitiva nataave hianarove? tiro.

²²Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Ne mwirara tiqana, E qaqi variqira viraqena ne qaiqaa mwatero tuvuase, tiasera, mwira sia i saiqama vahianarove. E ni vataqira nrriane, tiro.

²³Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano mwi quara apiqama seta rieta mwisa mwitaama tita, Iesusiva tiqaro mwi vaitiva siama qutu vuanarove tiso, tura. Iesusiva sia mwitaa tiraitiro, mwiva tiqaro, Ne mwaa vaitirara tiqana e variqira viraqena ne mwatero tuvuase tiasera, ne mwirara mwitaa tiariva siama i saiqama vahianarove, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Ioniva taiqaani quara qara ntuva tora

²⁴So mwi entara Iesusiva qua tiva mu vaitiva ne mwaa mwivave. Ne variqanama mwi inraisara mwi inraisara taqama sena mwiraqaatana mwaa quara qara ntuva taurave. Ne tu quava esaa mwi quava quqaa quama iso.

²⁵Iesusiva varo saiqara ne hini vitiqaiqai qara ntuva taurave. Esaa mwira saiqama kuaiqama kuaiqama qara ntuva taivera, airi vuku vahiro mwaa mwatero kuraama saanarove. So ne mwiqarama tuqo.